

Nr 285.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa markförvärv för lantförsvaret; given Stockholms slott den 8 maj 1942.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Per Edvin Sköld.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 maj 1942.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet samt, såvitt angår frågor om förvärv av mark för utvidgning av Livregementets grenadjärers övningsfält, Bodens ingenjörkårs kasernområde och Skånska trängkårens övningsområde, jämväl med chefen för ecklesiastikdepartementet ävensom, såvitt angår frågor om förvärv av mark för utvidgning av artilleriskjutfältet i Boden och för pansarvärnskanonskjutfält vid Boden, jämväl med chefen för jordbruksdepartementet, anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Sköld, vissa frågor rörande markförvärv för lantförsvaret samt anför därvid följande:

I sin skrivelse den 11 september 1941 angående lantförsvarets medelsbehov för budgetåret 1942/43 ävensom i särskilda skrivelser har arméförvaltningen eller dess fortifikationsstyrelse gjort framställningar om anvisande av medel till förvärv av mark för utvidgning av skjutfält, fältskjutningsområden, skjutbanor, övningsfält, kasernområden och dylikt ävensom för utförande av skjutbaneanläggningar. Framställningarna hava motiverats, vad beträffar utvidgning av kasernområden, bland annat med det ökade behov av förläggningsutrymmen, som uppstått till följd av ökningen av värnpliktskontingenterna, samt i övrigt som regel med det trängande behovet av möjligheter till fältmässiga övningar och tillfredsställande utbildning i handhavandet av vapenmaterielen. Nödvändigheten att skapa förbättrade övnings- och utbildningsbetingelser i förevarande hänseenden har även kraftigt understrukits av lantförsvarets utbildningskommission, som i sitt den 29 november 1941 avgivna betänkande angående utbildningen av värnpliktiga och fast anställt manskap vid armén (statens off. utredn. 1941: 35) påtalat bristen vid många förband på lämpliga skjutbanor m. m.

Vad angår frågan om markförvärv torde jag få något beröra innebörden i vissa förberedande åtgärder i frågan, som av Kungl. Maj:t vidtagits. De utredningar av frågor om markförvärv, som hittills förebragts av de förslagsställande myndigheterna, hava, ehuru i de flesta fall grundade på uppgifter från de närmast intresserade lokalmyndigheterna och verkställda värderingar, många gånger visat sig mindre tillfredsställande framförallt med avseende å kostnadsberäkningarna men även beträffande de till inköp föreslagna områdenas gränser. I sistnämnda avseende har hänsyn icke alltid tagits till angelägenheten av att i möjligaste mån anpassa områdenas gränser efter befintliga ägo gränser och undvika alltför stort intrång vid förvärv av delar av fastigheter. Den främsta orsaken till utredningarnas bristfällighet i angivna avseenden har varit, att förvaltningsmyndigheterna sökt undvika att åsamka statsverket alltför stora utredningskostnader för markförvärv, som sedermera prövas icke böra komma till stånd. Vad särskilt beträffar kostnaderna för förvärv av mark hava de under senaste åren rådande osäkra prisbildningsförhållandena med en stark prisstegringstendens blottat olägenheterna i ett system, där markförvärvet kommer att ske långt efter det kostnadsberäkningarna för ändamålet uppgjorts och till priser, som därvid svårigen kunnat förutses. De med nämnda förhållanden förenade olägenheterna hava också kommit till synes däri, att i en del fall medel, som anvisats för markförvärv, visat sig icke förslå till förvärvets genomförande, varför ytterligare medelsanvisning för samma ändamål måste ske. Såsom exempel härpå kan för arméns del särskilt framhållas utvidgningen av Skillinaryds skjutfält.

Ett övervägande av dessa synpunkter har föranlett Kungl. Maj:t att, utan att därvid taga slutlig ställning till frågan om omfattningen av de föreslagna särskilda markförvärven, genom beslut den 30 januari 1942 uppdraga åt arméförvaltningens fortifikationsstyrelse att beträffande flertalet av de i förutnämnda framställningar angivna markfrågorna med vederbörande markägare för-

handla om och, i fall där för kronan antagbar överenskommelse kunde träffas, med förbehåll av Kungl. Maj:ts medgivande träffa avtal rörande förvärv av mark.

Sedan fortifikationsstyrelsen efter fullgjort uppdrag inkommit med den ytterligare utredning i dessa ärenden, som betingats av uppdraget, har det visat sig, att de förhandlingar som förts med berörda markägare lett fram till ett mycket stort antal köpeavtal, som fortifikationsstyrelsen ansett sig kunna preliminärt godtaga. Den ytterligare utredningen har visserligen föranlett fortifikationsstyrelsen att i många fall begära medel utöver vad som tidigare angivits erforderligt, men den fördelen har vunnits, att ett säkrare underlag för bedömningen av medelsbehovet nu föreligger, varigenom ytterligare medelsäskanden i framtiden torde kunna i flertalet fall undvikas. Under förhandlingarna har hänsyn även kunnat tagas till befintliga ägo gränser och i viss utsträckning till markägares intresse av att icke åsamkas alltför stort intrång, vilket föranlett vissa jämkningar i de ursprungliga förslagen till markförvärv.

Med hänsyn till önskvärldheten av att kunna förelägga årets riksdag dessa markfrågor har endast en jämförelsevis kort tid kunnat medgivas fortifikationsstyrelsen till förande av avtalsförhandlingar. Avtal hava därför i vissa fall ännu icke hunnit träffas. Jag förutsätter emellertid, att, där utsikter till antagbara överenskommelser föreligga, avtalsförhandlingarna fullföljas och upprättade avtal ingivas för att av Kungl. Maj:t upptagas till prövning i samband med meddelande av blivande dispositionsbeslut.

I årets statsverksproposition (kapitalbudgeten: bilaga 2, punkten 9) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till vissa handgranats- och skjutbanor anvisa ett anslag av 690,000 kronor. Då dessa medel lämpligen böra ställas till förfogande i samband med medelsanvisning för här behandlade ändamål av enahanda beskaffenhet, ämnar jag i det följande hemställa, att Kungl. Maj:t med ändring av nämnda förslag, i förevarande proposition under ett gemensamt anslag sammanför angivna belopp med övriga för liknande ändamål begärda medel.

Jag övergår här efter till en närmare behandling av föreliggande medelsäskanden. Det har syns mig lämpligt att i detta sammanhang upptaga jämväl vissa framställningar om förvärv av mark för andra ändamål än övningsfält och dylikt, med vilka framställningar förut fått anstå i avvaktan å resultatet av 1941 års försvarsutredning.

A. Markförvärv.

1. **Utvidgning av Livregementets grenadjärers övningsfält.** Sedan arméförvaltningen i sin medelsframställning för budgetåret 1942/43 förberedelsevis anmält behov av utvidgning av Livregementets grenadjärers övningsfält, har ämbetsverkets *fortifikationsstyrelse* företagit vidare utredning i ärendet samt

i skrivelse den 12 december 1941 framlagt förslag till förvärv av mark för ifrågavarande ändamål för en kostnad av 335,000 kronor.

Styrelsen har till en början meddelat, att enligt vad sekundchefen för regementet framhållit regementets övningsfält redan i och för sig vore för litet för övningar i kompani- och bataljonsförband. Möjligheterna att anordna sådana övningar hade därjämte ytterligare begränsats, sedan Örebro stad på den intill övningsområdet gränsande marken låtit uppföra ett antal villor. Ytterligare sådan bebyggelse vore planerad. En utvidgning av regementets övningsfält vore sålunda önskvärd. För detta ändamål hade sekundchefen föreslagit förvärv av ett i anslutning till övningsfältet beläget, å karta utmärkt markområde, omfattande egendomarna Slätten, Klockareängen och Prästebol samt del av egendomen Ulriksberg.

I fortsättningen har fortifikationsstyrelsen anfört bland annat följande:

Styrelsens domänofficer hade i samråd med sekundchefen för regementet på platsen rekognoscerat för övningsfältets utvidgning lämplig terräng och därvid stannat för det av den senare till förvärv ursprungligen föreslagna markområdet, som genom sitt läge och sina terrängförhållanden — områdets norra hälft upptoges av omväxlande skogsmark — erbjöde värdefulla övningsmöjligheter. Domänofficern hade funnit området böra avgränsas på sätt framginge av en av överlantmätaren i Örebro län upprättad sammanställningskarta, varå området angivits med heldragen röd linje. Till kartan hörde beskrivning och ägareförteckning. Av dessa handlingar och ett av länsjägmästaren N. Eckerbom och försäkringsinspektören J. R. Andersson, båda i Örebro, upprättat värderingsinstrument framginge, att det till förvärv föreslagna området, som hade en areal av 269,2720 hektar, omfattade 20 fastigheter eller fastighetsdelar, fördelade på ett tjugutal olika ägare. Markområdets aktuella saluvärde hade uppskattats till 274,650 kronor, vari jämväl inginge övervärdet av ett antal hus med 40,000 kronor.

Domänofficern hade i ärendet vidare anfört, att det till förvärv föreslagna markområdet anslöte direkt till regementets nuvarande övningsfält och syntes lämpligt för övningar i bataljons- och regementsförband, ävensom för fältskjutningar enskilt och i mindre förband. Kostnaderna för områdets förvärvande syntes, därest expropriationsförfarande bleve nödvändigt, böra ökas med förslagsvis 20 procent av värdesumman, 274,650 kronor, eller 54,930 kronor. För avstyckningskostnader m. m. borde beräknas 5,000 kronor. Den sammanlagda kostnaden för ifrågavarande markförvärv bleve sålunda (274,650 + 54,930 + 5,000 =) 334,580 kronor eller i runt tal 335,000 kronor.

För egen del har fortifikationsstyrelsen anfört, att det till förvärv föreslagna markområdet, som styrelsen ur olika synpunkter funne lämpligt, syntes vara det enda område, som för ändamålet borde ifrågakomma. Ett förvärv av detsamma skulle medföra en betydande förbättring av regementets utbildningsförhållanden. Mot de angivna kostnadsberäkningarna hade fortifikationsstyrelsen intet att erinra.

Chefen för armén har i avgivet yttrande tillstyrkt bifall till fortifikationsstyrelsens förslag.

I skrivelse den 30 mars 1942 har *fortifikationsstyrelsen* anmält, att styrelsen till fullgörande av Kungl. Maj:ts uppdrag den 30 januari 1942 låtit sin domänofficer föra personliga förhandlingar med berörda markägare. I en den 28

mars 1942 dagtecknad promemoria hade domänofficeren lämnat redogörelse för vad vid förhandlingarna framkommit och därvid anfört bland annat följande:

Västligaste delen av utvidgningsområdet utgjordes av en rad mindre skogsskiften, fördelade på icke mindre än 10 småfastigheter i Hovsta by. Dessa skogsskiften hade av sekundchefen för regementet medtagits i förslaget, enär de vore avsedda att tjäna som kulfångsterräng för enskilda fältskjutningar. Vid den närmare granskningen av ägoförhållandena hade befunnits, att dessa skogsskiften i många fall utgjorde hela eller största delen av fastigheternas skogstillgång. Det syntes därför troligt, att kronan i något eller några fall vid en eventuell expropriation skulle tvingas lösa hela fastigheten. Därjämte vore att befara, att skjutning mot denna skogsridå, som ej vore mer än 500—800 meter bred, kunde bliva riskabel om några år, då bebyggelsen på andra sidan skogen åter komme i gång. Då vinsten för regementet av förvärvet i denna del icke syntes stå i proportion till kostnaderna, hade sekundchefen under hand tillfrågats, huruvida icke denna skogsremsa utan olägenhet kunde uteslutas från förvärvet. Härtill hade sekundchefen meddelat, att de mindre skjutövningar, som vore avsedda att utföras mot ifrågavarande skog, kunde förläggas till annan del av området, varför sekundchefen ansåge sig kunna avstå från denna del av utvidgningsområdet.

Även på ett par andra sträckor hade det vid förhandlingarna med markägarna visat sig ur ekonomisk och praktisk synpunkt fördelaktigt att något ändra den ursprungligen föreslagna gränsdragningen. Dessa förändringar, vilka närmare framginge av en domänofficerens promemoria bifogad karta med tillhörande beskrivning, medförde icke någon försämring av utvidgningsområdets användbarhet ur militär synpunkt.

Förhandlingarna med markägarna om förvärv för kronans räkning av den i utvidgningsområdet ingående marken hade icke medfört, att godtagbara anbud erhållits. En sammanfattning av de priser, som markägarna begärt, gäve vid handen, att frivilligt förvärv av marken i fråga skulle draga en kostnad av omkring 650,000 kronor, varför expropriationsförfarande torde få användas beträffande samtliga berörda fastigheter. Vid detta förhållande och då domänofficeren vid förhandlingarna med markägarna kommit till den uppfattningen, att den för kronans räkning i ärendet verkställda värderingen vore väl låg, ansåge domänofficeren, att det tidigare beräknade beloppet, 335,000 kronor, icke komme att räcka för genomförande av förvärvet trots att någon besparing gjordes genom föreslagen minskning av området. Den av domänofficeren tidigare förslagsvis såsom erforderlig angivna höjningen av värderingssumman med 20 procent borde ökas till minst 35 procent, varigenom det totala medelsbehovet, med avrundning uppåt, skulle utgöra 380,000 kronor.

För egen del har fortifikationsstyrelsen anfört följande:

Den av domänofficeren föreslagna ändringen av gränserna för utvidgningsområdet, medförande minskning av områdets areal från 269.2720 till 248.6320 hektar, ansåge sig styrelsen böra förorda, enär, enligt vad som framkommit, förvärv av den mark, som föreslagits skola uteslutas, skulle komma att ställa sig avsevärt dyrbart utan att tillföra utvidgningsområdet tillnärmelsevis motsvarande vinst ur övningssynpunkt. Vidkommande beräklandet av kostnaderna för genomförande av förvärvet ville styrelsen anmärka, att den korta tid, som under hösten sistlidet år stått till styrelsens förfogande för verkställande av anbefalld utredning i detta och en mängd andra markärenden, icke gjort det möjligt att då föra några som helst förhandlingar med mark-

ägarna. Det borde därför icke vara ägnat att förväna, att kostnadsramen nu — sedan dylika förhandlingar skett — visat sig för snävt tilltagen. Den av domänofficieren beräknade ökningen av medelsbehovet ansåge styrelsen icke vara för hög.

På grund av vad sålunda numera förekommit har fortifikationsstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för utvidgning i den omfattning, som i sistnämnda skrivelse angivits, av Livregementets grenadjärens övningsfält anvisa ett reservationsanslag av 380,000 kronor.

Departements-
chefen.

Med hänsyn till vad i ärendet anförts finner jag mig böra tillstyrka bifall till fortifikationsstyrelsens i skrivelsen den 30 mars 1942 framlagda förslag. Jag vill erinra, att i den till förvärfv föreslagna marken ingår även kyrkojord, om vars förvärfv framställning bör göras i vederbörlig ordning. Kostnadsberäkningarna synas kunna godtagas, varför jag tillstyrker, att för ändamålet beräknas ett belopp av 380,000 kronor.

2. Utvidgning av Jämtlands fältjägarregementets övningsfält. Arméförvaltningen har i sin medelsframställning för budgetåret 1942/43 förberedelsevis gjort anmälan om behov av medel till utvidgning av Jämtlands fältjägarregementets övningsfält. Ämbetsverkets *fortifikationsstyrelse* har sedermera i skrivelse den 10 oktober 1941 med förebringande av närmare utredning i ärendet angivit medelsbehovet för ifrågavarande utvidgning till 51,000 kronor. Styrelsen har i skrivelsen anført i huvudsak följande:

I skrivelse till fortifikationsstyrelsen hade chefen för Jämtlands fältjägarregemente anmält, att på grund av den ökade omfattningen av utbildningsarbetet behov av utvidgning av regementets övningsfält uppstått. För detta ändamål föresloges inköp av två till regementets nuvarande övningsfält i nordväst gränsande områden. Det ena av nämnda områden, som utgjordes av fastigheten Nifsåsen 2¹ i Ås socken, ägdes av åkeriägaren J. A. Cronqvist i Östersund. Regementet hade hittills av ägaren beretts tillfälle att utan ersättning utnyttja området såsom övningsterräng. Vid förhandlingar med ägaren hade denne emellertid förklarat, att han, därest icke kronan vore villig att inköpa hela fastigheten för regementets räkning, hade för avsikt att låta stycka denna för att saluhålla delarna såsom sportstugotomter. Om en sådan uppdelning och försäljning av området komme till stånd, skulle stora svårigheter uppstå för regementet att i fortsättningen förlägga några övningar dit. Detta skulle innebära en stor förlust för regementet, enär området utgjorde en synnerligen värdefull tillgång såsom övningsterräng. Det andra området, vilket utgjordes av stadsägorna nr 146 A och 156 med undantag av två till vissa militära anläggningar avsedda mindre områden — rörande vilkas förvärfv styrelsen avsåge att i annat sammanhang avgiva förslag — samt stadsägån nr 157, ägdes av Östersunds stad. Området vore beläget mellan regementets hittillsvarande övningsfält och Nifsåsen 2¹. Även detta område vore av beskaffenhet att kunna ifrågakomma för exploatering till sportstugotomter. Därest så bleve fallet, komme även här hinder att läggas i vägen för regementets övningar.

Vid regementschefens skrivelse hade fogats utdrag av drätselkammarens i Östersund protokoll, utvisande att drätselkammaren beslutat hos stadsfullmäktige tillstyrka försäljning av nämnda, staden tillhöriga område för en köpeskilling beräknad efter 5 öre per kvadratmeter.

Av ett av Cronqvist avgivet anbud framginge, att denne vore villig att till kronan försälja Nifsåsen 2¹ för en köpeskillning av 30,000 kronor. På uppdrag av fortifikationsstyrelsen hade jägmästaren H. Ouchterlony i Östersund utfört värdering av de till förvärfv ifrågasatta områdena. Härvid upprättat värderingsinstrument angående Nifsåsen 2¹ utvisade i huvudsak, att fastigheten, som enligt uppgift från länets lantmäterikontor hade en areal av 74.2773 hektar, i riktning sydost-nordväst överkorsades av den elektriska högspänningsledningen Hissmofors—Krängede, att det nordost om kraftledningen belägna området om cirka 10.80 hektar utgjordes av 2.10 hektar odlad mark, cirka 5 hektar till sportstuguetomter lämpad mark samt återstoden med barr- och något lövskog bevuxen skogsmark och grusbackar, samt att det sydväst om kraftledningen belägna området om cirka 63 hektar till cirka 40 procent utgjordes av tämligen väl dikat dossland samt mestadels skogbevuxen myr- och mossmark samt till cirka 60 procent av god skogsmark, till ungefär lika delar bevuxen med tall och gran jämte något lövskog.

Fastigheten har av värderingsmannen värderats på följande sätt:

2,025 kubikmeter barrskog, vid brösthöjd 10 centimeter och däröver	kronor 12,150
Skogsmarken jämte barrskog under 10 centimeter, lövskog, vägar, grustag, kraftledningsgata	» 6,900
50,000 kvadratmeter, lämpliga till sportstuguetomter à 25 öre per kvadratmeter	» 12,500
Cirka 3,000 kubikmeter grus à kronor 1: 50 per kubikmeter	» 4,500
<u>Summa kronor 36,050</u>	

Då emellertid högst 50 procent av skogstillgången för närvarande kunde få avverkas till avsalu och såväl grusfyndigheternas som tomtmarkens exploaterande komme att taga flera år i anspråk, finge en nedsättning av det sålunda beräknade värdet med cirka 6,000 kronor anses skälig. Fastighetens uppskattningsvärde uppginge sålunda till 30,000 kronor. Värderingsmannen funne det sannolikt, att fastigheten vid expropriation skulle komma att åsättas sistnämnda eller ett högre värde.

Värderingsinstrument angående stadsägorna nr 146 A och 156, med nämnda undantag, samt stadsägan nr 157 utvisade, att området hade en areal av cirka 375,000 kvadratmeter, varav 54,000 kvadratmeter utgjordes av med tall, gran och björk bevuxet tuvigt dossland, 150,500 kvadratmeter av med gran och något tall av växtlig och god beskaffenhet bevuxen skogsmark samt 170,500 kvadratmeter av dikad mer eller mindre skogbevuxen myrmark.

Området värderades på följande sätt:

Rotvärdet av 1,689 fm ³ skog, 10 centimeter och däröver	kronor 13,512
Marken jämte skog under 10 centimeter à 2 öre per kvadratmeter	» 7,500
<u>Summa kronor 21,012</u>	

Den av Östersunds stad begärda köpeskillingen, beräknad efter 5 öre à 375,000 kvadratmeter, komme att uppgå till 18,750 kronor.

Fortifikationsstyrelsens domänofficer hade efter besiktning av de ifrågasatta områdena anfört, att han funne det av Cronqvist för Nifsåsen 2¹ begärda priset, 30,000 kronor, skäligt samt det av Östersunds stad fordrade priset av 5 öre per kvadratmeter av ovanstående stadsägor godtagbart.

Fortifikationsstyrelsen har för egen del framhållit, att den föreslagna utvidgningen av övningsfältet i realiteten endast innebure, att regementet för framtiden tillförsäkrades det markområde, som regementschefen sedan flera år

tillbaka tack vare ägarnas tillmötesgående kunnat utnyttja för regementets övningar. När nu risk föreläge för att marken icke längre skulle kunna disponeras samtidigt som värnpliktskontingenternas omfattning ökades och utbildningsarbetet intensifierades, syntes det styrelsen vara synnerligen angeläget, att områdena genom inköp tillfördes regementet. För förvärv av Nifsåsen 2¹ borde beräknas det av fastighetsägaren begärda beloppet 30,000 kronor. Vad beträffade stadsägomarken syntes ett något högre belopp än det ovan angivna böra anslås, enär området vid mätning kunde befinnas vara något större än beräknat. Härtill komme kostnader för avstyckning, lagfart m. m. Sammanlagt syntes ett belopp av 51,000 kronor erforderligt för utvidgningens genomförande.

I skrivelse den 27 mars 1942 har fortifikationsstyrelsen anfört i huvudsak följande:

Fortifikationsstyrelsen hade till fullgörande i denna del av uppdraget den 30 januari 1942 fört förhandlingar med av förvärvet berörda markägare.

Avtal hade träffats *dels* med Östersunds stad om överlåtelse till kronan av i Östersund belägna stadsågan nr 146 A, stadsågoområdet nr 157 och ett område av stadsågan nr 156 om tillhoppa cirka 372,690 kvadratmeter mot en köpeskilling, beräknad efter 5 öre per kvadratmeter, eller cirka 18,650 kronor, *dels ock* med åkeriägaren J. A. Cronqvist i Östersund angående försäljning till kronan av fastigheten Nifsåsen 2¹ i Ås socken med en areal av 74.2773 hektar mot en köpeskilling av 30,000 kronor.

Avtalen vore slutna under förbehåll om Kungl. Maj:ts godkännande före den 1 augusti 1942. De avtalade köpeskillingarna överensstämde med tidigare av säljarna avgivna anbud och vore lika med eller lägre än värderingssummorna.

Departements-
chefen.

Mot den föreslagna utvidgningen av Jämtlands fältjägerregementes övningsfält har jag intet att erinra. Då de avtalade köpeskillingarna synas skäliga, torde desamma kunna godkännas. I enlighet med fortifikationsstyrelsens förslag bör följaktligen för genomförande av ifrågavarande markförvärv anvisas 51,000 kronor.

Under nästa punkt ämnar jag föreslå anvisande av medel för förvärv av viss i omedelbar anslutning till nu ifrågavarande områden belägen mark att användas till fältskjutningsterräng för regementet.

3. Fältskjutningsterräng för Jämtlands fältjägerregemente. I sin skrivelse den 11 september 1941 angående lantförsvarets medelsbehov för budgetåret 1942/43 har arméförvaltningen anmält, att behov föreläge av fältskjutningsterräng för Jämtlands fältjägerregemente. Sedermera har *arméförvaltningens fortifikationsstyrelse* i skrivelse den 28 november 1941 inkommit med närmare utredning i ärendet och därvid anfört i huvudsak följande:

I skrivelse till chefen för armén hade chefen för Jämtlands fältjägerregemente framhållit, att inom regementets eget område möjligheterna för fältmässig skjutning vore mycket begränsade. Det markområde, som vore tillgängligt för ändamålet, hade en yta av 100 meters bredd och 400 meters djup. Endast fältskjutning med högst grupp i anslutning till skolskjutning kunde där äga rum. Någon ökning av områdets bredd vore icke möjlig, men däremot

kunde ökning på djupet vid vissa tillfällen åstadkommas, vilket emellertid medförde, att en gård måste utrymmas, varjämte omfattande bevakningsåtgärder måste vidtagas. En ökning av detta område genom ytterligare markförvärv i anslutning till detsamma komme icke att medföra några fördelar. Med hänsyn härtill vore det av synnerlig vikt, att regementet erhöle markutrymme för fältskjutningar, där eldstrid både vid anfall och försvar kunde övas. För nämnda ändamål föresloge regementschefen förvärv av ett markområde, som vore beläget omkring sex kilometer från regementets kasern. Till området ledde två olika vägar, varför detsamma vore att anse såsom väl beläget på lämpligt avstånd från kasernen. Området vore till största delen skogbevuxet och dess västra och östra delar bestode av höjdparter, vilka utgjorde naturliga och goda kulfång.

Värderingen av det sålunda föreslagna området hade utförts av jägmästaren H. Ouchterlony, Östersund, som i ett över värderingen upprättat instrument anført i huvudsak följande: Det värderade området, som hade en areal av 511.20 hektar, bestode av 25 skiften i den så kallade Nifsåsen, tillhörande byarna Rösta och Östersem i Ås socken. Området vore beläget 1—3 kilometer från allmänna landsvägen Östersund—Lit, 2—4 kilometer från Inlandsbanan och cirka 1 kilometer från regementets nuvarande övningsfält. Av områdets areal bestode cirka 25 procent av moss- och myrmark och 75 procent av god skogsmark. Skogsbeståndet bestode till 14 procent av tallskog och till 86 procent av gran- jämte någon lövskog. Inom området funnes icke andra inägor än några för många år sedan nedlagda, till största delen igenvuxna fäbodvallar utan åbyggnader.

Av värderingsinstrumentet framginge vidare, att det till inköp föreslagna området värderats sålunda:

15,440 fm ³ skog, vid brösthöjd 10 centimeter och däröver	kronor	95,595
499.95 hektar skogsmark med skog under 10 centimeter	»	49,091
112,500 kvadratmeter, lämpliga till sportstugotomter	»	17,100
Summa kronor		161,786

Värderingsmannen hade slutligen framhållit, att hemmanen i Rösta och Östersem i regel hade mycket små skogsområden till sina hemskiten. De vore därför beroende av sina utskiften för att få ved och husbehovsvirke. Flera av markägarna hade även förklarat, att de högst ogärna ville avhända sig sina utskiften i Nifsåsen och tre av ägarna hade bestämt förklarat, att deras skiften ej vore till salu. Då det alltså i vissa fall syntes bliva svårt att få till stånd frivilliga avtal med markägarna, ansåge värderingsmannen att utöver värderingssumman borde räknas med en säkerhetsmarginal av 10 procent.

I en i ärendet avgiven promemoria hade fortifikationsstyrelsens domänofficer anført, att möjligheterna att erhålla lämplig fältskjutningsterräng i trakten av Östersund vore mycket begränsade. Det till inköp föreslagna området syntes vara det enda möjliga inom rimligt avstånd från regementets kasern. Det utgjordes så gott som uteslutande av skogsmark och syntes kunna göras till användbar terräng såväl för fältskjutningar som för andra övningar. En säkerhetsmarginal av 10 procent vore enligt domänofficerens mening tillfyllest. För avstyckningskostnader m. m. erfordrades omkring 7,000 kronor. Medelsbehovet för förvärvet bleve sålunda (161,786 + 16,178 + 7,000 =) 184,964 kronor eller i runt tal 185,000 kronor.

För egen del har fortifikationsstyrelsen ansett, att förvärv av mark för tillgodoseende av behovet av fältskjutningsterräng för Jämtlands fältjägarregemente borde ske. Det av regementschefen till inköp föreslagna området syntes

lämpligt för ändamålet. Styrelsen hade icke något att erinra mot det av domänofficeren beräknade medelsbehovet för förvärvet. Under återopande av vad sålunda anförts hemställde styrelsen, att för ändamålet måtte anvisas ett anslag av 185,000 kronor.

I anledning av Kungl. Maj:ts beslut den 30 januari 1942 har fortifikationsstyrelsen med skrivelse den 30 mars 1942 inkommit med ytterligare utredning angående ifrågavarande markförvärv. Styrelsen har därvid anført i huvudsak följande:

Avtal hade icke träffats med andra av det ifrågasatta förvärvet berörda fastighetsägare än Östersunds stad. Avtalet avsåge förvärv av fastigheten Rösta 4⁶ i Ås socken mot en köpeskilling av 6,000 kronor. Denna köpeskilling understege med 1,100 kronor fastigheten tidigare åsatt värde.

Övriga fastighetsägare utom en, från hvilken anbud dock vore att förvänta, hade avgivit skriftliga anbud, däri de förklarar sig villiga försälja dem tillhörig, i det planerade fältskjutningsområdet ingående mark. I det övervägande flertalet fall hade därvid begärts ersättning, förutom för marken med därå befintlig skog, även för förment intrång, bestående i värdeminskning av återstående del av vederbörande fastighet. Värdeminskningen hade angivits bestå däri, att fastigheterna efter nu ifrågasatt försäljning skulle sakna tillräcklig skog för att tillgodose behovet av husbehovsved m. m. samt att vederbörande fastighetsägare efter avhändelsen skulle sakna möjlighet att hålla sina kreatur på skogsbete. Utöver de skiften, som inginge i det till förvärv tidigare föreslagna området, borde ytterligare två skiften förvärfas, nämligen utskiften till Rösta 5⁶ och 5⁸. Vid de med fastighetsägarna förda förhandlingarna hade nämligen ägarna till sistnämnda skiften hemställt, att skiftena med hänsyn till de framtida riskerna för människor och djur att beträda desamma under pågående fältskjutning måtte av kronan förvärfas. Styrelsen ansåge, att framställningen av anförda skäl borde bifallas, enär skiftena i fråga vore så belägna, att den naturliga tillfartsvägen från inägorna i Rösta by till desamma ledde över det tillämnade fältskjutningsområdet.

Förutom beträffande Rösta 4⁶ understege de avgivna anbuden värderingssumman respektive överensstämde med densamma endast i två fall, nämligen beträffande fastigheterna Östersem 3⁷⁷ och Rösta 4⁴. Anbud å försäljning av ett utskifte till Rösta 5⁶ överstege skiftets uppskattningsvärde med cirka 9 procent. Styrelsen ansåge samtliga nämnda anbud vara för kronan antagbara och hade för avsikt att under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande med vederbörande fastighetsägare snarast möjligt upprätta avtal angående förvärv av de ifrågavarande utskiftena.

Övriga anbud överstege värderingssumman med belopp, utgörande 20 procent av densamma och däröver. Styrelsen ansåge icke något av dessa anbud böra antagas. I de fall, där i anbudssumman inginge inträngsersättning, hade styrelsen ansett sig icke kunna ingå i särskild prövning av de begärda ersättningsbeloppens skälighet. Styrelsen ansåge, att för förvärvets genomförande i samtliga sistnämnda fall expropriation borde komma till användning.

Med anledning av de förändrade förutsättningarna för förvärvets genomförande hade fortifikationsstyrelsens domänofficer i en den 28 mars 1942 dagtecknad promemoria gjort en omprövning av medelsbehovet. Efter att hava inhämtat upplysningar från personer, som ansetts omdömesgilla och förtrogna med förhållandena på orten, hade domänofficeren föreslagit en säkerhetsmarginal av 40 procent å värderingssumman 171,891 kronor. Därest kostnaderna för avstyckning m. m. liksom tidigare beräknades till 7,000 kronor, skulle — anförde domänofficeren i promemorian — det totala medelsbehovet

bliva (171,891 + 68,756 + 7,000 =) 247,647 kronor eller i runt tal 250,000 kronor. Till denna beräkning anslöte sig styrelsen.

I anledning av det anförda har fortifikationsstyrelsen hemställt, att för förvärv av fältskjutningsterräng för Jämtlands fältjägerregemente måtte anvisas ett reservationsanslag av 250,000 kronor.

Fortifikationsstyrelsen har sedermera i skrivelse den 22 april 1942 anmält, att den fastighetsägare, som tidigare icke avgivit försäljningsanbud, nu inkommit med sådant. Anbudssumman överstege emellertid avsevärt det belopp, vartill fastigheten vid värdering uppskattats, varför enligt styrelsens mening expropriation borde komma till användning för förvärvets genomförande. Till styrelsen hade vidare från ägaren av en omedelbart utanför det till fältskjutningsterräng avsedda området belägen fastighet inkommit en skrivelse med hemställan, att kronan av anförda skäl måtte inlösa fastigheten i fråga. Styrelsen ansåge framställningen för närvarande icke böra föranleda särskild utredning eller åtgärd i övrigt från styrelsens sida.

Fortifikationsstyrelsens i skrivelsen den 30 mars 1942 framlagda förslag till förvärv av mark för Jämtlands fältjägerregemente finner jag mig kunna biträda. Tillsammans med den mark, som enligt vad jag i det föregående anført bör inköpas för utvidgning av regementets övningsfält, kommer fältskjutningsterrängen att utgöra ett med övningsfältet sammanhängande område. Departements-
chefen.

Det av fortifikationsstyrelsen preliminärt slutna köpeavtalet med Östersunds stad anser jag kunna godkännas. Skäligheten av köpevillkoren för de markområden, som avses med de anbud, vilka fortifikationsstyrelsen ansett antagbara, torde få prövas av Kungl. Maj:t, sedan preliminära avtal upprättats.

Ehuru jag icke kan undgå att finna den av fortifikationsstyrelsen nu angivna kostnadsökningen i förhållande till de ursprungligen beräknade kostnaderna väl hög, anser jag dock försiktigheten bjuda att räkna med det angivna beloppet, 250,000 kronor, för genomförande av ifrågavarande markförvärv.

4. Övnings- och fältskjutningsterräng för Södra skånska infanteriregementet.

Sedan arméförvaltningen i sin medelsframställning för budgetåret 1942/43 anmält fråga om förvärv av övnings- och fältskjutningsterräng för Södra skånska infanteriregementet, har ämbetsverkets *fortifikationsstyrelse* i skrivelse den 18 november 1941 framlagt närmare utredning i ärendet. I skrivelsen har fortifikationsstyrelsen anført, att chefen för Södra skånska infanteriregementet till chefen för armén anmält behov av mark för ifrågavarande ändamål och därvid anført bland annat följande:

Regementets nuvarande övningsfält vid Ystad och Nybro kunde blott i ringa mån användas vid utbildningen av den till Ystad förlagda delen av regementet, varför förvärv av ytterligare övningssterräng erfordrades. Med hänsyn till att jordens odling och kultur i trakten av Ystad vore sådan, att markförvärv med tanke på kostnaderna syntes vara uteslutet, kunde förvärv av mark för övningssterräng endast ske på de hedområden, som funnes västsydväst, söder och sydost om Kabusa ungefär en mil öster om Ystad. På grund härav föresloge regementschefen, att i nämnda trakt ett område om cirka 700

tunmland utmed Östersjön måtte förvärfvas. Ehuru området enligt regementschefens mening icke vore tillfredsställande, vore dess förvärfvande dock av stor betydelse för förbättrande av regementets övningsmöjligheter. Området syntes dessutom vara det enda på rimligt avstånd från Ystad, som kunde förvärfvas för överkomligt pris. Värdet av området kunde uppskattas till omkring 300 kronor per tunmland eller för hela området ungefär 210,000 kronor.

Ett förvärfvande av nämnda område vore emellertid av betydelse icke endast för erhållande av övningsfält utan området behövdes även såsom fältskjutningsterräng och pansarvärnsskjutfält. Regimentets eget område i Ystad lämnade icke möjlighet till fältskjutning. Detta kunde ej heller avhjälpas genom inköp av mark i anslutning till övningsfältet vid Nybro. Enda möjligheten att erhålla användbar fältskjutningsterräng på icke alltför långt avstånd från Ystad vore ett förvärfvande av nämnda område vid Kabusa. Genom vidtagande av vissa arbeten för kulfång komme detta område att kunna användas för fältskjutningar även i andra riktningar än mot havet. Behovet av mark för pansarvärnsskjutningar hade dittills icke varit aktuellt. Med den jämförelsevis ringa omfattning, som dylika skjutningar dittills haft, hade svårigheter icke uppstått att få disponera mark för ändamålet. Med den ökning av pansarvärnsskjutningar, som nu förestode, syntes dock markfrågan icke längre kunna lösas från fall till fall. Även för detta ändamål vore ett förvärfvande av området vid Kabusa erforderligt.

I sin skrivelse har fortifikationsstyrelsen vidare anfört huvudsakligen följande:

På uppdrag av fortifikationsstyrelsen hade styrelsens domänofficer i samförstånd med regementschefen avgränsat det omförmälda området om cirka 700 tunmland till att omfatta ett område om cirka 500 meters bredd och 5 kilometers längd och med en areal av 492 tunmland.

Det sålunda avgränsade områdets läge och gränser framginge av ärendet bifogad karta, där området utmärktes med blå linje.

På uppdrag av fortifikationsstyrelsen hade riksdagsmannen Alfr. Nilsson i Wollsjö med biträde av godsägaren N. Nilsson i Arendala, Lund, och landstingsmannen W. Nilsson i Blentarp verkställt värdering av det av domänofficern och regementschefen avgränsade området. Enligt upprättat värderingsinstrument bestode området av 160 tunmland åker, 319 tunmland äng och betesmark samt 13 tunmland skogsmark och annan mark. Området, som vore bebyggt endast i ringa omfattning, hade åsatts ett värde av 244,300 kronor. Inom området funnes emellertid en nybebyggd jordbruksegendom, vilken enligt värderingsmännens mening borde bibehållas såsom arrendegård under regementet, varvid till gården kunde överföras omkring 50 hektar åkerjord till ett värde av 75,000 kronor utan att därigenom något otillbörligt intrång gjordes i återstoden av området. Värderingsmännen hade vidare anfört, att ett förvärfvande av området icke kunde sägas innebära någon olägenhet ur åkerbrukssynpunkt, emedan åkerjordens avkastningsförmåga vore synnerligen ringa.

Regementschefen hade beträffande det reviderade förslaget till markinköp anfört bland annat, att det icke syntes uteslutet, att en tillfredsställande skjutbana för skjutning med alla infanterivapen skulle kunna ordnas på området. Härigenom komme en av de allvarligaste olägenheterna med regementets förläggning till Ystad att avhjälpas. Motoriseringen av regementet gjordes, att det relativt avlägsna området i framtiden borde kunna väl utnyttjas.

Fortifikationsstyrelsens domänofficer hade i ärendet anfört, att enligt av överlantmätaren i Malmöhus län lämnade upplysningar byggnadsplan vore fastställd för hela området. Tomtsynpunkten syntes därför ej helt och hållet

kunna lämnas ur räkningen. En höjning av värderingssumman, förslagsvis med 15 procent till 280,945 kronor, syntes sålunda berättigad. För avstyckningskostnader m. m. borde beräknas omkring 4,000 kronor. Totalkostnaden för förvärvet kunde sålunda uppskattas till 285,000 kronor. Enär terrängen erbjöde goda möjligheter till fältskjutning med alla slags infanterivapen, tillstyrktes förslaget till inköp av området. Som skjutningarna endast tidvis komme att bedrivas, kunde betesmarken, vilken för övrigt mestadels vore av dålig beskaffenhet, i ganska stor utsträckning användas till betesgång. Icke heller behövde större inskränkningar göras i brukandet av åkerjorden.

För egen del har fortifikationsstyrelsen anfört, att styrelsen av den i ärendet verkställda utredningen funnit det hava framgått, att förvärv av övnings- och fältskjutningsterräng för den i Ystad förlagda delen av Södra skånska infanteriregementet borde ske. Av utredningen framginge vidare, att den enda mark, som kunde förvärvas inom rimligt avstånd från förläggningsplatsen, vore det vid Kabusa föreslagna området. Ehuru detta område ej syntes på ett fullt tillfredsställande sätt kunna användas för avsett ändamål, ansåge fortifikationsstyrelsen likväl, att området borde förvärvas, enär någon annan mark ej stode till buds och ett tillgodoseende av regementets behov av övnings- och fältskjutningsterräng i trakten av Ystad vore ofrånkomligt. Styrelsen hade icke något att erinra varken mot värderingssumman 244,300 kronor eller mot den av domänofficieren föreslagna ökningen av medelsbehovet till sammanlagt 285,000 kronor.

Under återopande av det anförda och med förmälan, att chefen för armén meddelat fortifikationsstyrelsen, att ett inköp av ifrågavarande område vid Kabusa vore av avgörande betydelse med hänsyn till kravet på effektiv utbildning, hemställde styrelsen, att Kungl. Maj:t måtte av riksdagen äska ett belopp av 285,000 kronor för förvärv av sistnämnda område.

I anledning av Kungl. Maj:ts uppdrag den 30 januari 1942 har fortifikationsstyrelsen den 31 mars 1942 inkommit med utredning angående här ifrågavarande markförvärv samt upprättade köpehandlingar. I skrivelsen har fortifikationsstyrelsen, som fört förhandlingar genom en av styrelsen utsedd markkommission, anfört i huvudsak följande:

Det till inköp föreslagna markområdet, som hade en areal av cirka 492 tunnland och till största delen utgjordes av betesmark, bestode av 5 hela fastigheter och 12 fastighetsdelar. Preliminära avtal om förvärv för kronans räkning hava ingåtts beträffande 3 fastigheter och 3 fastighetsdelar med en sammanlagd areal av 202 tunnland. I varje avtal finnes intaget förbehåll om att, därest avtalet icke godkändes av Kungl. Maj:t före den 1 augusti 1942, detsamma icke längre vore för någöndera parten bindande. De köpesummor, som därvid avtalats, uppginge till sammanlagt 149,600 kronor, medan de hösten 1941 åsatta värdena uppginge till 107,800 kronor. Den relativt stora skillnaden mellan värderings- och köpesummorna berodde dels på den allmänna värdestegringen sedan hösten 1941 och dels på säljarnas ovillighet att under nuvarande förhållanden avstå betesmark. Beträffande den största av de inköpta fastigheterna, Kabusa 5⁴, hade värdestegringen, 22,000 kronor, dessutom orsakats av att fastighetens byggnader befunnits vara av ovanligt god beskaffenhet. Enligt markkommissionens åsikt skulle endast uppförandet av nämnda byggnader under nuvarande förhållanden kosta lika mycket som köpeskillingen för hela fastigheten.

Beträffande en inom området befintlig fastighet, Kabusa 1¹, som stode under domänstyrelsens förvaltning, hade fortifikationsstyrelsen gjort anmälan till domänstyrelsen om fastighetens behövlighet för lantförsvarets räkning.

Vad anginge en av de fastighetsdelar, varom uppgörelse icke kunnat träffas, syntes ett förvärv av avsett område icke kunna genomföras, enär det skulle innebära ett alltför stort intrång i återstoden av fastigheten. Nämda fastighet, Hammar 4⁸, hade nämligen en areal av 36 tunnland, medan det område som avsetts att förvärvas, utgjorde 28 tunnland. Fortifikationsstyrelsen hemställde därför, att hela nämnda fastighet måtte inköpas. Fastighetens taxeringsvärde vore 12,500 kronor, vilket värde syntes vara ovanligt lågt, enär den till förvärv föreslagna delen av fastigheten värderats till 15,000 kronor. För ett förvärvs genomförande syntes behöva räknas med ett belopp av 20,000 kronor.

De återstående fastigheter och fastighetsdelar, om vilka överenskommelser om inköp icke kunnat träffas, hade värderats till sammanlagt 103,000 kronor. Enär för ett förvärvs genomförande expropriation måste ske, syntes värderingssumman böra ökas med 30 procent till 133,900 kronor. Denna ökning motiverades dels av att fastighetsvärdena kunde förväntas stiga ytterligare intill dess en expropriation hunnit genomföras och dels av att fastighetsägarna komme att få vidkännas betydande intrång.

I anslutning till det sagda har fortifikationsstyrelsen anført, att sålunda för ett förvärv av samtliga i området ingående fastigheter och fastighetsdelar syntes erfordras ett belopp av (149,600 + 20,000 + 133,900 =) 303,500 kronor. Kostnaderna för avstyckning m. m. borde beräknas till 4,000 kronor. Totalkostnaden för förvärvet skulle sålunda uppgå till sammanlagt 307,500 kronor eller i runt tal 308,000 kronor, vilken kostnad med 23,000 kronor överstege det av styrelsen tidigare uppskattade beloppet 285,000 kronor.

Departements-
chefen.

Ett inköp i enlighet med det av fortifikationsstyrelsen i skrivelsen den 31 mars 1942 framlagda förslaget av mark för övnings- och fältskjutningsterräng för Södra skånska infanteriregementet finner jag mig kunna tillstyrka. De ingångna preliminära köpeavtalen torde, enär de däri bestämda köpeskillingarna synas godtagbara, kunna godkännas. För ändamålet torde i enlighet med fortifikationsstyrelsens beräkningar av totalkostnaderna för förvärvets genomförande böra anvisas 308,000 kronor.

5. Utvidgning av Södra skånska infanteriregementets övningsfält i Revinge.

Sedan arméförvaltningen i sin skrivelse rörande lantförsvarets medelsbehov för budgetåret 1942/43 anmält behov av förvärv av mark för utvidgning av Södra skånska infanteriregementets övningsfält i Revinge, har ämbetsverkets *fortifikationsstyrelse* i skrivelse den 18 november 1941 inkommit med närmare utredning i ärendet. Styrelsen har därvid hänvisat till en skrivelse i ämnet från chefen för Södra skånska infanteriregementet, däri denne anført bland annat följande:

Regementets nuvarande övningsfält i Revinge vore endast omkring två kilometer långt och en kilometer brett. Därjämte minskades fältets användbarhet genom att inom detsamma funnes en sjö och en mosse, Fönesjön och Kalvmossen. Området söder om övningsfältet tillhörde kronan och stode

under domänstyrelsens förvaltning. Detta område disponerades visserligen för övningar, men övningsmöjligheterna vore icke stora, vartill komme, att grävning- eller andra arbeten, som kunde skada skogsbeståndet, icke finge utföras därstädes. Den för övningar viktigaste terrängen bestode av ett område om ungefär 500 tunnland, vilket vore beläget väster och delvis norr om övningsfältet och gränsade till detta. Ur övnings synpunkt hörde detta område tillsammans med övningsfältet och inom området bedreves även dagligen övningar i ungefär samma omfattning som på övningsfältet. Med förläggning av trupp till Revinge året runt måste det i längden bliva svårt att kunna träffa för kronan tillfredsställande överenskommelser med ägarerna till området, även om detta hittills kunnat ske. Området, särskilt dess norra del, vore också begärligt för enskild bebyggelse, vilken med ökad förläggning av trupp till Revinge året om syntes komma att taga sådan omfattning, att den bleve till verkligt hinder för övningarna. Så vore redan nu fallet inom en mindre del av området. Värdet av nu nämnda område kunde uppskattas till ungefär 350 kronor per tunnland eller för hela området 175,000 kronor, vartill komme nämnda enskilda bebyggelse, bestående av fastigheter utan jordbruk med ett ungefärligt värde av 50,000 kronor. Nordost om övningsfältet funnes ett mindre område, vars förvärvande vore av stor betydelse med hänsyn till kravet att lägre utkant befriades från enskild, i olika hänseenden svårkontrollerbar bebyggelse. Området, som uteslutande bestode av fastigheter utan jordbruk, hade ett ungefärligt värde av 150,000 kronor. Därest en utökning av övningsfältet komme till stånd, ansåge regementschefen, att i första hand de nu omförmälda områdena borde förvärfvas.

Därnäst borde förvärfv ske av ett område om cirka 125 tunnland, beläget omedelbart öster och sydost om övningsfältet och den under domänstyrelsen lydande marken. Inom detta område funnes åtskillig bebyggelse, som dock icke tenderade att öka. Emellertid vore det sedan gammalt tämligen svårt att träffa överenskommelse med markägarna inom området. Medelpriset per tunnland kunde beräknas till ungefär 400 kronor eller för hela området omkring 50,000 kronor.

Öster om nämnda område funnes ett område om likaledes ungefär 125 tunnland, som det därefter vore önskvärt att förvärva. Detta område, som saknade bebyggelse, beräknades betinga ett pris av cirka 100 kronor per tunnland eller för hela området ungefär 12,500 kronor.

Den mark, som i sista hand borde förvärfvas utgjordes av två områden, belägna väster och sydväst om Krankesjön. Det ena området, som hade en areal av omkring 800 tunnland, hade ringa bebyggelse och bestode av mindre värdefull mark. Priset per tunnland kunde beräknas till omkring 400 kronor eller för hela området cirka 320,000 kronor. Det andra området hade en areal av omkring 700 tunnland och vore tätare bebyggt. Priset per tunnland för detta område kunde uppskattas till omkring 500 kronor eller för hela området cirka 350,000 kronor.

Fortifikationsstyrelsen har i sin skrivelse vidare anfört i huvudsak följande.

På anmodan av fortifikationsstyrelsen hade styrelsens domänofficer i samförstånd med regementschefen vidtagit vissa jämkningar i ovannämnda förslag, huvudsakligen innebärande att de till inköp sist föreslagna områdena om respektive 800 och 700 tunnland helt uteslutits, enär ett förvärfv av dessa områden ej ansetts medföra så stor vinst ur militär synpunkt, att den kunnat motsvara de avsevärda kostnader, som ett inköp av områdena skulle betinga. Vidare hade en utökning av de övriga områdena skett i avsikt att såvitt möjligt följa befintliga ägo gränser och därigenom erhålla ett ur såväl övnings- som jordbrukssynpunkt tillfredsställande område.

På uppdrag av fortifikationsstyrelsen hade riksdagsmannen A. Nilsson i Wollsjö med biträde av godsägaren N. Nilsson i Arendala, Lund, och landstingsmannen W. Nilsson i Blentarp verkställt värdering av det område, som domänofficieren och regementschefen ansett böra förvärvas. Enligt däröver upprättat instrument omfattade det värderade området cirka 1,800 tunnland, varav 1,377 tunnland bestode av åker, 187 tunnland av äng, 176 tunnland av skog samt 60 tunnland av mossmark. Hela området hade med därå befintliga byggnader värderats till 1,216,850 kronor.

För att nyttiggöra i utkanterna av området befintliga ängsmarker samt jord, som icke ständigt behövde disponeras för övningar, hade värderingsmännen föreslagit, att sex gårdar skulle bibehållas såsom arrendegårdar under regementet. Gårdarnas sammanlagda värde uppginge till cirka 250,000 kronor.

Värderingsmännen hade vidare föreslagit, att av de norr om förläggingsplatsen befintliga ängsmarkerna cirka 15 hektar med ett värde av omkring 35,000 kronor skulle bibehållas. Nämda område kunde nyttiggöras antingen såsom betesmark för regementets hästar eller ock så, att höskörden utbjödes till försäljning.

Av den inom området befintliga mossmarken utgjordes 15 hektar av bränn-torvmosse av god beskaffenhet med ett värde av cirka 40,000 kronor. Den inom området växande skogen hade likaledes värderats till cirka 40,000 kronor. Värdet av i gott stånd varande mangårdsbyggnader och villor, vilka kunde användas till bostäder eller för andra ändamål, hade beräknats till 400,000 kronor.

Slutligen hade värderingsmännen anfört, att de föreslagna markinköpen icke kunde sägas innebära någon olägenhet genom minskningen av jordbruksarealen, då markens avkastningsförmåga vore synnerligen ringa. De av värderingsmännen föreslagna anordningarna med arrendegårdar vore dessutom ägnade att motverka dylik arealminskning.

Regementschefen hade beträffande det reviderade förslaget till markförvärv framhållit, att det område, som föreslagits till inköp vid Revinge, ur utbildningssynpunkt vore väl avvägt. Motoriseringen av regementet samt förläggningen av en stor värnpliktskontingent året runt till Revinge hade medfört allvarliga svårigheter för utbildningen där, vilkas snara avhjälpande vore nödvändigt. Ett utvidgat övningsfält komme dessutom att under vissa perioder kunna utnyttjas för tillämpningsövningar även med regementets i Ystad förlagda delar, särskilt under regementsövningarna. Av nu anförda skäl och för att hindra tomtspekulationer i de värderade markområdena ansåge regementschefen, att en utvidgning av det nuvarande övningsfältet borde ske snarast möjligt.

Fortifikationsstyrelsens domänofficer hade ansett det till förvärv föreslagna området ur övningssynpunkt synnerligen lämpligt. Mot värderingssumman 1,216,850 kronor funnes enligt hans mening intet att erinra. Vid beräkningen av medelsbehovet för förvärvet borde emellertid en marginal finnas för oförutsedda kostnader. Värderingsmännen hade på förfrågan förklarat sig anse, att denna marginal kunde begränsas till 10 procent av värderingssumman eller i runt tal 120,000 kronor. För avstyckningskostnader m. m. syntes böra beräknas omkring 10,000 kronor. Totalkostnaden för förvärvet kunde sålunda uppskattas till 1,346,850 kronor eller i runt tal 1,350,000 kronor.

I ärendet hade chefen för armén i skrivelse till fortifikationsstyrelsen anfört, att ett inköp av ifrågavarande område i Revinge vore av avgörande betydelse med hänsyn till kravet på effektiv utbildning. Ur denna synpunkt vore det jämväl av vikt att frågan om utvidgningen snarast bringades till avgörande.

Under åberopande av det anförda hemställde fortifikationsstyrelsen, som funnit det av domänofficeren framlagda förslaget till markförvärv ändamålsenligt och av densamme gjorda kostnadsberäkningar antagbara, att till utvidgning av Södra skånska infanteriregementets övningsplats i Revinge måtte anvisas ett belopp av 1,350,000 kronor.

Till fullgörande i denna del av uppdraget den 30 januari 1942 har fortifikationsstyrelsen med skrivelse den 31 mars 1942 inkommit med ytterligare utredning angående ifrågavarande markförvärv ävensom upprättade köpehandlingar. I skrivelsen har fortifikationsstyrelsen anfört i huvudsak följande:

Antalet jordregisterfastigheter och delar av sådana inom det till förvärv föreslagna markområdet utgjorde 213 stycken med 109 skilda ägare, varjämte dels inom området och dels å lantförsvarets mark funnes 29 byggnader å ofri grund med lika många ägare. Vid förhandlingarna om markförvärv, vilka förts genom en av styrelsen utsedd markkommission, hade preliminära avtal träffats med 108 ägare om förvärv för kronans räkning av 140 stycken fastigheter och fastighetsdelar samt 24 stycken byggnader. I varje avtal funnes intaget förbehåll att, därest avtalet icke godkändes av Kungl. Maj:t före den 1 augusti 1942, detsamma icke längre vore för någondera parten bindande. De köpesummor, som härvid avtalats, utgjorde inalles 1,119,100 kronor. Jämfört med de hösten 1941 åsatta värdena om sammanlagt 950,350 kronor innebure detta en ökning med i medeltal omkring 18 procent. Denna ökning syntes motsvara den allmänna stegringen av fastighetsvärdena sedan sistlidna höst.

Utom beträffande nu omförmälda fastigheter och byggnader hade avtal träffats om förvärv av en del inom området belägna fastigheter, vilka förut icke blivit värderade. Orsaken därtill vore, att dessa fastigheter ej redovisats vid den förberedande fastighetsutredning, som verkställdes å lantmäterikontoret i Malmöhus län i samband med värderingen av området. Det antal fastigheter, varom här vore fråga, utgjorde 16 stycken med 12 skilda ägare. De köpesummor, som avtalats, uppginge till sammanlagt 19,250 kronor.

Slutligen hade tillkommit ytterligare några fastigheter, tillhöriga Lunds stad. I det vid värderingen upprättade instrumentet hade såsom tillhöriga Lunds stad upptagits två byggnader belägna å kronans mark och värderade till sammanlagt 9,000 kronor samt del av banvall, värderad till 200 kronor. Nämda byggnader hade inköpts för en summa av 14,000 kronor, vilken summa medräknats i ovan angivna belopp 1,119,100 kronor. Emellertid hade det sedermera visat sig att den mark, varå byggnaderna vore uppförda, tillhörde Lunds stad, varjämte staden ägde en större del av banvallen än som förut antagits. Vidare hade en del av Revingeby stationsområde med stationshus samt en del tomtmark i anslutning därtill av den utav fortifikationsstyrelsen utsedda markkommissionen ansetts böra förvärvas för att erhålla ett enhetligt område och för att hindra olämplig bebyggelse i anslutning till övningsfältet. Avtal hade därför träffats med drätselkammaren i Lund om förvärv av nu omförmälda byggnad och markområden, i areal innehållande sammanlagt 130,440 kvadratmeter, för en köpesumma av 28,977 kronor. Fortifikationsstyrelsen, som funne det välbetänkt, att nu nämnda förvärv komme till stånd, hemställde, att ifrågavarande byggnad och markområden måtte tilläggas övningsområdet.

Styrelsen ansåge, att av de inom området befintliga byggnaderna å ofri grund 13 stycken, beträffande vilka köpesummor om sammanlagt 27,050 kronor begärts, borde uteslutas från förvärv, enär samtliga vore sommarvillor belägna vid Krankesjön och låge så långt från själva övningslägret, att de ej kunde tjäna något militärt ändamål, varjämte deras läge icke utgjorde hinder för

övningars bedrivande inom återstoden av övningsområdet. Chefen för Södra skånska infanteriregementet hade förklarat sig icke hava något att invända mot ifrågavarande åtgärd. Med anledning härav hemställde styrelsen, att nämnda byggnader måtte uteslutas från förvärv.

De fastigheter, rörande vilka överenskommelser om förvärv icke kunnat träffas, utgjordes dels av sådana, beträffande vilka oantagbara anbud avgivits, och dels av sådana, beträffande vilka anbud över huvud taget icke kunnat erhållas.

Förstnämnda grupp av fastigheter, 33 stycken med 21 skilda ägare, hade vid den hösten 1941 verkställda värderingen åsatts ett sammanlagt värde av 246,500 kronor. Enär för ett förvärv av dessa fastigheter expropriation måste förekomma, syntes nämnda värde böra ökas med cirka 20 procent till 296,000 kronor. Till nu nämnda grupp hade även hänförts två byggnader å ofri grund, vilka byggnaders värden inräknats i nyssnämnda värderingssumma. Styrelsen hade för avsikt att framdeles inkomma med framställning om upplåtelse av dessa byggnader enligt allmänna förfogandelagen.

Det antal fastigheter, beträffande vilka anbud icke kunnat erhållas, utgjorde 7 stycken med 7 skilda ägare. Orsaken till att anbud icke kunnat erhållas vore att ägarna till berörda fastigheter icke kunnat anträffas. Fortifikationsstyrelsen hade för avsikt att under hand upptaga förhandlingar med nämnda ägare, så snart tillfälle därtill erbjödes. För förvärv av fastigheterna, vilka vore värderade till sammanlagt 24,500 kronor, syntes böra räknas med en ökning av 20 procent utöver värderingssumman eller ett belopp av 29,500 kronor.

I ett fall hade preliminärt köpekontrakt icke kunnat upprättas enär den berörda fastigheten, värderad till 3,000 kronor, ägdes av Silvåkra pastorat.

Slutligen finnes inom området en under domänstyrelsens förvaltning hörande fastighet, Revinge 22³, beträffande vilken fastighet fortifikationsstyrelsen gjort framställning om dess överförande till lantförsvarets förvaltning.

Fortifikationsstyrelsen sammanfattade de uppgjorda kostnadsberäkningarna så, att för förvärv av samtliga i utvidgningsområdet ingående fastigheter och fastighetsdelar med därå uppförda byggnader ett belopp av (1,119,100 + 19,250 + 28,977 + 296,000 + 29,500 + 3,000 =) 1,495,827 kronor erfordrades. För avstyckningskostnader m. m. syntes böra beräknas en summa av 10,000 kronor. Totalkostnaden för förvärvet skulle sålunda uppgå till sammanlagt 1,505,827 kronor eller i runt tal 1,510,000 kronor, vilken kostnad med 160,000 kronor överstege det av styrelsen i skrivelsen den 18 november 1941 uppskattade beloppet 1,350,000 kronor.

*Departements-
chefen.*

En utökning av Södra skånska infanteriregementets övningsfält vid Revingehed synes vara erforderlig särskilt med hänsyn till att, såsom i propositionen 1942: 210 förutsatts, den av nuvarande förhållanden nödvändiggjorda förläggningen dit av en del av regementet kommer att bliva bestående. Jag finner mig kunna biträda det förslag till dylik utökning, som innefattas i fortifikationsstyrelsens skrivelse den 31 mars 1942. De genom de upprättade köpeavtalen bestämda köpeskillingarna äro för kronan godtagbara. Då jag icke har något att erinra mot fortifikationsstyrelsens beräkningar av medelsbehovet för utvidgningsförslagets genomförande i övrigt, beräknar jag för här ifrågavarande ändamål ett belopp av 1,510,000 kronor.

6. Utvidgning av Kronobergs regementes övningsfält. I skrivelse den 31 oktober 1941 har *arméförvaltningens fortifikationsstyrelse* hemställt om anvisande av 280,000 kronor för utvidgning av Kronobergs regementes övningsfält. Styrelsen har därvid anfört i huvudsak följande:

I skrivelse till chefen för armén hade chefen för Kronobergs regementes depå anfört bland annat, att det vore synnerligen önskvärt, om inköp för kronans räkning kunde ske av ettdera av två områden, som å ett styrelsens skrivelse bilagt kartkort angivits med röd streckning. Av områdena förordade regementschefen det södra till inköp för att möjliggöra bedrivande av övningar i större förband inom regementet utan att därvid riskera orsakande av skada å mark i enskild ägo. Nämda risk föreläge av förklarliga skäl väsentligen under månaderna april—september. Med nuvarande permanenta organisation ägde övningar i större förband årligen rum under augusti och september månader. Eventuellt måste man dock räkna med förekomsten av sådana övningar jämväl under våren och sommarens övriga månader.

Vid undersökning på platsen hade fortifikationsstyrelsens domänofficer i samråd med regementschefen företagit en del jämkningar i depåchefens förslag i avsikt att i största möjliga mån nedbringa arealen av den i förslaget ingående åkerjorden.

Sålunda hade under utredningens gång framförts förslag, att det å ett fortifikationsstyrelsens skrivelse bilagt kartkort med grön begränsningslinje angivna området skulle uteslutas och i stället förvärfvas det å samma karta med blå begränsningslinje angivna området. Det hade emellertid framkommit, att västra delen av sistnämnda område, som tillhörde ecklesiastika lönebostället Bergunda, dels utgjorde löneboställets enda skogstillgång och dels med hänsyn till skogens kvalitet måste anses ha ett jämförelsevis högt värde. Härtill komme att regementets tillgång på öppen terräng vore otillräcklig, varför det ur övningssynpunkt ansetts önskvärt, att viss del av det med grön begränsningslinje angivna området förvärfvades. Det till lönebostället Bergunda hörande området skulle då icke behöva tagas i anspråk.

Det område, som enligt den verkställda utredningen alltså borde förvärfvas hade såväl å kartkortet som å ett utredningen tillhörande, av länsjägmästaren E. Rudbäck år 1941 upprättat »Utdrag av karta över Bergqvara gård och ecklesiastika lönebostället Bergunda» avgränsats med heldragen röd linje.

Vid dragningen av den norra gränsen för området hade en avvägning skett mellan regementets behov av öppen terräng och vederbörande jordägares intresse att behålla ett ur brukningssynpunkt tillräckligt stort skifte åkerjord.

Det föreslagna området utgjorde del av Bergqvara gods, vilket ägdes av greve P. A. K:son Posse, och tillhörde i brukningshänseende den under Bergqvara lydande Bergunda Södergård.

Enligt uppdrag av fortifikationsstyrelsen hade länsjägmästaren E. Rudbäck, Växjö, och nämndemannen R. Johansson i Östad, Väckelsång, utfört värdering av området, varöver upprättats värderingsinstrument, av vilket framgick, att området hade en areal av 244.92 hektar, varav 58.13 hektar belöpte på åker och tomtmark, 15.11 hektar på betesvall, 5.66 hektar på ängs- och betesmark, 6.24 hektar på sjömad och 159.78 hektar på skogsmark och hade av värderingsmännen åsatts ett värde av 217,531 kronor 50 öre.

Av en av värderingsmännen upprättad promemoria över värderingen framginge följande.

Värderingen av ståndskogen hade företagits med tillämpning av i allmänna marknaden gällande normala priser. Vid värderingen av marken hade en av de stegrade jordbruksvärdena betingad höjning av de från nämnda utgångspunkt erhållna värdena företagits. Däremot hade vid värdesättningen icke

beaktats vissa angivna förhållanden, vilka av förrättningsmännen likväl ansetts böra tillerkännas visst inflytande på markens försäljningsvärde, nämligen dels att vissa delar av området på grund av närbelägenheten till Växjö stad måste anses äga ett visst tomtvärde och dels att försäljningen av åkerjorden komme att för ägaren innebära en kapitalförlust, i det att de till Bergunda Södergård hörande stora ekonomibyggnaderna ej längre skulle kunna till fullo utnyttjas. För att erhålla ett mot verkligheten svarande försäljningsvärde borde därför enligt värderingsmännens beräkningar en höjning med högst 25 procent av uppskattningsvärdet företagas. Det belopp, som sålunda borde beräknas för förvärv av området, uppginge till i runt tal 272,000 kronor.

Fortifikationsstyrelsen har ansett, att nämnda belopp borde beräknas för själva markförvärvet. Till täckande av avstyckningskostnader m. m. beräknade styrelsen ett belopp av omkring 8,000 kronor. För genomförande av förvärvet i dess helhet skulle sålunda erfordras 280,000 kronor.

Styrelsen har vidare framhållit, att regementets nuvarande övningsfält bestode dels av ett söder om kasernområdet beläget område, dels av ett sydväst därom mellan sjöarna Södra Bergundasjön och Norra Bergundasjön beläget näs med det därå belägna torpet Sundet. Nämnda områdens sammanlagda areal utgjorde enligt uppgift från regementet 161.38 hektar. Dessutom disponerade regementet för övningar, vid vilka markskada ej kunde uppstå, ett mellan nämnda områden beläget skogsområde, vilket i samband med genomförandet av 1925 års härordning av kronan överlätits till Växjö stad. Förhandlingar pågingo med staden angående förutsättningarna för kronans återförvärv av detsamma. Det nu till inköp föreslagna området gränsade i nordost till ovan nämnda näs. Det område, som regementet nu disponerade, vore enligt styrelsens mening alltför litet för bedrivande av övningar i större förband. Områdets disposition syntes ej heller vara för sagda ändamål lämplig. Under soldatutbildningens gång och överhuvud vid övningar med mindre enheter syntes däremot området i sin helhet kunna väl utnyttjas.

Ehuru fortifikationsstyrelsen hyste vissa betänkligheter mot att en så avsevärd del av den öppna jorden till Bergunda Södergård toges i anspråk för här ifrågakarande ändamål, hade styrelsen på grund av regementets behov av öppen övningsterräng ansett sig icke böra motsätta sig förvärvet härav.

Länsstyrelsen i Kronobergs län har i ärendet avgivit infortrat utlåtande och därvid förklarat sig intet hava att erinra mot regementets förvärv för övningsändamål av ifrågakarande å den ärendet bifogade, av länsjägmästaren Rudbäck upprättade kartan med röd linje utmärkta område, dock att därifrån borde undantagas ett söderut beläget, triangelformigt område till ett värde av 23,000 kronor. Enligt vad regementschefen under hand meddelat länsstyrelsen skulle ett sådant undantagande, som hade den fördelen att ett av torpen lämnades oberoende av förvärvet, kunna ske utan olägenhet ur övningssynpunkt.

Sedan åt *fortifikationsstyrelsens domänofficer* uppdragits att företaga ytterligare utredning i detta ärende, har domänofficeren efter överläggningar med chefen för Kronobergs regemente samt med markägaren, greve Posse, i två den 23 februari och den 20 mars 1942 dagtecknade promemorior framlagt resultatet av utredningen. I promemoriorna har domänofficeren anfört i huvudsak följande:

Regementschefen hade gjort gällande att det vore av allra största vikt för regementets fältmässiga utbildning att möjlighet till övningar i omväxlande terräng skapades. Regementets nuvarande övningsområde utgjordes till största delen av skog. Det vore med tanke på den omväxlande terrängen söder om Bergunda som det föreliggande förslaget till utvidgning framlagts. Den öppna terrängen i områdets norra del borde sålunda medtagas.

Markägaren hade meddelat, att det ifrågavarande markområdet tillhörde gården Bergunda under godset Bergkvara. Bergunda utgjorde numera icke ett självständigt jordbruk utan sambrukades med huvudgården. Den åkerjord, varom här vore fråga, vore mycket stenbunden och ej särdeles värdefull såsom jordbruksmark. Bergunda kunde betraktas snarare som ett skogsbruk än som en jordbruksgård. Någon större olägenhet ur jordbrukssynpunkt uppstode icke, därest den av regementet eftertraktade öppna jorden lades till övningsfält.

Å ett handlingarna i ärendet bilagt kartkort hade ett område avgränsats med svart linje. Det överensstämde i huvudsak med det av arméförvaltningen föreslagna, dock med den skillnaden att ett triangelformat stycke i områdets södra del, vilket länsstyrelsen i sitt yttrande ansett böra undantagas, uteslutits. I stället hade en ungefär lika stor triangel öster om nyssnämnda medtagits.

Ifrågavarande områdes gränser hade föreslagits av jordägaren och godkänts av regementschefen.

Ecklesiastika lönebostället Bergundas skog behövde sålunda ej tagas i anspråk.

Länsjägmästaren E. Rudbäck hade värderat den skogsmark, som ej ingick i det ursprungliga förslaget, samt upprättat ett värderingsinstrument över hela det med svart linje inramade området. Värdet hade uppskattats till 204,600 kronor. Härtill ansåge värderingsmannen böra läggas ett mervärde av 25 procent på grund av områdets nära belägenhet till Växjö stad. För avstycknings- m. fl. kostnader syntes böra beräknas omkring 5,000 kronor. Medelsbehovet för förvärvet skulle sålunda bliva (204,600 + 51,150 + 5,000 =) 260,750 kronor eller i runt tal 260,000 kronor.

Greve Posse hade avgivit ett promemorian av den 20 mars 1942 bilagt, den 18 mars dagtecknat anbud å det av domänofficeren till inköp föreslagna området, vars utsträckning närmare framginge av en anbudet bilagd karta. Anbudet, som vore bindande till den 1 augusti 1942, slutade å 260,000 kronor. Detta anbud syntes böra antagas. Inberäknat kostnader för avstyckning m. m., vilka kostnader kunde beräknas till 5,000 kronor, uppginge medelsbehovet för förvärvet sålunda till 265,000 kronor.

Fortifikationsstyrelsens förslag till förvärv av mark för här ifrågavarande ändamål, med de modifikationerna däri, som av domänofficeren föreslagits, finner jag mig kunna biträda. Kostnaderna för förvärvets genomförande torde i enlighet med domänofficerens beräkningar kunna uppskattas till 265,000 kronor, vilket belopp torde böra för ändamålet anvisas. Departements-
chefen.

7. Utvidgning av Jönköpings-Kalmar regementets övningsfält. I skrivelse den 21 november 1941 har *arméförvaltningens fortifikationsstyrelse* gjort framställning om anvisande av 290,000 kronor för utvidgning av Jönköpings-Kalmar regementets övningsfält. Styrelsen har därvid anfört i huvudsak följande:

I skrivelse till chefen för armén hade chefen för Jönköpings-Kalmar regemente anfört bland annat, att regementets övningsfält, som jämväl dispo-

nerades av Göta ingenjörkår, på grund av soldatutbildningens ökade omfattning visat sig otillräckligt. Till följd av att ett flertal baracker och förrådsbyggnader måst förläggas i terrängen hade därjämte ett effektivt utnyttjande av densamma förhindrats. En utvidgning av övningsfältet vore sålunda erforderlig. För nämnda ändamål hade regementschefen föreslagit inköp av tvenne å ett skrivelsen bifogat kartkort utmärkta områden, det ena omfattande hemmanen Norra och Södra Holmseryd samt delar av hemmanen Hulu och Hammaryd, det andra utgörande viss stadsplanerad mark, tillhörig Eksjö stad. Den till inköp föreslagna marken vore enligt regementschefens åsikt lämplig för övningar och medgäve därjämte på grund av sin omväxlande karaktär tillämpad fältskjutning i större utsträckning än vad som för närvarande vore möjligt. I Hammarydsterrängen kunde även vinterutbildning bedrivas.

I skrivelse till fortifikationsstyrelsen hade chefen för armén framhållit, att frågan om anordnande av ett övningsfält för första arméfördelningen ännu icke vore löst. Vid prövning av från arméfördelningens truppförband inkomna framställningar om markförvärv för utvidgning av förbandens övningsterräng m. m. hade emellertid hänsyn tagits till de förbättrade övningsförhållandena, som ett arméfördelningsövningsfält komme att medföra för förbanden. En utvidgning av den övningsterräng, som disponerades av de till Eksjö förlagda förbanden, ansåge chefen för armén vara önskvärd. Som emellertid det av regementschefen framlagda förslaget syntes alltför omfattande, hade chefen för armén uppdragit åt fortifikationsstyrelsen att undersöka, i vad mån den föreslagna utvidgningen vore befogad samt att vidtaga av undersökningen betingade åtgärder.

I samförstånd med regementschefen hade fortifikationsstyrelsens domänofficer på platsen rekognoscerat den till förvärv föreslagna marken (med undantag av den Eksjö stad tillhöriga), det så kallade Hammarydsalternativet. Sedan därvid fastslagits, att hemmanet Hammaryd enligt regementschefens förslag komme att berövas större delen av sin åkerjord, hade representanter för regementet efter domänofficerens anvisningar undersökt möjligheten att, med avstående från större delen av Hammaryds åkerareal, i stället förvärva annan lämplig terräng. Sedermera hade regementschefen vid fortsatt utredning i ärendet framlagt ett andra förslag, det så kallade Risanalternativet, till utvidgning av regementets övningsfält. Med hänsyn till önskemålet att i största möjliga mån bevara Hammaryds åkerjord samlad omfattade Risanalternativet blott en ringa del av hemmanet Hammaryd, medan det till förvärv föreslagna markområdet i stället sträckte sig norr och öster om hemmanet.

De båda till förvärv alternativt föreslagna markområdena hade värderats av revirjägmästaren E. Dahl, Eksjö, och godsägaren G. Larsson, Ryningsholm. Enligt över värderingen upprättat instrument innebure Hammarydsalternativet inköp av ett markområde av hemmanen Holmseryd, Kulla, Hulu och Hammaryd om 387.95 hektar, varav 88.7 hektar åker, 20 hektar äng och 279.25 hektar skogsmark, med ett sammanlagt uppskattat värde av 228,443 kronor. I detta värde inginge dels markvärdet med 120,320 kronor, varav för åker 93,520 kronor, äng 5,800 kronor och skogsmark 21,000 kronor, dels ock värdet av växande skog med 101,463 kronor, varjämte tvenne å området belägna byggnader åsatts ett värde av tillhoppa 6,660 kronor. De olika ägoslagen, av vilka åkerjorden genomgående vore av tämligen dålig beskaffenhet, hade åsatts från fastighet till fastighet varierande à-pris per hektar. I genomsnitt bleve värdet av åker 950, av äng 265 och av skogsmark 70 kronor per hektar.

Risanalternativet upptog enligt värderingsinstrumentet ett område av

355.95 hektar och utgjordes av mark tillhörande hemmanen Holmseryd, Kulla, Hulu, Hamnaryd, Risan, Risatorpet och Klacken. Av marken utgjordes 82.7 hektar av åker och 12.5 hektar av äng, medan 260.75 hektar upptoges av skogsmark. Hela markområdet hade åsatts ett värde av 234,753 kronor, därvid värdet av marken uppskattats till 99,580 kronor och värdet av växande skog till 128,513 kronor. Av markvärdet belöpte 79,120 kronor på åker, 3,000 kronor på äng samt 17,460 kronor på skogsmark. Härtill kom de båda ovannämnda byggnadernas värde med 6,660 kronor. Liksom i fråga om Hamnarydsalternativet varierade de olika ägoslagens å-pris. Det genomsnittliga å-priset per hektar bleve för åker 1,020, för äng 240 och för skogsmark 71 kronor. Även Risanområdets åkerjord vore i allmänhet av mindre god beskaffenhet.

Fortifikationsstyrelsens domänofficer hade i en i ärendet avgiven promemoria anført bland annat följande: För en utvidgning av Jönköpings-Kalmar regementets övningsfält vore den bästa terrängen att finna väster om Eksjö stad. Vid en jämförelse mellan de båda förslagen syntes företräde böra givas åt Risanalternativet. Detta markområde erbjöde minst lika goda övningsmöjligheter som Hamnarydsområdet och vore därjämte att föredraga på grund av sitt fördelaktigare läge i förhållande till den nu disponerade övningsterrängen. Kostnaderna för Risanområdets förvärvande ställde sig enligt värderingsmännens uppgifter visserligen omkring 6,000 kronor högre, men detta finge anses helt kompenserat av Risanområdets betydligt högre skogsvärde. Vid beräkning av kostnaderna för markförvärvet måste man räkna med att expropriation bleve nödvändig. Värderingssumman borde sålunda ökas med förslagsvis 20 procent, varjämte för avstycknings- och lagfartskostnader m. m. syntes böra beräknas omkring 10,000 kronor. Den sammanlagda kostnaden för förvärv av Hamnarydsområdet bleve följaktligen (228,443 + 46,000 + 10,000 =) 284,443 kronor eller i runt tal 285,000 kronor, och för förvärv av Risanområdet (234,753 + 47,000 + 10,000 =) 291,753 kronor eller i runt tal 290,000 kronor.

För egen del har fortifikationsstyrelsen anført följande:

En utvidgning av Jönköpings-Kalmar regementets övningsfält syntes fortifikationsstyrelsen nödvändig, sedan den av regementet disponerade övningsterrängen icke längre motsvarade de krav, som genom den utökade och intensifierade soldatutbildningen kommit att ställas på densamma. Att övningsfältet jämväl disponerades av Göta ingenjörkår innebure därjämte uppenbarligen en betydande olägenhet. För en utvidgning av regementets övningsfält erbjöde den väster om Eksjö stad belägna terrängen de största möjligheterna. Något annat alternativ än de båda föreslagna syntes sålunda icke böra ifrågakomma. Av dessa åter finge fortifikationsstyrelsen förorda det s. k. Risanalternativet som det ur olika synpunkter fördelaktigaste. Det här föreslagna markområdet vore till skillnad från Hamnarydsområdet beläget i direkt anslutning till den av regementet nu disponerade övningsterrängen, vilket ur övningssynpunkt finge anses som synnerligen värdefullt. Det uppskattade värdet av Risanområdet vore visserligen omkring 6,000 kronor högre än värdet av Hamnarydsområdet, men det förra innehölle å andra sidan skog, till en betydande del mogen sådan, till värde av omkring 27,000 kronor mera än det senare. Till förhindrande av att skogen genom skottskador till sin kvalitet nedsattes från virkesskog till vedskog syntes vid förvärv av området en del av skogen, särskilt i fältskjutningsterrängen, böra

avverkas och sålunda omedelbart kunna göras inkomstbringande. Mot domänofficerens uppskattning av kostnaderna för områdets förvärvande hade fortifikationsstyrelsen intet att erinra.

Under återopande av det anförda hemställde fortifikationsstyrelsen att Kungl. Maj:t måtte till utvidgning av Jönköpings-Kalmar regementes övningsfält av riksdagen äska ett belopp av 290,000 kronor.

Till fullgörande i här ifrågavarande del av det i det föregående omnämnda uppdraget den 30 januari 1942 har fortifikationsstyrelsen med skrivelse den 27 mars 1942 ingivit sex köpekontrakt, varigenom med förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande före den 1 augusti 1942 till kronan försålts följande i det till inköp föreslagna markområdet ingående fastigheter och fastighetsdelar, nämligen tillhopa $\frac{1}{4}$ mantal Holmseryd 1², Holmseryd 1³ och 1⁴, Holmseryds soldattorp, Risan 1², Risatorpet 1⁴ och 1⁵, allt i Eksjö socken, samt 17.40 hektar av Hamnaryd 1² i Norra Solberga socken, värderade till tillhopa 181,880 kronor, för en sammanlagd försäljningssumma av 208,100 kronor och mot villkor i övrigt, som framgå av köpehandlingarna. Uti en handlingarna i ärendet vidfogad promemoria den 26 mars 1942 har fortifikationsstyrelsens domänofficer, som på styrelsens uppdrag förhandlat om ifrågavarande markförvärv, redogjort för vissa detaljer vid beräkandet av köpeskillingsbeloppen samt vidare anført i huvudsak följande:

Genom lantmätarens försorg hade en noggrannare uppmätning gjorts av en del fastighetsdelar, vilket föranlett mindre justeringar av förut lämnade uppgifter å arealer och värden. De markägare, med vilka uppgörelse icke kunnat träffas, hade avgivit skriftliga eller muntliga försäljningsanbud, vilka emellertid vore så höga, att expropriationsförfarande borde tillgripas för genomförande av förvärvet. Innehavaren av fiskerätten i en liten sjö å området hade framställt ett icke godtagbart krav på ersättning för fiske, som komme att gå förlorat. Då utrymning av sjön vid fältskjutning erfordrades, syntes man även här böra räkna med expropriation. Vid beräkning av kostnaderna för förvärvet i dess helhet borde tagas i betraktande, att en del fastigheter, beträffande vilka expropriationsförfarande vore föreslaget, komme att lida avsevärt intrång, vilkas värde vore svårt att beräkna. En ganska stor säkerhetsmarginal vore därför önskvärd. Domänofficeren ansåge på grund härav den tidigare av fortifikationsstyrelsen för förvärvets genomförande äskade summan — 290,000 kronor — erforderlig.

Departements-
chefen.

Till föreliggande förslag till utvidgning av Jönköpings-Kalmar regementes övningsfält kan jag giva min anslutning. De köpeskillingar, som bestämts genom de ingivna preliminära köpeavtalen, torde få anses skäligen, varför avtalen synas kunna godkännas. Försiktigheten torde bjuda att för förvärv av hela det föreslagna utvidgningsområdet räkna med det av fortifikationsstyrelsen äskade beloppet, 290,000 kronor.

8. Utvidgning av Dalregementets övningsplats vid Rommehed. I skrivelse den 11 november 1941 har *arméförvaltningens fortifikationsstyrelse* gjort framställning om förvärv av visst markområde vid Rommehed och därvid anført i huvudsak följande:

Chefen för Dalregementet hade i skrivelse till styrelsen framhållit, att kokinrättningen och matsalen på regementets övningsplats Rommehed vore belägna så nära privat mark, att matsalens nordvästra hörn låge mindre än en meter från gränsen. Likaså vore området öster om matsalen så smalt, att ideliga klagomål och ersättningsanspråk på grund av nedtrampad gröda m. m. därigenom väcktes från grannens sida. Stor fördel skulle vinnas genom förvärv för kronans räkning av viss mark öster om nämnda byggnad. Regementschefen anhölle därför, att fortifikationsstyrelsen måtte vidtaga åtgärder för förvärv av visst, å till ärendet hörande karts-kiss utmärkt markområde om cirka 1,800 kvadratmeter. Ägaren till området hade förklarat sig villig att försälja detsamma till kronan mot en köpeskilling av 50 öre för kvadratmeter.

Ifrågavarande markförvärv hade tillstyrkts av chefen för andra arméfördelningen.

Fortifikationsstyrelsens domänofficer hade förklarat sig anse det begärda priset skäligt.

Med anledning av det anförda hemställde fortifikationsstyrelsen, att Kungl. Maj:t efter riksdagens hörande måtte dels medgiva styrelsen att för angivet ändamål mot en köpeskilling av 50 öre för kvadratmeter för lantförsvarets räkning inköpa ifrågavarande markområde, dels ock ställa till styrelsens förfogande för nämnda förvärv ett belopp av 1,000 kronor, utgörande jämväl medel till täckande av med förvärvet förenade kostnader för avstyckning och lagfart m. m.

Till fullgörande i denna del av uppdraget den 30 januari 1942 har fortifikationsstyrelsen med skrivelse den 20 mars 1942 överlämnat ett med förbehåll om Kungl. Maj:ts godkännande före den 1 augusti 1942 slutet köpekontrakt, varigenom till kronan försålts ett område om cirka 1,800 kvadratmeter av fastigheten Sör Romme nr 18 Litt. S i Stora Tuna socken mot en köpeskilling av 50 öre för kvadratmeter.

Som det avslutade köpekontraktet torde kunna godkännas och då intet synes vara att erinra mot beräkningen av kostnaderna för förvärvet, finner jag mig kunna tillstyrka framställningen. För ändamålet torde alltså böra beräknas ett belopp av 1,000 kronor.

Departements-
chefen.

9. Fältskjutningsterräng för Bohusläns regemente. I skrivelse den 11 september 1941 har *arméförvaltningen* gjort framställning om medel för förvärv av fältskjutningsterräng för Bohusläns regemente. Ämbetsverket har därvid hänvisat till vad i ämnet anförts i skrivelse den 25 september 1940 med medelsframställningar för innevarande budgetår. I sistnämnda skrivelse anförde verket i huvudsak följande:

I skrivelse till fortifikationsstyrelsen hade chefen för Bohusläns regemente framhållit, att regementet icke ägde något särskilt område, avdelat och godkänt såsom skjutfält. Verkställd utredning hade givit vid handen, att övningsfältet kunde användas för fältskjutning först efter inlösen av vissa detsamma intilliggande områden. Dessa områden vore emellertid ur andra övnings-synpunkter på grund av sin bergiga och sankta terräng mindre lämpliga, varför kostnaderna för ett införlivande med övningsfältet av dessa områden icke

skulle uppvägas av deras värde ur övningssynpunkt. Ett för ändamålet synnerligen lämpligt område vore det s. k. Bulidsområdet, vilket närmare angivits å en karta i ärendet. Området, som omfattade Bulids och Nyckelås byar, utgjordes av obebyggd lågmark, i skjutriktningen omgivet av ett bergmassiv med branta bergväggar. För skjutning erbjöde terrängen stora möjligheter i fråga om skjutavstånd och omväxling. Dessutom vore marken genom sin grävbarhet och goda dränering väl lämpad för utförande av markörskydd. Enligt regementschefens åsikt stode ett för ändamålet lämpligare område icke att få. Inom Bulidsområdet funnes jämväl stora möjligheter för skjutning med såväl kulspruta som granatkastare. Även ur andra synpunkter syntes ett förvärv för kronans räkning av området synnerligen lämpligt. Det erbjöde, i motsats till regementets nuvarande övningsfält, möjlighet att öva i sådan terräng, som regementet kunde väntas finna i fält. Befästningsarbeten kunde i stor utsträckning där utföras. Då regementet under tiden för de värnpliktigas utbildning under sommaren hade ringa rörelsefrihet inom det bergiga övningsfältet, skulle tillgång till övningsterräng jämväl å Bulidsområdet avsevärt komma att lätta utbildningsarbetet. Området skulle sålunda icke blott gynna den fältmässiga skjututbildningen utan ock i hög grad annan utbildning. Dessutom kunde regementets behov av ökat förrådsutrymme tillgodoses genom förvärv av Bulidsområdet.

Samtliga innehavare av mark inom det utsedda området hade förklarat sig villiga att till kronan överlåta densamma samt avgivit anbud därå. Den sammanlagda köpesumman för området skulle uppgå till högst 195,000 kronor. Den produktiva skogsmarken komme att årligen giva kronan en viss inkomst. Tre av de i Bulidsområdet ingående gårdarna kunde dessutom helt utarrenderas.

På grund av vad sålunda anförts hade regementschefen anhållit, att åtgärder för inköp av Bulidsområdet måtte snarast vidtagas.

På fortifikationsstyrelsens föranstaltande hade företagits värdering av i Bulidsområdet ingående fastigheter. Det sammanlagda värdet för desamma vid frivillig försäljning hade härvid ansetts belöpa på i runt tal 153,000 kronor, inklusive växande skog.

I en den 19 augusti 1940 avgiven promemoria hade fortifikationsstyrelsens domänofficer förklarat sig anse, att utvidgning av regementets nuvarande övningsfält på grund av den ringa nyttan därav i förhållande till kostnaderna icke borde komma i åtanke. Däremot syntes ett inköp av Bulidsområdet för ungefär samma kostnad erbjuda mycket stora möjligheter för såväl fältskjutnings- som andra övningar och skulle säkerligen bliva till stor nytta för regementets stridsutbildning. Domänofficern hade vidare anført, att man i händelse av expropriation måste räkna med en förhöjning av värderingspriserna med högst 30 procent, varigenom kostnaderna för området skulle bliva omkring 180,000 kronor. Dock borde man för säkerhets skull beräkna ett medelsbehov efter anbudssumman, d. v. s. till 195,000 kronor, eller med tillägg av kostnader för utredning, avstyckning och lagfart m. m. till sammanlagt 200,000 kronor.

Arméförvaltningen hade för sin del ansett av utredningen i ärendet framgå, att för tillgodoseende av möjligheter till såväl fältskjutnings- som andra övningar för Bohusläns regemente ett förvärv av härför lämpad terräng borde ske. I sådant avseende syntes det av regementschefen framlagda förslaget till förvärv av det s. k. Bulidsområdet i närheten av regementets övningsområde vid Uddevalla vara synnerligen ändamålsenligt. Enligt vad regementschefen anført, skulle härigenom vinnas icke blott välbehövlig fältskjutningsterräng utan även erforderlig bana för skjutning med kulspruta och granatkastare, större rörelsefrihet än för närvarande vid regementets strids-

utbildning samt slutligen plats för uppläggning i dess närhet av viss tygmateriel. Mot det av fortifikationsstyrelsens domänofficer beräknade kostnadsbeloppet för förvärv av ifrågavarande markområde hade ämbetsverket intet haft att erinra.

Med anledning av vad sålunda anförts hade arméförvaltningen anmält, att ämbetsverket för förvärv av fältskjutningsterräng för Bohusläns regemente för budgetåret 1941/42 beräknat ett belopp av 200,000 kronor.

Denna framställning föranledde icke någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Arméförvaltningen har nu ånyo hemställt om medel för ifrågavarande markförvärv. Ämbetsverket har därvid meddelat, att chefen för Bohusläns regemente i förnyad framställning framhållit angelägenheten ur utbildningssynpunkt av att det s. k. Bulidsområdet förvärvades för regementets räkning. På grund av den allmänna prisstegring, som förekommit efter avlåtagandet av ämbetsverkets tidigare framställning i ämnet, borde medelsbehovet för förvärv av området i fråga beräknas till 230,000 kronor.

I anledning av uppdraget den 30 januari 1942 har fortifikationsstyrelsen med skrivelser den 27 mars och den 17 april 1942 inkommit med ytterligare utredning i ärendet. Vid skrivelserna funnos fogade fem köpekontrakt, varigenom de i det till förvärv föreslagna området ingående fastigheterna Bulid 1², 1³, 1⁶ och 1¹¹ samt Nyckelås 1² i Bäve socken, värderade till sammanlagt 119,000 kronor, med förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande före den 1 augusti 1942, försålts till kronan för köpeskillingar om tillhoppa 153,500 kronor. I fråga om skäligheten av köpesummorna har styrelsen hänvisat till en handlingarna i ärendet bilagd promemoria den 24 mars 1942 av styrelsens domänofficer. Styrelsen har därjämte anmält, att uppgörelse icke kunnat träffas med ägarna till de återstående i området ingående fastigheterna Bulid 1⁴ och 1⁵ samt Nyckelås 1⁴ och 1⁵, enär dessa begärt alltför höga priser.

I skrivelsen den 27 mars 1942 har fortifikationsstyrelsen vidare anfört, att chefen för Bohusläns regemente framhållit önskvärldheten av att det planerade förvärvet utvidgades att omfatta jämväl ett område av fastigheterna Rålseröd 1², Sörvik 1² och Kurveröd 1²—⁵ i Herrestads socken. Som skäl härför hade regementschefen anfört i huvudsak följande:

Det ursprungligen till förvärv föreslagna Bulidsområdet gränsade i väster till en med ungskog bevuxen bergås, som beräknats skola utgöra kulfång. Av nämnda bergås inginge i det planerade förvärvet endast en mindre del, belägen vid åsens fot. Det syntes emellertid ur säkerhetssynpunkt erforderligt att ytterligare 39.69 hektar mark å denna höjdsträckning inköptes av kronan. Ur ekonomisk synpunkt syntes det även vara för staten fördelaktigast att inköpa området, enär ondviklig skjutning mot detsamma förorsakade skada å växande skog, vilket föranledde skadeståndsanspråk från ägaren. Markområdet i fråga, vilket vore närmare angivet å en skrivelsen bilagd karta, hade värderats av jägmästaren i Uddevalla revir A. Hagman och därvid åsatts ett värde av 7,500 kronor.

Förslaget hade tillstyrkts av chefen för tredje arméfördelningen.

Fortifikationsstyrelsens domänofficer hade — enligt vad styrelsen vidare anfört — i sin i ärendet avgivna promemoria angivit anledningen till att det nu tillkomna området icke upptagits i samband med frågan i dess helhet

vara den, att någon ersättning för skador icke tidigare begärts, då området till allra största delen utgjordes av kala berg. Numera finge emellertid regementet betala ersättning för varje skjutning, enär jordägaren ansåge, att de skogsbestånd, som funnes i dalgångarna, kunde taga skada av skjutningarna. Kostnaden för områdets förvärvande borde beräknas till 10,000 kronor. Något anbud från jordägaren hade ännu ej kunnat erhållas.

Den totala kostnaden för förvärv av Bulidsområdet i dess utvidgade skick hade av domänofficeren beräknats sålunda: frivilligt förvärv av Bulid 1², 1³, 1⁶ och 1¹¹ samt Nyckelås 1² 153,500 kronor, expropriation av Bulid 1⁴ och 1⁵ samt Nyckelås 1⁴ och 1⁵ 47,600 kronor, inköp av den nytillkomna kulfångsterrängen 10,000 kronor, utrednings- m. fl. kostnader 8,900 kronor eller tillhoppa 220,000 kronor.

För egen del har fortifikationsstyrelsen slutligen anfört följande:

Styrelsen funne den ifrågasatta utvidgningen och förvärvet välbetänkt, sedan numera fastighetsägaren börjat göra anspråk på ersättning för de skador, som genom skjutningen tillfogades skogsbeståndet å kulfångsområdet. Då huvudparten av skjutningarna inom Bulidsområdet voro avsedda att äga rum just mot ifrågakomma kulfångsterräng, skulle ersättningsbeloppen i längden kunna bliva betydande. Vid detta förhållande ansåge styrelsen, att även denna terräng nu borde förvärvas.

Mot den av domänofficeren gjorda beräkningen av totalkostnaden för förvärvet, vilken beräkning innebure, att det av arméförvaltningen i skrivelsen den 11 september 1941 äskade beloppet, 230,000 kronor, skulle kunna nedbringas med 10,000 kronor, hade fortifikationsstyrelsen intet att erinra.

Fortifikationsstyrelsen hemställde under återopande av det anförda om anvisande av ett belopp om 220,000 kronor för förvärv av fältskjutningsterräng för Bohusläns regemente.

Departements-
chefen.

Den förebragta utredningen får anses ha styrkt behovet av inköp för Bohusläns regemente av mark för fältskjutnings- och andra övningsändamål. Då det i fortifikationsstyrelsens skrivelse den 27 mars 1942 framlagda förslaget till dylikt markförvärv synes innebära en god lösning, kan jag biträda detsamma. De genom de ingångna köpeavtalen bestämda köpeskillningarna torde under nuvarande förhållanden få anses skäliga. Mot kostnadsberäkningarna i övrigt för förvärvets genomförande har jag ingen erinran. För ändamålet torde därför ett belopp av 220,000 kronor böra anvisas.

I det följande under avdelning B har jag för avsikt att föreslå anvisande av medel för anläggande å ifrågavarande område av en skjutbana för tunga vapen.

10. Pansarvärnsskjutfält vid Umeå. Sedan arméförvaltningen i sin medelsframställning för budgetåret 1942/43 anmält behov av mark för en pansarvärnsskjutbana för truppförbanden i Umeå, har ämbetsverkets *fortifikationsstyrelse* i skrivelse den 8 december 1941 framlagt förslag om förvärv av för ändamålet lämpligt markområde. Därvid har styrelsen till en början meddelat, att tjänstförrättande chefen för Västerbottens regemente i ärendet anfört bland annat följande:

Regementet utförde för närvarande pansarvärnsskjutning med 37 mm och 20 mm kanoner vid Ratan, en plats vid havet nordöst om Umeå, dit avståndet landsvägsledes vore 5 mil. Det stora avståndet till skjutplatsen försakade onödigt tidsspillan och kostnad. Dessutom kunde skjutning mot rörliga mål endast äga rum mot bogserade målflottar. Lämplig plats för pansarvärnsskjutbana finnes vid Skravelsjö, 7 kilometer västsydväst om Umeå. Platsen medgäve skjutning på avstånd upp till 700 meter. Det branta Hässningsberget med en höjdskillnad från målterrängen till krönet av 75 à 80 meter utgjorde betryggande kulfång. I målterrängen kunde decauvillespår utläggas i olika riktningar, på vilka pansarmål på trallor genom spårens olika lutning kunde givas större eller mindre hastighet. För ändamålet behöfve endast målterrängen inköpas, medan skjutplatserna borde arrenderas. Skjutning kunde utan olägenhet äga rum över den mellanliggande terrängen. Ifrågasvarande pansarvärnsskjutbana beräknades kunna disponeras även av Norrlands dragonregemente och då icke endast för skjutning med å marken uppställd pansarvärnsskanon utan även för skjutning från pansarbil. Luftvärnsskjutning liksom pansarvärnsskjutning ägde för närvarande rum vid Ratan. Därest pansarvärnsskjutbana komme till utförande vid Skravelsjö, kunde en icke oväsentlig del av förekommande luftvärnsskjutning med 20 mm kanon och 8 (6.5) mm kulspruta där ske mot på lutande ställinor löpande reducerade mål.

Efter viss förberedande rekognoscering hade genom arméförvaltningens tygdepartements försorg undersökning verkställt rörande lämplig plats för pansarvärnsskjutbana vid Skravelsjö och hade ur säkerhetssynpunkt förslag framlagts angående densamma förläggande på sätt framginge av en till ärendet hörande karta över del av Skravelsjö by. Målområdet och området för markörskydd, som å kartan utmärkts med röda respektive blå parallella linjer och vilka områden borde av kronan förvärvas, innehölle tillhopa en areal av cirka 2.95 hektar skogsmark. Skjutavstånden bleve från den föreslagna skjutplatsen 300 meter nordöst om Skravelsjöns sydspets 650—850 meter. Även för skjutning på närmare håll kunde skjutplatser anordnas. Vid skjutning från förstnämnda skjutplats måste ett säkerhetsområde om cirka 30 hektar åker av hemmansdelar i Skravelsjö by jämte tillhörande skog utrymmas.

Fortifikationsstyrelsen har i fortsättningen anfört huvudsakligen följande:

Värderingen av området för mål och markörskydd hade utförts av jägmästaren A. Jansson i Umeå, som åsatt detsamma ett värde av 1,632 kronor. Då det icke vore sannolikt att markägarna vore villiga försälja i området ingående fastighetsdelar till pris motsvarande värderingsvärdet, syntes man böra räkna med en viss marginal för förvärvet, eller förslagsvis med ett belopp av 2,500 kronor för förvärvet i dess helhet, däri inräknat kostnaderna för eventuellt expropriationsförfarande, för avstyckning och lagfart m. m.

I en uti ärendet efter samråd med chefen för Norrlands dragonregemente avgiven promemoria hade chefen för Västerbottens regemente i huvudsak anfört, att banan under nuvarande förhållanden behöfve disponeras enligt viss plan omkring 62 dagar per år. Regementschefen hade bedömt ökningen i skjutfrekvensen framdeles till 25 procent och därmed ökningen i behovet att disponera banan till ytterligare omkring 15 dagar per år. Hänsyn hade ansetts kunna tagas till markägarnas behov att beträda sina åkrar för bruk-

ning av jorden, så att skjutningar ej skulle förläggas till tider, då sådan brukning vore särskilt aktuell.

Vid besök i Skravelsjö den 22 november 1941 av representant för fortifikationsstyrelsen hade förhandlingar förts med ett stort antal berörda markägare, vilka därvid preliminärt begärt ersättning för intrång av de planerade skjutningarna med 30 kronor per hektar åker och år, däri inräknat jämväl ersättning för intrång i möjligheten att fritt disponera skogen.

Jordbrukskonsulenten A. Ekström i Umeå, som anlåtats såsom sakkunnig för bedömning av möjligheten att bedriva jordbruket å berörda fastigheter trots skjutningarna, hade i avgivet utlåtande uttalat, att användningen av skjutbanan i Skravelsjö ej syntes komma att menligt inverka på jordens och skogens avkastning å de områden, som därav berördes, att störningar och avbrott i pågående och planlagt jordbruks- och skogsarbete ävensom ökat besvär med tillsynen av husdjuren i arbete och på bete syntes bliva en följd av skjutövningarna, att desamma komme att inskränka jordbrukarnas rörelsefrihet å ågorna i så hög grad, att erläggandet av en kontant ersättning för intrång i deras näringsutövning vore ofrånkomlig, samt att de framställda ersättningsanspråken syntes rimliga.

För egen del förklarade sig fortifikationsstyrelsen intet hava att erinra mot förläggande av banan till den av tygdepartementet föreslagna platsen. Dock syntes det knappast bliva möjligt att å denna bana utföra skjutning från pansarbil. Den av markägarna preliminärt begärda ersättningen för intrång av de planerade skjutningarna, medförande en årskostnad av cirka 900 kronor, syntes styrelsen skäligen. Därest det skulle visa sig omöjligt att med några berörda markägare träffa uppgörelse angående rätt att företaga skjutning och utrymning av mark, borde sådan rätt kunna förvärfvas genom expropriation och syntes för sådant fall särskild framställning få avlåtas rörande anvisande av härför erforderliga medel. De årliga kostnaderna för dispositionen av marken syntes böra bestridas genom anlåtande av det å försvarsväsendets fastighetsfond upptagna anslaget till hyres- och arrendeutgifter m. m. för av fastighetsfonden förhyrda lokaler och arrenderade markområden. Genom sålunda berörda anordningar skulle endast området för mål och markörskydd behöva av kronan förvärfvas, för vilket ändamål ett belopp av 2,500 kronor syntes erforderligt.

I anledning av vad sålunda anförts har fortifikationsstyrelsen hemställt om anvisande av 2,500 kronor till förvärfv av mark för pansarvärnsskjutbana vid Umeå.

Chefen för armén har i avgivet yttrande tillstyrkt bifall till fortifikationsstyrelsens förslag.

Sedan det fortifikationsstyrelsen den 30 januari 1942 lämnade uppdraget fullgjorts, har styrelsen i skrivelse den 20 mars 1942 anmält, att med vederbörande markägare med förbehåll om Kungl. Maj:ts godkännande före den 1 augusti 1942 träffats avtal om inköp för 2,200 kronor av hela det ifrågasvarande området, utgörande delar av tillhoppa omkring 2.63 hektar av fastigheterna Skravelsjön 4², 5⁴ och 5⁵ i Umeå socken. I skrivelsen har fortifikationsstyrelsen vidare anført i huvudsak följande:

Köpesumman överstege med ungefär $\frac{1}{3}$ värderingssumman men syntes utgöra det lägsta pris, som kunde erhållas vid frivillig uppgörelse. Expropriationsförfarande borde enligt styrelsens mening med hänsyn till kostnaderna icke ifrågakomma. Hela kostnaden för förvärven enligt de preliminära av-

talen överstege icke det av fortifikationsstyrelsen i skrivelsen den 8 december 1941 beräknade beloppet, 2,500 kronor.

I samband med de förda förhandlingarna om inköp av målterräng för pansarvärnsskjutbanan hade fortifikationsstyrelsen även föranstaltat om underhandlingar rörande upplåtelse av erforderlig dispositionsrätt till den mark, som erfordrades såsom skjutplats, liksom även till det område, som ur säkerhetssynpunkt måste utrymmas vid pågående skjutningar. Härvid hade det visat sig ogörligt att med andra än ett fåtal av de berörda markägarna träffa avtal om upplåtelse av dylik dispositionsrätt till den tidigare preliminärt beräknade ersättningen, 30 kronor per hektar utrymd åker och år. Det hade visat sig nödvändigt att genomföra en gradering av ersättning efter det intrång, som skjutningarna kunde beräknas medföra för de olika fastigheterna och att höja ersättningsbeloppet för de fastighetsägare, som komme att lida störst intrång. Efter dessa grunder hade preliminära avtal om dispositionsrätt träffats med ett flertal markägare, och det ville synas som om dylik uppgörelse skulle kunna ernås även med återstående berörda fastighetsägare. Med ledning av vad sålunda förekommit kunde beräknas, att de årliga kostnaderna för dispositionsrätten icke komme att stanna vid det preliminärt beräknade beloppet, 900 kronor, men icke komme att överstiga 1,300 kronor. Fortifikationsstyrelsens domänofficer hade rörande detta sistnämnda belopp uttalat, att detsamma med hänsyn till de avsevärda inträngen på de berörda fastigheterna icke syntes vara oskäligt.

Förevarande framställning anser jag mig kunna biträda. De ingångna köpeavtalen synas, då köpeskillningarna få anses skäligen, kunna godkännas. För ifrågavarande markförvärv torde ett belopp av 2,500 kronor böra anvisas. Jag förutsätter, att detta belopp skall förslå jämväl till bestridande av de med förvärvet förenade omkostnaderna. De årliga kostnaderna för disposition av övrig mark, som erfordras för skjutningarna, synas böra bestridas på sätt fortifikationsstyrelsen föreslagit.

Departements-
chefen.

I det följande under avdelning B ämnar jag föreslå anvisande av medel för anläggning å nu ifrågavarande område av en för Västerbottens regemente och Norrlands dragonregemente gemensam bana för skjutning med pansarvärns- och luftvärnskanoner.

II. Fältskjutningsterräng för Skövde garnison. I sin förenämnda skrivelse den 11 september 1941 har *arméförvaltningen* hemställt, att för förvärv av fältskjutningsterräng för Skövde garnison måtte för budgetåret 1942/43 anvisas ett reservationsanslag av 60,000 kronor. Ämbetsverket har anfört i huvudsak följande:

Under år 1941 hade befälhavaren för Västra militärområdet på uppdrag av chefen för armén verkställt undersökning rörande förbättrande av fältskjutningsförhållandena för truppförbanden inom Skövde garnison. Denna undersökning hade givit vid handen, att det såväl med hänsyn till läge och utsträckning som ur säkerhetssynpunkt enda tänkbara fältskjutningsområdet vore en del av egendomen Hene 10¹ i Norra Kyrketorps socken. Detta område, som å en arméförvaltningens medelsframställning bifogad karta över fältskjutningsterrängen vid Hene utmärkts med streckad linje och som hade en areal av cirka 88 hektar, arrenderades av kronan såsom fältskjutningsområde för garnisonen mot en arrendesumma av 2,000 kronor om året.

Emellertid hade militärområdesbefälhavaren ansett, att detta område vore för litet, varför ett förvärv borde omfatta ett något större område, förslagsvis det å kartan med röd linje utmärkta, varigenom fältskjutningsområdets användbarhet komme att i hög grad ökas.

Sedermera hade fortifikationsstyrelsens domänofficer i samråd med domänintendenten i Skaraborgs län föreslagit vissa jämkningar i militärområdesbefälhavarens förslag, mot vilka denne icke haft något att erinra, varefter t.f. chefen för armén i avgivet yttrande förklarat sig tillstyrka det sålunda jämkade förslaget, vilket innebure förvärv av det område, som å kartan låge inom blå begränsningslinje.

Områdets areal utgjorde enligt av distriktslantmätaren i Skövde distrikt verkställd arealutredning 98.70 hektar, varav 36 hektar bestode av åker och före detta åker samt 62.70 hektar av hag- och skogsmark, stenrösen och dylikt.

På uppdrag av arméförvaltningens fortifikationsstyrelse hade domänintendenten i Skaraborgs län verkställt värdering av området. Resultatet härav framginge av ett den 27 juli 1941 dagtecknat värderingsinstrument. Åkerjorden, som bestode av sandmylla å grusbotten av medelgod beskaffenhet, hade värderats till 700 kronor per hektar, vilket för 36 hektar bleve 25,200 kronor, och hag- och skogsmarken, som vore av god beskaffenhet samt bevuxen med mycket gles blandskog av mindre god beskaffenhet, hade värderats till 350 kronor per hektar, vilket för 62.70 hektar bleve 21,945 kronor. Hela områdets värde skulle sålunda utgöra 47,145 kronor, mot vilket värde fortifikationsstyrelsens domänofficer icke haft något att invända.

I en den 18 augusti 1941 avgiven promemoria hade domänofficieren anført, att, efter vad som framgått vid förhandlingar med jordägaren, det ej syntes vara möjligt att få till stånd en frivillig uppgörelse om försäljning till kronan av ifrågavarande område till för kronan antagbart pris, att expropriationsförfarande därför icke syntes kunna undvikas för områdets förvärvande, att med hänsyn till de vid expropriationer i allmänhet tillämpade uppskattningsgrunder värderingssumman — 47,145 kronor — syntes böra ökas med 20 procent eller 9,429 kronor, samt att sålunda en summa av 56,574 kronor eller i runt tal 57,000 kronor borde beräknas för ifrågavarande markinköp.

Arméförvaltningen har för sin del ansett, att för tillgodoseende av behovet av fältskjutningsterräng för Skövde garnison ett förvärv av mark i enlighet med det av tjänstförrättande chefen för armén tillstyrkta förslaget borde ske. Mot de av domänofficieren beräknade kostnaderna för förvärvet hade ämbetsverket intet att erinra. För genomförande av förvärvet borde emellertid ytterligare ett belopp av 3,000 kronor beräknas för bestridande av kostnaderna för eventuellt expropriationsförfarande samt för avstyckning och lagfart m. m. i samband med förvärvet.

Arméförvaltningen beräknade med hänsyn till det anförda medelsbehovet för ifrågavarande markinköp till 60,000 kronor.

I anledning av Kungl. Maj:ts i det föregående omnämnda uppdrag den 30 januari 1942 har fortifikationsstyrelsen — enligt vad styrelsen i skrivelse den 31 mars 1942 meddelat — fört förhandlingar med vederbörande markägare om förvärv för kronans räkning av ifrågavarande område. Som emellertid förhandlingarna icke lett till något för kronan antagbart anbud, ansåge styrelsen det bliva nödvändigt att tillgripa expropriation för förvärvets genomförande. Några särskilda skäl till höjning av det för förvärvet beräknade beloppet, 60,000 kronor, ansåge styrelsen icke föreligga.

Med skrivelse den 10 april 1942 har fortifikationsstyrelsen ingivit ett av chefen för tredje arméfördelningen överlämnat skriftligt anbud från markägaren å försäljning av ifrågavarande område av Hene 10¹ för en köpeskilling av 150,000 kronor, eller, därest viss del av området undantoges från försäljningen, 142,000 kronor. Markägaren hade därjämte förbehållit sig ytterligare ersättning för viss förlust i anledning av försäljningen.

Jag tillstyrker bifall till arméförvaltningens förslag att för ändamålet *Departements-* förvärva det område av fastigheten Hene 10¹ i Norra Kyrketorps socken, som *chefen.* å en handlingarna i ärendet bifogad karta angivits med blå begränsningslinjer. Då någon för kronan antagbar överenskommelse angående försäljningsvillkoren icke synes kunna träffas, torde för förvärvets genomförande expropriation böra tillgripas. För bestridande av kostnaderna för förvärvet torde det av arméförvaltningen angivna beloppet 60,000 kronor böra anvisas.

12. Utvidgning av Norrlands dragonregementes kasernområde. I sin förenämnda skrivelse den 11 september 1941 har *arméförvaltningen* hemställt om anvisande av 90,000 kronor till förvärv av viss mark för åstadkommande av en såsom nödvändig ansedd utvidgning av Norrlands dragonregementes kasernområde, därvid ämbetsverket framhållit, att chefen för regementet i ärendet anfört huvudsakligen följande:

Sedan chefen för armén infordrat förslag i fråga om anordnande av erforderliga nya lektionssalar och lärarrum vid dragonregementet, hade regementschefen i skrivelse den 22 april 1941 förklarat sig anse, att regementets behov i berörda avseende lämpligast borde tillgodoses så, att lektionssalarna och lärarrummen anordnades i anslutning till respektive skvadroners förläggning. För genomförande av en sådan anordning vore det emellertid nödvändigt att uppföra en nybyggnad, avsedd för förläggning av en skvadron. Lämplig plats för denna nybyggnad funnes icke inom kasernområdet, då allt utrymme där redan tagits i anspråk. På exercisfältet, som vore avsett som flygplats och där redan garage, baracker och stallar vore uppförda, syntes i intet avseende vara lämpligt att förlägga en dylik byggnad. Plats måste sålunda sökas utanför regementets område. Lämplig sådan vore kvarteret Garvaren, beläget mellan kasernområdet och kvarteret Ryttern, där kronan redan ägde en tomt. Å kvarteret Garvaren funnes ett väl underhållet bostadshus i två våningar med lägenheter om kök och ett rum med sovalkov samt kök och två rum å nedre botten, dessutom kök och två rum jämte dubblett i övre våningen. Huset, som nyligen reparerats, kunde lämpligen kvarstå tills vidare och användas såsom bostäder för underofficerare. På blivande gatudel mellan kasernområdet och kvarteret Garvaren funnes ett litet hus på fri grund samt mellan den kronan tillhöriga tomten i kvarteret Ryttern och övningsfältet en tomt om 1,800 kvadratmeter i enskild ägo. Det vore önskvärt, att även dessa tomter inköptes av kronan. Förvärvet av kvarteret Garvaren vore av ytterst vital betydelse för regementet, då alla tänkbara utrymmen nu vore tagna i anspråk.

I yttrande över regementschefens förslag hade befälhavaren för Övre Norrlands militärområde förklarat, att förvärvandet av kvarteret Garvaren vore av största betydelse för regementet. Även den å blivande gatudelen mellan kvar-

teret Garvaren och kasernområdet belägna fastigheten borde samtidigt förvärvas. Efter stadsplaneändring kunde därefter såväl kvarteret Garvaren som den blivande gatudelen införlivas med kasernområdet. Den i kvarteret Ryttaren belägna, kronan ej tillhöriga tomten vore ej av samma betydelse för regementet och syntes bära förvärvas endast om förmånligt pris kunde erhållas.

Fortifikationsstyrelsen hade låtit verkställa vidare utredning i ärendet genom sin domänofficer och ännu en tjänsteman hos styrelsen, vilka i avgivet yttrande anfört i huvudsak följande:

Det av regementschefen framlagda förslaget, som avsåge förvärf av stadsägorna nr 545, 546, 547, 578, 579, 684 och 685, löste icke på rationellt sätt frågan om förvärf av mark för uppförande av den planerade nybyggnaden. Delar av nuvarande Bro- och Ryttaregatorna skulle skjuta in i det genom förvärf utvidgade kasernområdet. Om, såsom militärområdesbefälhavaren ifrågasatt, förvärfvet icke skulle inbegripa den inom kvarteret Ryttaren belägna delen av stadsägan nr 685, skulle detta innebära, att den kronan redan tillhöriga, inom kvarteret Ryttaren belägna stadsägan nr 548, där för närvarande bostäder för underofficerare funnes, när som helst kunde avskäras från den direkta förbindelsen med regementets övningsfält, där underofficerarnas planteringsland vore belägna. Hitintills hade förbindelsen mellan stadsägan nr 548 och övningsfältet utgjorts av en gångstig över stadsägan nr 685, men denna förbindelse kunde avstängas av ägaren till sistnämnda stadsäga. En fullt tillfredsställande lösning syntes vara, att förvärfvet omfattade förutom hela det i regementschefens skrivelse föreslagna området jämväl den del av nuvarande Brogatan, som vore belägen mellan kasernområdet och kvarteret Garvaren, samt den del av nuvarande Ryttaregatan, som vore belägen mellan sistnämnda kvarter och kvarteret Ryttaren — ett område med en total areal av omkring 8,670 kvadratmeter. Härigenom skulle erhållas ett sammanhängande område, sträckande sig ända till stadsägan nr 548, med rimliga gränser, vilket område utan större svårigheter syntes kunna uteslutas ur stadsplanen och därefter kunde rationellt utnyttjas för regementets behov. Denna lösning av markfrågan hade vunnit regementschefens fulla gillande. Hos drätselkammaren i Umeå hade inhämtats, att drätselkammaren vore villig tillstyrka, att berörda område uteslötes ur stadsplanen, därest det av kronan förvärvades.

Av domänofficerens yttrande inhämtas vidare följande:

Av det sålunda till inköp föreslagna området ägdes nuvarande gatumark, utgörande delar av stadsägorna nr 547 och 684, samt viss blivande gatumark, tillhoppa omkring 1,290 kvadratmeter, av Umeå stad.

Från drätselkammaren i staden inhämtade upplysningar gäve vid handen, att staden sannolikt skulle överlåta berörd gatumark utan ersättning till kronan och att i vart fall högre pris än 1 krona per kvadratmeter eller för hela området 1,290 kronor icke behövde beräknas. Villkoren för förvärf av den staden tillhörande marken vore sålunda synnerligen gynnsamma. Att märka vore emellertid, att gatumarken i Ryttaregatan icke kunde av kronan förvärvas med mindre förvärfvet omfattade jämväl stadsägan nr 685, vilken eljest skulle sakna utfartsväg.

Stadsägan nr 685, som hade en areal av 1,830 kvadratmeter och av tillkallade värderingsmän åsatts ett värde av 4,700 kronor, hade av ägaren salubjudits för 4,400 kronor. Återstoden av området, som vore fördelat på två enskilda ägare, hade av nämnda värderingsmän värderats den ena delen, om-

fattande stadsägorna nr 545 och 579 samt delar av stadsägorna nr 547 och 684 med en sammanlagd areal av 5,195 kvadratmeter, till 55,400 kronor, varav markvärde 19,028 kronor och byggnadsvärde 36,372 kronor, samt den andra delen, som omfattade stadsägorna nr 546 och 578, till 10,000 kronor, varav markvärde 900 kronor och byggnadsvärde 9,100 kronor. Försäljningsanbud hade avgivits å respektive 80,000 och 10,000 kronor. De avgivna anbudena syntes godtagbara utom det å 80,000 kronor. För förvärfv av den till sistnämnda belopp hembjudna delen syntes expropriationsförfarande få tillämpas, därvid man borde räkna med en kostnadsmarginal av 25 procent över värderingssumman.

För genomförande av det ifrågasatta förvärfvet borde sålunda beräknas 1,290 + 4,400 + 10,000 + 69,250 eller 84,940 kronor jämte kostnader för utredning, expropriationsförfarande, lagfart m. m. Sammanlagt syntes 90,000 kronor vara erforderliga.

För egen del har arméförvaltningen anført följande:

Ämbetsverket ansåge det nödvändigt, att Norrlands dragonregementets kasernområde inom en nära framtid utvidgades. Frågan om uppförande av nybyggnad för en skvadron vore visserligen ännu icke avgjord. Huruvida byggnaden skulle uppföras eller ej, syntes bliva beroende av bland annat ett principbeslut rörande det sätt, på vilket behovet av lektionsrum m. m. vid arméns truppförband skulle tillgodoses. Även om berörda byggnad icke skulle komma till utförande, kvarstode likväl behovet att utvidga dragonregementets kasernområde. Såsom regementschefen anført, kunde ytterligare byggnader icke uppföras inom det nuvarande området. Förlängd övningstid och ökning av antalet värnpliktiga, uttagna till linjetjänst, hade emellertid medfört behov av ökade utrymmen vid truppförbanden. Det kunde därför med största sannolikhet förutses, att byggnader av ett eller annat slag snarligen behöfve uppföras i anslutning till dragonregementets kaserner.

Beträffande frågan om utvidgningens omfattning delade ämbetsverket helt de synpunkter, som framkommit vid den av fortifikationsstyrelsen föranstaltade utredningen i ärendet, och då något hinder för genomförandet av ifrågasatt stadsplaneändring icke syntes behöva uppstå, ansåge sig ämbetsverket böra äska medel för förvärfv av hela det av fortifikationsstyrelsens utredningsmän föreslagna området. Mot den i ärendet verkställda värderingen och mot beräkningen av kostnaderna för det planerade förvärfvets genomförande hade ämbetsverket ingen erinran att göra.

På grund av vad sålunda anført, har arméförvaltningen hemställt, att för utvidgning av Norrlands dragonregementets kasernområde måtte anvisas 90,000 kronor.

Till fullgörande i denna del av det fortifikationsstyrelsen den 30 januari 1942 lämnade uppdraget har styrelsen med skrivelse den 17 mars 1942 ingivit *dels* två köpekontrakt, varigenom till kronan under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande före den 1 augusti 1942 försålts stadsägorna nr 546 och 578 samt 685 i Umeå stad mot köpeskillingar, motsvarande de i det föregående omnämnda anbudssummorna 10,000 kronor och 4,400 kronor, samt mot villkor i övrigt, som framgå av köpekontrakten, *dels ock* ett gåvobrev, varigenom Umeå stad på vissa villkor till kronan såsom gåva överlätit staden tillhörig mark, tillhoppa omkring 1,290 kvadratmeter, inom det till inköp föreslagna området. De med gåvan förbundna villkoren äro, »att statsmakterna besluta, att någon eller några av de i bilagorna nr 51, 54 och 56 till 1941

års försvarsutrednings betänkande den 12 januari 1942 upptagna nybyggnaderna för Norrlands dragonregemente skola utföras», samt att Kungl. Maj:t före den 1 augusti 1942 beslutar om mottagande av gåvan.

Fortifikationsstyrelsen har i skrivelsen anfört, att, därest gåvobrevet bleve för staden bindande, kostnaderna för kasernområdets utvidgning kunde nedbringas med i runt tal 1,300 kronor.

Förhandlingar beträffande återstoden av den mark, som föreslagits skola omfattas av utvidgningen, hade icke medfört, att det tidigare avgivna försäljningsanbudet å 80,000 kronor kunnat nedbringas. Då detta anbud enligt styrelsens uppfattning icke vore godtagbart, syntes det styrelsen nödvändigt att räkna med anlitande av expropriationsförfarande för genomförande av denna del av det föreslagna förvärvet.

*Departements-
chefen.*

Av skäl, som arméförvaltningen anfört, synes en utvidgning av Norrlands dragonregementes kasernområde vara erforderlig, varför jag finner mig kunna tillstyrka, att mark förvärvas för detta ändamål. Som arméförvaltningens förslag synes innebära en lämplig lösning, anser jag mig kunna förorda det samma.

De i de slutna köpeavtalen bestämda köpeskillingarna torde kunna godkännas. Vad beträffar det med stadens gåva förbundna villkoret, att vissa av försvarsutredningen föreslagna byggnadsföretag för regementet skola komma till utförande, får jag erinra, att Kungl. Maj:t i särskild proposition till årets riksdag bland medelsäskanden för tillbyggnad av kaserner vid armén jämväl beräknat medel för dylika byggnadsåtgärder vid Norrlands dragonregemente. Vid bifall härtill torde sålunda villkoren för gåvan komma att uppfyllas. Arméförvaltningens beräkningar av kostnaderna för förvärv av den del av ifrågasvarande område, beträffande vilken avtal icke slutits eller gåvobrev lämnats, torde kunna godtagas. De totala kostnaderna för förvärv av hela området beräknar jag till 88,000 kronor, vilket belopp alltså torde böra anvisas för ändamålet.

13. Utvidgning av Rinkaby skjutfält. På därom av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen till 1938 års riksdag framlagt förslag anvisade riksdagen till inköp av mark för utvidgning av Rinkaby skjutfält ett belopp av 80,000 kronor.

Såsom framgår av den vid propositionen fogade bilagan, fjärde huvudtiteln, sid. 137 ff., utgjordes den mark, som i första hand vore erforderlig för att tilläggas skjutfältet, av de områden, vilka å en handlingarna i ärendet bifogad karta betecknats med I, II och III. Utvidgningen ansågs tills vidare böra inskränkas till att avse endast området I, vilket vore beläget söder om det tidigare skjutfältsområdet och hade en areal av omkring 83 hektar, däri inbegripet ett område om cirka 1 hektar tillhörande Horna kronopark.

I skrivelse den 8 september 1938 angående lantförsvarets medelsbehov för budgetåret 1939/40 anmälde arméförvaltningen såsom sin mening, att under budgetåret borde inköpas området II, varom ämbetsverket hade för avsikt att inkomma med kostnadsberäkningar. I skrivelse den 18 november 1938 inkom arméförvaltningens fortifikationsstyrelse med ytterligare utredning i ärendet,

varvid styrelsen för ernående av största möjliga säkerhet vid företagande av skarpskjutningar föreslog viss ändring i det tidigare framlagda programmet för skjutfältsutvidgningen i syfte att viss norr om skjutfältet belägen mark, som icke inginge i det tidigare med II betecknade området, måtte förvärfvas i stället för en del av sistnämnda område. Förvärvet av ett sådant område — å en styrelsens skrivelse bilagd karta angivet med gröna begränsningslinjer — skulle enligt av chefen för Wendes artilleriregemente gjorda beräkningar vid skarpskjutning med pjäser medgiva all slags skjutning med 7 cm kanon. Ett utförande av all slags skjutning även med 10.5 cm och 15 cm haubitser skulle kräva en ytterligare utökning av skjutfältet med ett område, som å kartan avgränsats med svarta linjer.

I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (1939 års statsverksproposition, kapitalbudgeten: bil. 2, punkten 11) anvisade riksdagen 225,000 kronor för förvärv av det av fortifikationsstyrelsen föreslagna området.

I skrivelse den 6 november 1939 gjorde arméförvaltningens fortifikationsstyrelse framställning om medel för fortsatt utvidgning av skjutfältet. Styrelsen anförde därvid i huvudsak följande:

Sedan chefen för armén under år 1939 utfärdat nya säkerhetsföreskrifter för skarpskjutning med artilleripjäser, hade chefen för Wendes artilleriregemente i skrivelse till fortifikationsstyrelsen den 26 maj 1939 gjort framställning i fråga om medel för ytterligare utökning av skjutfältet, däri han emellertid förklarar, att det med hänsyn till nämnda föreskrifter visat sig lämpligt att utbyta det å förut åberopade karta med svart begränsningslinje angivna området mot tvenne områden, belägna ett norr och ett söder om fältet och å en skrivelsen bilagd karta betecknade med III samt streckade bruna begränsningslinjer.

I yttrande över regementschefens framställning hade inspektören för artilleriet anfört, att det vore önskvärt, att fältets utvidgning åt nordost säkerställdes, att förvärv av både det med svart begränsningslinje angivna området och det med brun streckad linje och III betecknade området söder om fältet borde eftersträvas samt att han på grund av de nya säkerhetsbestämmelserna intet hade att erinra mot att i första hand de två med brun streckad linje och III betecknade områdena anskaffades.

Å de av regementschefen till inköp föreslagna områdena hade åker, äng, tomter och byggnader värderats av domänintendenten i Blekinge, Kristianstads och Hallands län B. Carlheim-Gyllenskiöld och landstingsmannen N. Nilsson i Trobro samt skog och skogsmark av jägmästaren L. G. af Peterséns i Kristianstad. De förra hade i ett den 5 augusti och 2 september 1939 dagtecknat värderingsinstrument åsatt åker, äng och tomter med en areal av 18.5455 hektar samt byggnader ett värde av tillhoppa 40,892 kronor och den sistnämnde hade i ett värderingsinstrument den 10 oktober 1939 upptagit i områdena ingående skogsmark med en areal av 53.6100 hektar samt därå växande skog till 98,505 kronor.

Av den planerade utvidgningen av skjutfältet berördes 14 fastigheter, fastighetsdelar eller fastighetskomplex samt en bebyggelse å ofri grund. Vidare funnes å det område, som vore avsett att av kronan förvärfvas med anlitande av det av 1939 års lagtima riksdag anvisade anslaget å 225,000 kronor, tre mindre stugor å ofri grund, från vilka kontrollören N. Nordholm, Horna, idkade kaféerörelse vid Fårabäcks havsbad. På grund av avtal med markägaren greve C.-A. Trolle-Wachtmeister innehade Nordholm rätten att

under sin återstående livstid driva nämnda rörelse samt att jämväl till annan av upplåtaren godkänd person försälja densamma. Medel till inlösen av dessa stugor och nämnda rörelse hade icke beräknats under anslaget.

Sedan samtliga ägare av till inköp föreslagen mark, byggnader och berörda rörelse anmodats avgiva anbud å försäljning därav till kronan hade sex anbud avgivits.

I en den 28 oktober 1939 dagtecknad promemoria hade fortifikationsstyrelsens domänofficer efter närmare angivna grunder beräknat kostnaderna för nu avsedd utvidgning av skjutfältet till sammanlagt 275,000 kronor, därav 5,000 kronor för uppförande av staket i skjutfältets nya gränser samt 48,350 kronor för inlösen av de tidigare omförmälda kaféstugorna och nyttjanderätten till mark, varå stugorna uppförts.

Fortifikationsstyrelsen anförde för egen del, att av utredningen syntes framgå, att en ytterligare utvidgning av Rinkaby skjutfält utöver den, till vilken medel redan anvisats, vore nödvändig för att all slags skjutning med 10.5 cm och 15 cm haubitser skulle kunna utföras å fältet. Styrelsen ansågo emellertid, att man — i allt fall för det dåvarande — borde kunna begränsa sig till ett förvärv av de av regementschefen till inköp föreslagna områdena. Förutom till förvärv av nämnda områden syntes medel i detta sammanhang böra beviljas jämväl till inlösen av de tidigare omförmälda kaféstugorna med tillhörande rörelse. Till grund för beräkningen av anslagsbehovet kunde läggas domänofficerens kostnadsberäkningar, till vilka styrelsen helt anslöte sig. Styrelsen hemställde, att medel måtte anvisas för budgetåret 1940/41 för den föreslagna utvidgningen av Rinkaby skjutfält.

Då vare sig denna framställning eller en av arméförvaltningen i skrivelse den 25 september 1940 rörande lantförsvarets medelsbehov för budgetåret 1941/42 gjord framställning i ämnet föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd, har arméförvaltningen i sin skrivelse rörande medelsbehovet för nästa budgetår återkommit till frågan om denna skjutfältsutvidgning, därvid ämbetsverket angivit medelsbehovet för ändamålet till 330,000 kronor.

Till fullgörande av uppdraget den 30 januari 1942 har fortifikationsstyrelsen med skrivelse den 17 mars 1942 inkommit med köpehandlingar beträffande 12 fastigheter eller fastighetsdelar, som ingå i det av de två till inköp föreslagna, å en ärendet tillhörande karta med III betecknade och med streckade bruna begränsningslinjer angivna markområdena, som är beläget sydväst om det nuvarande skjutfältet. Genom dessa köpeavtal, som slutits under förbehåll om Kungl. Maj:ts godkännande före den 1 oktober 1942, hava till kronan försålts fastigheterna Rinkaby 2³⁸, 2⁴⁰ och 9¹¹, i avtalen närmare angivna delar av Rinkaby 2¹⁴, av 2⁴⁴, av 6²¹, av 7¹⁵, av 11², av 15³, av 16¹, av 24³ och av 29², allt i Rinkaby socken av Kristianstads län, samt vissa å Rinkaby 2⁴⁴ uppförda byggnader å ofri grund, för köpeskillingar om tillhoppa 77,450 kronor. Vid den år 1939 verkställda värderingen av dessa fastigheter, fastighetsdelar och byggnader hade desamma åsatts ett sammanlagt värde av 71,907 kronor.

Fortifikationsstyrelsen har i skrivelsen anført bland annat, att avtal om förvärv av det andra, nordost om skjutfältet belägna området, utgörande delar av fastigheterna Vanneberga 34²—34²⁰ och av 34²³, icke slutits. Anbud å för-

säljning av området för 40,200 kronor med förbehåll av viss skogsavverkningsrätt hade avgivits men hade icke kunnat prövas, enär osäkerhet rådde om storleken av skogens kubikmassa. Styrelsen, som anmält sig hava för avsikt att efter utredning i ärendet inkomma med preliminärt avtal om inköp av ifrågavarande fastighetsdelar, har föreslagit, att för förvärv av ifrågavarande markområde ett belopp av 40,200 kronor måtte beräknas.

Förhandlingar rörande förvärv av de i det föregående omförmälda kaféstugorna och nyttjanderätten till mark, där stugorna vore belägna, hade icke lett till något resultat. I anledning därav syntes för förvärv av dessa byggnader och nyttjanderätten böra upptagas samma belopp, som tidigare beräknats för ändamålet, 48,350 kronor.

För betalning av expropriations-, avstycknings-, lagfarts- m. fl. kostnader har fortifikationsstyrelsen ansett böra förslagsvis beräknas 5,000 kronor.

Styrelsen har vidare ansett sig böra framhålla, att inom de föreslagna utvidgningsområdena vore belägna vissa samfällda vägar, vilka det syntes angeläget för kronan att förvärva för att de skulle kunna avstängas vid skjutningar å skjutfältet. Någon värdering av dessa vägar hade ej ägt rum, ej heller hade några preliminära avtal träffats angående förvärv av desamma. Styrelsen hemställde, att för förvärv av samfälligheterna måtte upptagas förslagsvis 500 kronor. — Vad anginge tidigare i ärendet begärt anslag för uppförande av stängsel i skjutfältets nya gränser, syntes därför beräknat belopp, 5,000 kronor, böra upptagas oförändrat.

Medelsbehovet för ifrågavarande markförvärv m. m. uppginge således enligt fortifikationsstyrelsens beräkningar till $(77,450 + 40,200 + 48,350 + 5,000 + 500 + 5,000 =)$ 176,500 kronor.

Rinkaby skjutfält erbjuder i sin nuvarande omfattning icke fullgoda möjligheter till skjututbildning. Redan i den framställning, som låg till grund för Kungl. Maj:ts förslag i ämnet till 1938 års riksdag, förutsattes behov av ökning utöver den, som numera kommit till stånd för medel, vilka anvisats av 1938 och 1939 års lagtima riksdagar. Föreliggande förslag till ytterligare utvidgning, som med hänsyn till senare utfärdade säkerhetsföreskrifter erhållit en från den ursprungliga utvidgningsplanen avvikande utformning, finner jag mig böra tillstyrka.

*Departements-
chefen.*

De i de preliminära köpeavtalen bestämda köpeskillningarna, tillhoppa 77,450 kronor, torde få anses skäligen. Vid bedömningen av totalkostnaderna för utvidgningen anser jag mig kunna för förvärv av angivna fastighetsdelar i Vanneberga räkna med det av fortifikationsstyrelsen angivna beloppet 40,200 kronor. Jag förutsätter, att preliminärt avtal om inköp av dessa fastighetsdelar skall föreligga, innan Kungl. Maj:t meddelar dispositionsbeslut. I likhet med fortifikationsstyrelsen anser jag, att vissa inom de föreslagna utvidgningsområdena belägna samfällda vägar böra inlösas av kronan. Mot de beräknade kostnaderna härför, 500 kronor, har jag ingen erinran.

I detta sammanhang torde jämväl böra beräknas medel för inlösen av de i ärendet omförmälda kaféstugorna och nyttjanderätten till mark för kafé-

rörelsen. Anbud har avgivits av nyttjanderättshavaren å 48,350 kronor. Ehuru detta belopp synes vara alltför högt, anser jag mig emellertid vid bedömningen av totalkostnaderna böra räkna med detsamma.

Slutligen torde här böra upptagas kostnader för stängsel i skjutfältets nya gränser ävensom för avstycknings- m. fl. kostnader i samband med förvärven, därvid fortifikationsstyrelsens beräkningar, slutande å 10,000 kronor, torde kunna godtagas.

I enlighet med det anförda beräknar jag medelsbehovet för utvidgning av Rinkaby skjutfält till 176,500 kronor.

14. Utvidgning av artilleriskjutfältet vid Skillingaryd. För detta ändamål anvisade 1940 års lagtima riksdag (skrivelse nr 72) ett reservationsanslag av 450,000 kronor.

Såsom framgår av den vid statsverkspropositionen nämnda år fogade kapitalbudgeten (Bil. 3), hade syftemålet med utvidgningen angivits vara erhållandet av nödvändigt skydd norr om skjutfältets målterräng och ökad bredd av batteriplatsterrängen i höjd med den s. k. Hässlehultshöjden, ökad bredd av batteriplatsterrängen nordost om samma höjd, ökade observationsmöjligheter och ökat djup å fältet samt ökad bredd å batteriplatsterrängen sydost om nyssnämnda höjd och ökad rörelsefrihet. Kostnaderna för de i och för skjutfältsutvidgningen erforderliga markförvärven hade beräknats till det belopp, som av riksdagen anvisades, d. v. s. till 450,000 kronor.

På framställning av arméförvaltningens fortifikationsstyrelse har Kungl. Maj:t den 25 oktober och den 29 november 1940 samt den 21 mars 1941 medgivit, att vissa fastigheter eller delar av sådana finge för att tilläggas Skillingaryds skjutfält enligt av vederbörande markägare avgivna försäljningsanbud inköpas och att för ändamålet finge av det av riksdagen anvisade anslaget utbetalas tillhopa 209,700 kronor jämte vad som åtginge för bestridande av utav köpen föranledda lagfarts-, lantmåteri- m. fl. kostnader.

Vidare har Kungl. Maj:t på framställning av fortifikationsstyrelsen genom särskilda beslut den 21 mars och den 9 april 1941 föreskrivit, att vissa fastigheter eller fastighetsandelar skulle, för att tilläggas skjutfältet, avstås till kronan i den ordning, lagen om expropriation stadgar, samt att härav föranledda kostnader för marklösen samt för expropriationsförfarande och markvärderingar skulle gäldas av det till skjutfältets utvidgning anvisade anslaget.

Slutligen har från ifrågavarande anslag i enlighet med uttalande i 1940 års statsverksproposition gäldats ett av fortifikationsstyrelsen enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande förskjutet belopp av 14,086 kronor 20 öre, som använts för inköp av fastigheten $\frac{1}{16}$ mantal Hultgårde 1°, vilken tillagts skjutfältet.

Sedan nyssnämnda expropriationsmål slutförts, har det visat sig, att ersättningarna för i expropriationen ingående mark faststälts till så höga belopp, att ifrågavarande anslag icke förslagit till gäldande av samtliga uppkomna kostnader. Innevarande års riksdag har därför (skrivelse nr 90) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i propositionen 1942: 78 å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisat 56,000 kronor för täckande av dessa merkostnader.

I sin förenämnda skrivelse den 11 september 1941 har nu *arméförvaltningen* hemställt, att ytterligare 200,000 kronor måtte för budgetåret 1942/43 anvisas för ifrågavarande markförvärv. Ämbetsverket har anmält, att enligt ämbetsverkets åsikt vad som återstode av anslaget å 450,000 kronor efter betalning av köpeskillingarna för de fastigheter eller delar av sådana, som enligt Kungl. Maj:ts ovannämnda bemyndigande inköpts, jämte av köpen föranledda avstycknings- och lagfartskostnader till fullo åtginge för gäldande av marklösen och övriga kostnader för förvärv av de fastigheter eller delar av sådana, angående vilka Kungl. Maj:t meddelat föreskrift om expropriation. Emellertid återstode av den mark, som enligt den 1940 års lagtima riksdag förelagda planen avsetts att av kronan förvärfvas för utvidgning av skjutfältet, ytterligare vissa fastigheter, för vilkas förvärvande det av riksdagen beviljade anslaget ej lämnade tillgång och vilka av tillkallade sakkunniga, länsjägmästaren W. Lothigius och f. d. riksdagsmannen E. Johansson i Häradsköp, värderats till sammanlagt 162,240 kronor. Till detta belopp borde vid beräkning av kostnaderna för förvärv av fastigheterna, då för förvärvet med all sannolikhet expropriationsförfarande måste tillgripas, läggas dels 20 procent eller 32,448 kronor, dels ock för bestridande av kostnaderna för expropriation av fastigheterna omkring 5,000 kronor. Sammanlagt erfordrades alltså för förvärv av fastigheterna i fråga ($162,240 + 32,448 + 5,000 =$) i runt tal 200,000 kronor.

Med skrivelse den 17 mars 1942 har fortifikationsstyrelsen till fullgörande i denna del av Kungl. Maj:ts förutnämnda uppdrag den 30 januari 1942 inkommit med preliminära avtal om förvärv för kronans räkning av fastigheterna Linneryd Norrgård 2⁵ och 2⁶ ävensom Skillingaryd 1⁸³, 1⁹⁵ och 1¹²², 1¹²¹ och 1³⁶⁷, 1¹⁴³, 1¹⁶¹, 1¹⁶⁸ samt 1⁴⁰⁵ till ett sammanlagt belopp av 150,250 kronor. Avtalen äro slutna under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande senast den 1 augusti 1942 och innehålla de villkor i övrigt, som framgå av avtalen. Styrelsen har i skrivelsen anfört, att styrelsen med anledning av värderingsutlåtandena och med hänsyn till utgången av den expropriation av mark för utvidgning av skjutfältet, som styrelsen under sistlidna år låtit utföra, icke ansåge sannolikt, att lägre pris å fastigheterna kunnat erhållas genom anlitande av expropriationsförfarande.

Beträffande övriga i planen för utvidgningen ingående fastigheter, Linneryd Norrgård 2² och 2³ samt Skillingaryd 1²¹⁴, 1²²⁵ och 1³¹³, hade av anförda skäl avtal icke träffats. Kostnaderna för förvärv av dessa fastigheter beräknade fortifikationsstyrelsen till 99,400 kronor. För bestridandet av lagfarts- och värderingskostnader i samband med ifrågavarande fastighetsförvärv borde beräknas 500 kronor. De sammanlagda kostnaderna för markförvärven uppginge därför till ($150,250 + 99,400 + 500 =$) i runt tal 250,000 kronor.

Framställningen avser ytterligare medel till genomförande av den utvidgning av skjutfältet, vartill 1940 års lagtima riksdag anvisat anslag. Jag vill erinra, att innevarande års riksdag med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i propositionen 1942: 78 anvisat 56,000 kronor för fullbordande av redan inlett

Departements-
chefen.

expropriationsförfarande i samband med utvidgningen av skjutfältet. Ehuru jag icke kan undgå att finna merkostnaderna för ifrågavarande markförvärv betydande, har jag icke ansett mig böra motsätta mig bifall till nu föreliggande förslag till utvidgningens planenliga genomförande. Mot skäligheten av de genom de upprättade köpeavtalen bestämda köpeskillingarna har jag ingen erinran. För samtliga de här ifrågavarande markförvärvens genomförande torde böra anvisas ett belopp av 250,000 kronor.

Såsom framgår av den till årets riksdag avlätna propositionen angående förläggningssort för nytt kårartilleriregemente har fråga uppkommit om disposition av ett område invid Karlskoga för användning såsom artilleriskjutfält. Vid behandlingen av denna fråga, vilken för närvarande befinner sig under utredning, har inspektören för artilleriet framkastat tanken på en förflyttning av artilleriskjutskolan från Skillingaryd till det nya skjutfält, som sålunda eventuellt kan komma till stånd. Oavsett vilket beslut som i denna fråga kan komma att fattas efter utredningens slutförande, synes en ytterligare utvidgning av Skillingaryds skjutfält böra företagas på sätt nu angivits. Detta skjutfält måste nämligen, även om artilleriskjutskolan förflyttas, användas för försvarsväsendets räkning, närmast såsom skjutfält för det till Jönköping förlagda artilleriregementet.

15. Utvidgning av artilleriskjutfältet i Boden. *Arméförvaltningens fortifikationsstyrelse* har i skrivelse den 1 december 1941 framlagt förslag till förvärv av mark för utvidgning av Bodens skjutfält ävensom hemställt, att för ändamålet måtte anvisas ett anslag av 760,000 kronor. Styrelsen har därvid anfört i huvudsak följande:

Kommandanten i Bodens fästning hade i skrivelse till chefen för armén den 22 juli 1941 anfört, att det nu befintliga, väster om Lule älv belägna artilleriskjutfältet i Boden vore alltför litet och icke medgäve skjutning på större distanser. Utredningar påginge efter flera alternativ för erhållande av förslag till ett utvidgat artilleriskjutfält, och kommandanten ville för sin del förorda ett därvid framkommet förslag, som å en skrivelsen bifogad översiktskarta angivits med alternativ IV och innebure skjutstationers förläggande vid Rödberget och skjutning i sydvästlig riktning mot Holsvattnet och Klöstersjön. Det sålunda föreslagna utvidgade skjutfältet bestode till sina inre och främre delar av kronan redan tillhörig mark, därav den inre delen stode under lantförsvarets förvaltning och den främre delen förvaltades av domänstyrelsen, vilken sistnämnda del vid eventuellt genomförande av förslaget borde överföras till lantförsvaret. Den mellanliggande delen åter ägdes av enskilda personer och måste därför av kronan förvärvas.

Fortifikationsstyrelsen har sedan låtit uppdraga åt länsjägmästaren C. Stenborg i Luleå och distriktslantmätaren N. Johnson i Boden att av det föreslagna utvidgningsområdet värdera dels det enskilda personer tillhöriga området, som enligt nämnda översiktskarta vore beläget mellan lantförsvaret och domänstyrelsen underlydande mark, dels ock, då det under hand upplysts, att av den mark, som å samma översiktskarta angivits såsom tillhörande domänstyrelsen, funnes vissa särskilda områden som vore i enskild ägo, jämväl dessa områden. Värderingsmännen uppskattade omförmälda mellan lantförsvarets och domänstyrelsens mark belägna område med en areal av omkring 1,743.55 hektar utgörande delar av Råbäckens, Eriksbergs,

Långnäs, Mockträsk och Vändträsk byar tillhörande mark med därå växande skog och i vissa fall jämväl därå uppförda byggnader till sammanlagt 497,830 kronor.

Vidare hade värderingsmännen värderat de enskilda personer tillhöriga områden, som vore belägna inom den del av det föreslagna utvidgningsområdet, som å den insända översiktskartan angivits såsom tillhörande domänstyrelsen. Dessa områden, vilka utgjordes av fastigheterna Alträsk 3² samt Parktorp 1¹, 1¹ och 13¹ med en sammanlagd areal av 170.8 hektar, hade jämte därå växande skog och därå uppförda byggnader vid värderingen åsatts värden om tillhopa 104,482 kronor 50 öre. Den sålunda värderade, enskilda personer tillhöriga marken hade alltså uppskattats till tillhopa (497,830 + 104,482: 50 =) 602,312 kronor 50 öre. För eventuellt förvärv av ifrågasvarande markområden syntes, då några förhandlingar härutinnan icke förts med vederbörande markägare och det vore antagligt, att åtminstone delvis expropriationsförfarande kunde behöva anlitas för förvärven, böra beräknas, förutom värderingssumman, 602,312 kronor 50 öre, dels en marginal av cirka 20 procent å detta belopp, eller 120,462 kronor 50 öre, för betalning av den utöver värderingssumman eventuellt ökade ersättning, som kronan kunde komma att behöva utgå för förvärv av marken, dels ock förslagsvis ett belopp av 10,000 kronor för bestridande av expropriationskostnader m. m. Kostnaderna för markförvärven syntes således enligt fortifikationsstyrelsens uppfattning böra beräknas till tillhopa (602,312: 50 + 120,462: 50 + 10,000 =) 732,775 kronor eller i runt tal 735,000 kronor.

Beträffande därpå den del av det föreslagna utvidgningsområdet, som stode under domänstyrelsens förvaltning, hade domänstyrelsen efter förfrågan i skrivelse den 27 oktober 1941 framhållit, att det ifrågasatta överförandet för avsett ändamål av omförmälda område skulle vålla betydande olägenheter, dels emedan området vore behövt för domänverkets vedleveranser till Luleå stad, dels ock enär inom området funnes ett flertal på lång tid upplåtna jordbrukslägenheter.

Sedan fortifikationsstyrelsen i anledning härav anmodat kommandanten i Bodens fästning att till styrelsen inkomma med förslag i ärendet, hade denne i skrivelse till styrelsen den 24 november 1941 anfört, att domänverkets vedleverans till Luleå stad icke syntes menligt komma att inskränkas, därest det fåtaliga antal hektar, varom här vore fråga, överlättes till lantförsvaret, att de upplåtna, bebyggda jordbrukslägenheterna enligt uppgift från länsjägmästaren i Norrbottens län utgjordes av högst 6 kronotorp samt att den omständigheten, att nämnda kronotorp vore upplåtna på lång tid, icke syntes kommandanten böra utgöra hinder för överförande till lantförsvaret av de markområden, varå torpen vore belägna.

För egen del ansåge fortifikationsstyrelsen, att, därest i övrigt ej något funnes att erinra mot godkännande av det av kommandanten framlagda förslaget till utvidgning av artilleriskjutfältet i Boden, vad domänstyrelsen anfört i ärendet ej borde utgöra hinder för förslaget genomförande och att vid sådant förhållande öfverenskommelse borde av fortifikationsstyrelsen kunna träffas med nämnda ämbetsverk om lämpliga villkor för ett överförande till lantförsvarets förvaltning av den del av det föreslagna utvidgningsområdet, som stode under domänstyrelsens förvaltning. Emellertid syntes det vara nödvändigt att vid beräkning av det anslagsbelopp, som kunde behöva äskas för bestridande av uppkommande kostnader för eventuellt genomförande av den föreslagna skjutfältsutvidgningen, jämväl medtaga erforderligt belopp för betalning av skälig ersättning till innehavarna av ifrågasvarande kronotorp för avstående av deras nyttjanderätter till torpen. Huru stort belopp, som härtill kunde erfordras, vore givetvis svårt att på förhand avgöra. Fortifika-

tionsstyrelsen hölle före, att ett belopp av förslagsvis 25,000 kronor borde beräknas för ändamålet.

Slutligen ville fortifikationsstyrelsen meddela, att det av kommandanten i Bodens fästning för skjutfältsutvidgningen förordade alternativet IV enligt den hans skrivelse bifogade översiktskartan omfattade, förutom de områden, vilka i det föregående omnämnts, i områdets sydöstligaste del sjön Holsvattnet och viss därintill, i huvudsak sydväst om sjön, belägen mark, som tillhörde enskilda personer. Dessa områden hade fortifikationsstyrelsen icke låtit värdera, beroende dels därpå att kommandanten i sin skrivelse icke angivit, att de behöfve förvärfvas för skjutfältsutvidgningen, dels ock på att, då å markområdet sydväst om Holsvattnet enligt under hand erhållen upplysning vore belägen en hel by, ett förvärf av detta område skulle komma att medföra betydande kostnader. Angående eventuellt undantagande från utvidgningsförslaget av området sydväst om Holsvattnet hade från artilleriinspektionen meddelats, att, om så visade sig erforderligt med hänsyn till kostnaderna, intet vore att erinra mot en minskning av det föreslagna utvidgningsområdet med detta område, då en sådan minskning icke komme att avsevärt inskränka skjutmöjligheterna inom det föreslagna området.

Under återopande av det sålunda anförda uppskattade fortifikationsstyrelsen medelsbehovet för förvärf av erforderlig mark för utvidgning av artilleriskjutfältet i Boden till ett belopp av (735,000 + 25,000 =) 760,000 kronor.

Chefen för armén har i yttrande över framställningen tillstyrkt bifall till densamma.

I skrivelse den 27 mars 1942 har *fortifikationsstyrelsen* anført i huvudsak följande:

I anledning av det styrelsen lämnade uppdraget den 30 januari 1942 hade styrelsen uppdragit åt översten G. Ekeroth, som ställts till styrelsens förfogande för att biträda styrelsen vid uppdragets fullgörande, att på platsen föra förhandlingar med vederbörande jordägare och, i den mån överenskomelse därvid kunde uppnås om skäligt pris, inkomma med av jordägarna underskrivna förslag till köpeavtal.

Sedan detta uppdrag numera fullgjorts, hade Ekeroth till styrelsen inkommit med av vederbörande jordägare underskrivna förslag till preliminära avtal angående köp av i huvudsak all i utvidgningsförslaget ingående enskild mark och därvid jämväl överlämnat yttrande jämte ytterligare utredning i ärendet.

Då gränserna för det föreslagna utvidgningsområdet ursprungligen endast uppdragits ungefärligt med raka linjer å en översiktskarta samt det vid sådant förhållande funnits lämpligt, att gränserna något jämkades, så att de, såvitt möjligt, komme att följa befintliga fastighetsgränser, hade Ekeroth uppgjort förslag till sålunda ändrade gränser. Dessa nya gränser, vilka å den till ärendet hörande kartan inritats med blyerts, hade följts vid de av Ekeroth förda förhandlingarna och i huvudsak vid upprättande av de av jordägarna underskrivna preliminära avtalen. Utöver dessa mindre ändringar hade Ekeroth föreslagit, att till prövning måtte upptagas, huruvida icke för minskande av kostnaderna för markförvärven från utvidgningsförslaget kunde uteslutas två angivna bebyggda områden, vilkas förvärf beräknades betinga jämförelsevis stora kostnader och vilka ej syntes honom absolut nödvändiga för skjutfältet.

Vidare hade Ekeroth, då i de i november 1941 upprättade värderingsut-

låtandena endast upptagits klumpsummor för de i utvidningsområdet ingående olika byområdena, anmodat vederbörande värderingsmän att verkställa uppdelning av dessa summor å de i byområdena ingående olika fastigheter eller fastighetsdelarna och därefter inkomma med uppgift därom.

Slutligen hade även kompletterande uppgifter införskaffats angående mark, som tidigare icke medtagits vid värderingarna, nämligen dels vissa inägor inom Mockträsk's by jämte därå befintliga lador, dels ock vissa urfjällsängar m. m., varjämte särskild värdering verkstälts av de vid de olika gårdarna befintliga byggnaderna.

För egen del har fortifikationsstyrelsen anfört i huvudsak följande:

Av de upprättade förslagen till preliminära köpeavtal hade styrelsen ansett sig kunna godkänna förslag om inköp endast av följande fastigheter och fastighetsdelar, nämligen fastigheten Parktorp 1¹ samt delar av fastigheterna Råbäcken Östra 1²¹, av Mockträsk 1⁸, av Vändträsk 1⁷, av Långnäs 6², av 6¹⁵, av 8⁸, av 9² och av 10¹² samt av Eriksberg 1², av 1⁴, av 1⁵, av 1⁹ och av 1¹⁰, vilka värderats till tillhoppa 123,555 kronor, för köpeskillingar å sammanlagt 150,700 kronor. Den ene av värderingsmännen, länsjägmästaren C. Stenberg, som yttrat sig över de flesta av dessa preliminära köpeavtal, hade förklarat däri angivna köpeskillingsbelopp godtagbara.

Av de övriga preliminära köpeavtalen borde enligt styrelsens åsikt icke utan vidare förkastas de som avsåge förvärv av Råbäcken Östra 1⁵, Alträsk 3² och Parktorp 11¹ samt delar av Mockträsk 1¹⁰ och av 3⁵, av Vändträsk 1⁶ och av 1¹⁰, av Långnäs 10⁸, av 10⁹ och av 10¹¹ samt av Eriksberg 1⁶ för köpeskillingar om tillhoppa 280,880 kronor med uppskattningsvärden om sammanlagt 179,027 kronor. Vid särskild värdering av vissa av dessa fastigheters byggnader hade dessa åsatts värden om sammanlagt 36,280 kronor högre belopp än de värden, varmed byggnaderna inginge i värdesumman 179,027 kronor. Angående dessa fastigheter och fastighetsdelar borde därest medel komme att beviljas för utvidningsförslagets genomförande, i god tid före den 1 augusti 1942, då avtalens giltighet utginge, dels nya förhandlingar upptagas med vederbörande jordägare i avsikt att förmå dem att nedsätta sina anspråk, dels ock vidare utredning verkställas angående skäligheten av de köpeskillingsbelopp, som sålunda kunde komma att fordras av jordägarna. För förvärv av fastigheterna och fastighetsdelarna syntes i avbidan på ytterligare utredning och förhandlingar med jordägarna böra beräknas de av jordägarna fordrade köpeskillingsbeloppen, tillhoppa 280,880 kronor.

För förvärv av fastigheterna Mockträsk 1⁷ och Långträsk 6²² samt 3 urfjällsängar inom Mockträskområdet och urfjällsängar om tillhoppa 12,35 hektar inom Eriksbergsområdet borde i likhet därmed beräknas belopp motsvarande de av vederbörande markägare avgivna försäljningsanbudena, tillhoppa 15,222 kronor.

Återstående i det föreslagna utvidningsområdet ingående, enskilda personer tillhöriga fastigheter och fastighetsdelar utgjordes av dels sådana, för vilka vederbörande jordägare enligt de upprättade preliminära köpeavtalen begärt köpeskillingar, som styrelsen funnit alltför höga, dels ock sådana, å vilka försäljningsanbud av olika anledningar ej kunnat erhållas. För förvärv av dessa syntes, då för förvärven expropriationsförfarande sannolikt måste anlitas, enligt styrelsens åsikt förslagsvis böra beräknas, förutom de belopp, vartill de värderats, ytterligare belopp, uppgående till 50 procent av värderingsbeloppet, då fråga vore om förvärv av endast en del av en fastighet, vilken del i de flesta fall utgjorde stamfastighetens huvudsakliga skogstillgång, och uppgående till 20 procent av värderingsbeloppet, då fråga vore om

förvärv av hel fastighet eller huvudsaklig del av sådan. I anslutning därtill beräknade styrelsen för dessa markförvärv tillhopa 444,897 kronor.

Slutligen borde för bestridande av expropriations-, värderings-, lantmäteri- och lagfartskostnader förslagsvis beräknas 20,000 kronor.

Samtliga kostnader för förvärv av de för skjutfältsutvidgningen föreslagna, enskilda personer tillhöriga markområdena borde således enligt styrelsens åsikt beräknas till $(150,700 + 280,880 + 15,222 + 444,897 + 20,000 =)$ 911,699 eller i runt tal 912,000 kronor.

Detta belopp syntes emellertid kunna minskas, därest, såsom utredningsmannen ifrågasatt, från utvidgningsförslaget skulle uteslutas två av honom angivna områden. Av dessa områden utgjordes det ena av inägorna till fastigheten Vändträsk 1⁷ och det andra av fastigheten Alträsk 3², vilka områden å den till ärendet hörande kartan utmärkts med streckade blåa linjer. Uteslutande av det förra området borde föranleda en minskning av kostnader med 50,000 kronor och uteslutande av det andra området en minskning med 67,000 kronor.

Slutligen finge fortifikationsstyrelsen — under erinran att i utvidgningsområdet även inginge ett större område, som för närvarande stode under domänstyrelsens förvaltning och i förevarande sammanhang föreslagits att överföras till lantförsvarets förvaltning, samt att å detta område funnes upplåtna fyra kronotorp, med vilkas innehavare överenskommelse borde träffas om inlösen av deras arrenderätter till torpen — anmäla, att förhandlingar förts med innehavarna av dessa kronotorp och att därvid överenskommelse träffats med dem om avstående av deras arrenderätter mot belopp, om tillhopa 57,000 kronor.

I anslutning därtill hemställde fortifikationsstyrelsen, att vid beräkning av kostnaderna för skjutfältsutvidgningen måtte medtagas även sistnämnda belopp, 57,000 kronor.

*Departements-
chefen.*

Den i ärendet förebragta utredningen ger vid handen, att en utvidgning av artilleriskjutfältet i Boden är erforderlig. Jag finner mig därför böra tillstyrka, att medel anvisas för inköp av härför behövlig mark. Till det av kommandanten i Bodens fästning såsom alternativ IV betecknade utvidgningsförslaget kan jag i huvudsak ansluta mig. I utvidgningsområdet ingår såväl mark i enskild ägo som mark lydande under domänstyrelsens förvaltning. Jag förutsätter, att det skall visa sig möjligt för fortifikationsstyrelsen att träffa överenskommelse med domänstyrelsen om villkoren för ett överförande av sistnämnda mark till förvaltning av lantförsvaret. Beslut om dylikt överförande torde sedermera, efter framställning från fortifikationsstyrelsen, få meddelas av Kungl. Maj:t. För gäldande av ersättningar till arrendatorer av mark, lydande under domänstyrelsen, för frånträdande av arrende torde medel böra beräknas i detta sammanhang.

Vid förvärvet av mark i enskild ägo torde, såsom skett vid den i anledning av beslutet den 30 januari 1942 företagna förnyade utredningen i ärendet, utvidgningsområdets gränser böra jämkas till närmare överensstämmelse med befintliga ägo gränser. Från förvärvet torde, såsom fortifikationsstyrelsen föreslagit, utan större olägenhet kunna uteslutas byn Holsvattnet samt fastigheten Alträsk 3² och inägorna till fastigheten Vändträsk 1⁷.

Beträffande större delen av de i det föreslagna utvidgningsområdet ingå-

ende fastigheterna och fastighetsdelarna föreligga förslag till köpeavtal. Fortifikationsstyrelsen har ansett, att endast en del av dessa förslag kunna godtagas. I en del andra fall har styrelsen ansett skäligheten av begärda försäljningspris kunna ifrågasättas, varför ytterligare prövning av dem borde ske och försök till sammanjämkningar göras. De i återstående avtalsförslag angivna försäljningsbeloppen hava ansetts alltför höga. För förvärv av de med sistnämnda avtalsförslag avsedda fastigheterna och fastighetsdelarna ävensom av de områden, beträffande vilka försäljningsanbud icke kunnat erhållas, har fortifikationsstyrelsen ansett expropriationsförfarande bliva nödvändigt. Jag ansluter mig till de sålunda anförda synpunkterna.

Fortifikationsstyrelsen har beräknat totalkostnaderna för utvidgningens genomförande enligt styrelsens förslag till $(912,000 + 57,000 - 50,000 - 67,000 =)$ 852,000 kronor. Jag anser mig kunna godtaga dessa kostnadsberäkningar och beräknar därför för här ifrågavarande ändamål 852,000 kronor.

16. Pansarvärnskanonskjutfält vid Boden. Efter därom av Kungl. Maj:t i propositionen 1940 U: 38 framlagt förslag anvisade riksdagen å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1940/41 ett reservationsanslag av 150,000 kronor till pansarvärnskanonskjutfält vid Boden. Av detta belopp voro 25,000 kronor avsedda för fältets iordningsställande.

Av det vid nämnda proposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet (punkten 8) framgår bland annat, att det för skjutfältet avsedda området hade en areal av 847.75 hektar, att ägarna av i området ingående fastigheter och fastighetsdelar avgivit anbud å försäljning av desamma till kronan, gällande till den 1 december 1940, att fem av anbudssummorna, tillhopa uppgående till 94,898 kronor, vore godtagbara samt att för förvärv av övrig mark, värderad till 18,510 kronor, expropriationsförfarande syntes få tillgripas.

I sin skrivelse den 11 september 1941 rörande lantförsvarets medelsbehov för budgetåret 1942/43 har *arméförvaltningen* anført bland annat följande:

Sedan nämnda anslag ställts till fortifikationsstyrelsens förfogande, hade förhandlingar med markägarna om inköp av de områden, beträffande vilka godtagbara anbud tidigare avgivits, omedelbart inletts. Det hade emellertid då visat sig, att samtliga fastighetsägare med undantag av en vägrat vidbliva de år 1939 avgivna anbudena, därvid de hänvisat till den avsevärda stegring av fastighetspriserna, som förekommit efter tiden för anbudets avgivande, samt ägaren av det största markområdet jämväl till efter anbudets avgivande inträffade förändrade beskattningsförhållanden. Förnyade förhandlingar med fastighetsägarna hade givit enahanda resultat.

För genomförande av markförvärvet återstode nu endast anlitande av expropriationsförfarande. Förberedande åtgärder för framställning till Kungl. Maj:t om tillstånd härtill skulle med det snaraste vara slutförda.

Redan den omständigheten, att en avsevärd stegring av fastighetspriserna faktiskt ägt rum sedan hösten 1939, gjorde det enligt arméförvaltningens åsikt sannolikt, att de för markförvärvet anslagna medlen icke komme att vara tillräckliga för förvärvets genomförande. Då härtill komme den ytterligare förhöjning av priserna, varmed man måste räkna vid expropriation, och de kostnader, som själva expropriationsförfarandet medförde, vore det synnerligen antagligt, att ytterligare medel behövdes för förvärv av den mark, som ur-

sprungligen beräknats erforderlig för pansarvärnsskjutfältet vid Boden. Huru stort belopp, som för ändamålet ytterligare bleve erforderligt, kunde ännu ej beräknas.

Kommandanten i Bodens fästning hade väckt fråga om att det planerade pansarvärnsskjutfältet borde utvidgas utöver den ursprungliga planen, varigenom fältet skulle bliva användbart jämväl för vissa luftvärnsskjutningar, vilka för närvarande bedreves vid Brändön i trakten av Luleå.

Med anledning härav hade arméförvaltningen för avsikt att utreda frågan om utvidgning av det planerade pansarvärnsskjutfältet vid Boden samt att, sedan utredningen slutförts och jämväl ökningen av kostnaderna för förvärv av det ursprungligen för skjutfält avsedda markområdet kunnat närmare beräknas, till Kungl. Maj:t inkomma med förslag i ärendet.

Sedan *arméförvaltningens fortifikationsstyrelse* begärt tillstånd till expropriation av den del av det med förenämnda anslag avsedda markområdet, som icke kunnat förvärfvas genom frivillig överenskommelse, har styrelsen i skrivelse den 19 december 1941, på de skäl, som arméförvaltningen härutinnan anfört, hemställt om anvisande av det ytterligare belopp, 75,000 kronor, som av styrelsen numera beräknades erforderligt för genomförande av det beslutade markförvärvet.

Chefen för armén har i yttrande tillstyrkt bifall till denna framställning.

Fortifikationsstyrelsen har vidare i skrivelse den 1 december 1941 inkommit med utredning beträffande förslaget om förvärv av ytterligare mark för pansarvärnskanonskjutfältet i Boden och därvid anfört i huvudsak följande:

Det föreslagna utvidgningsområdet vore beläget i huvudsak norr om det ursprungligen planerade skjutfältet samt mellan detta och sjön Krokträsket. Av området ägdes en mindre del, som vore belägen längst åt öster, av kronan och stode under domänstyrelsens förvaltning, och av återstoden ägdes den västra delen, innehållande i areal tillhoppa cirka 154.15 hektar, av enskilda personer och den återstående, mellersta delen, innehållande i areal cirka 166.85 hektar, av Luleå stad. De kronan ej tillhöriga områdena hade värderats av länsjägmästaren C. Stenborg i Luleå och därvid enligt ett av honom upprättat värderingsinstrument jämte tillhörande karta uppskattats, det enskilda personer tillhöriga området till tillhoppa 45,024 kronor och det Luleå stad tillhöriga området till 32,741 kronor eller till sammanlagt 77,765 kronor. För eventuellt förvärv av det enskilda personer tillhöriga området syntes, med hänsyn till att expropriationsförfarande kunde komma att behöva anlitas, kostnaderna böra beräknas till sammanlagt 60,024 kronor. För ett förvärv av det Luleå stad tillhöriga området syntes ej behöva beräknas högre belopp än värderingsbeloppet. Totalkostnaderna för ett förvärv av dessa två områden syntes därför böra beräknas till i runt tal 93,000 kronor.

Med anledning av det anförda hemställde fortifikationsstyrelsen att för ändamålet måtte anvisas 93,000 kronor.

I skrivelse den 3 januari 1942 har fortifikationsstyrelsen gjort framställning om överförande av det i det föregående omnämnda, under domänstyrelsen lydande markområdet till lantförsvarets förvaltning. Fortifikationsstyrelsen har därvid anfört i huvudsak följande:

Domänstyrelsen hade på förfrågan meddelat, att styrelsen icke hade något att erinra mot överförande av ifrågavarande område, vilket utgjorde del av kronoparken Ljusåtrakten, skifte III, i Överluleå socken, från domänverkets till lantförsvarets förvaltning under villkor, att fortifikationsstyrelsen ombesörjde och bekostade områdets avstyckning, därest sådan funnes erforderlig. Domänstyrelsen hade vidare i sin skrivelse framhållit, att i samband med överflyttningen föreskrift borde lämnas om nedskrivning av statens domäners fond med ett belopp, motsvarande så stor del av det för hela kronoparken Ljusåtrakten bokförda värdet, som belöpte å det särskilda taxeringsvärde, som kunde komma att åsättas det överförda området.

Med anledning av vad sålunda förekommit hemställde fortifikationsstyrelsen att, för den händelse medel komme att anvisas för genomförande av den av fortifikationsstyrelsen föreslagna utvidgningen av pansarvärnskanonskjutfältet vid Boden, Kungl. Maj:t ville föreskriva, att förvaltningen av det område av kronoparken Ljusåtrakten i Överluleå socken av Norrbottens län, vilket närmare angivits å en fortifikationsstyrelsens skrivelse den 1 december 1941 bifogad karta, skulle överflyttas från domänverkets till lantförsvarets förvaltning samt meddela föreskrift om nedskrivning av statens domäners fond.

Fortifikationsstyrelsen har förklarat sig förutsätta, att de medel, som kunde komma att anvisas för pansarvärnskanonskjutfältets utvidgning, måtte få tagas i anspråk jämväl för bestridande av kostnaderna för eventuellt ifrågakommande avstyckning av området.

Sedan Kungl. Maj:t genom förut omförmälda beslut den 30 januari 1942 uppdragit åt fortifikationsstyrelsen att förhandla om förvärv av viss del av här ifrågavarande mark, har fortifikationsstyrelsen i skrivelse den 20 mars 1942 inkommit med ytterligare utredning i ärendet. Styrelsen har i skrivelsen anfört i huvudsak följande:

Enligt Kungl. Maj:ts uppdrag skulle förhandlingarna rörande förvärv av den del av det föreslagna utvidgningsområdet, som icke ägdes av kronan, avse endast det omedelbart sydväst om sjön Krokträsket samt mellan denna och det ursprungligen planerade skjutfältet belägna området, vilket, närmare angivet å en till ärendet hörande karta och utgörande cirka 166.85 hektar av fastigheten Rörudden 1^s i Överluleå socken, vid värdering uppskattats till 32,741 kronor. Nämnda område ägdes icke, såsom tidigare av misstag uppgivits, av Luleå stad utan av Överluleå kommun.

Sedan förhandlingar angående förvärv av ifrågavarande område ägt rum med Överluleå kommuns kommunalnämnd, hade nämnden, vilken med stöd av nu rådande virkespriser och de priser, som kronan vid frivillig överenskommelse betalat vid inköp av närbelägen mark för annat ändamål, åsatt förevärande område ett pris av 250 kronor per hektar för mark utan skog och ett pris av 500 kronor för mark med skog, förklarat sig icke vilja försälja området men erbjudit sig att genom ägoutbyte mot del av den vid Krokträskets västra sida belägna kronoparken avstå detsamma till kronan.

Fortifikationsstyrelsen, som funne de av kommunalnämnden åsatta prisen orimligt högt tilltagna, särskilt i betraktande av att kommunen för något mer än tio år sedan förvärvat hela hemmanet Rörudden 1^s för endast 11,000 kronor, ansåge sig ej kunna bedöma, om ifrågavarande område kunde förvärvas genom det av kommunalnämnden föreslagna ägoutbytet. Styrelsen finge föreslå, att, därest för förvärv av området expropriationsförfarande skulle anlitas, för beräkning av för ändamålet erforderligt anslag till värde-

ringssumman 32,741 kronor måtte läggas förslagsvis dels en marginal av 20 procent å detta belopp eller 6,548 kronor, dels ock ett belopp av 2,000 kronor för bestridande av med expropriationsförfarandet förenade kostnader, varigenom hela det erforderliga beloppet komme att uppgå till (32,741 + 6,548 + 2,000 =) 41,289 kronor, eller i runt tal 41,500 kronor.

Domänstyrelsen har i utlåtande den 8 april 1942 bestämt avstyrkt Överluleå kommunalnämnds förslag, att den till förvärv föreslagna delen av fastigheten Rörudden 1^s skulle utbytas mot domänfonden tillhörig fastighet.

*Departements-
chefen.*

Förevarande framställningar avse dels ytterligare medel för genomförande av förvärvet av den mark, som avsågs med det av 1940 års urtima riksdag anvisade anslaget å 150,000 kronor till pansarvärnskanonskjutfält vid Boden, dels ock medel till utvidgning av det beslutade skjutfältet för att göra det användbart jämväl för vissa luftvärnsskjutningar.

Till grund för beräkningen av kostnaderna för förvärv av mark till det ursprungligen planerade skjutfältet lågo av vederbörande markägare avgivna försäljningsanbud. Sedan det emellertid visat sig, att vissa markägare icke velat vidbliva anbuden, måste expropriation tillgripas. De härigenom och på grund av fastighetsprisernas stegring uppkommande merkostnaderna beräknas av fortifikationsstyrelsen till 75,000 kronor. Då merkostnader för förvärvets genomförande synas oundvikliga och då intet synes vara att erinra mot fortifikationsstyrelsens beräkningar därav, finner jag mig böra tillstyrka, att ett belopp om 75,000 kronor anvisas för bestridandet av dessa merkostnader.

Jämväl förslaget att förvärva ytterligare mark för utvidgning av det ursprungligen planerade skjutfältet finner jag mig kunna biträda. Utvidgningen torde dock lämpligen böra begränsas till att omfatta dels den i det föregående omnämnda delen av kronoparken Ljusåtrakten, dels ock det tidigare närmare angivna markområde om cirka 166.85 hektar, som enligt vad utredningen numera givit vid handen tillhör Överluleå kommun. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att, efter förslag av domänstyrelsen och fortifikationsstyrelsen, meddela beslut om överflyttande till lantförsvarets förvaltning av nämnda under domänstyrelsen lydande område samt om villkoren härför. Då frivillig överenskommelse på för kronan antagbara villkor icke synes kunna träffas om förvärv av det kommunen tillhöriga området, torde det bliva nödvändigt att tillgripa expropriationsförfarande. Mot det av fortifikationsstyrelsen under sådan förutsättning såsom erforderligt beräknade beloppet, 41,500 kronor, har jag intet att erinra. Jag föreslår fördenskull, att för de här ifrågasvarande ändamålen måtte anvisas ett belopp av (75,000 + 41,500 =) 116,500 kronor.

I det följande under avdelning B har jag för avsikt att föreslå anvisande av medel för iordningställande av det utvidgade skjutfältet.

17. Utvidgning av Karlsborgs skjutfält. I skrivelse den 6 december 1941 har *arméförvaltningens fortifikationsstyrelse* hemställt om anslag för budgetåret 1942/43 med 141,500 kronor till förvärv av mark för utvidgning av Karlsborgs skjutfält. Styrelsen har därvid anfört i huvudsak följande:

I anslutning till en framställning från Karlsborgs kommun om överlåtelse till kommunen för bostadsbebyggelse av visst område av den kronan tillhöriga, av Karlsborgs garnison som övningsterräng disponerade så kallade Norra skogen vid Karlsborg, hade platsbefälhavaren i Karlsborg i skrivelser till fortifikationsstyrelsen anfört, att en dylik överlåtelse jämte upplåtelse av ytterligare ett markområde i Norra skogen för uppförande av bostadshus åt personal vid Västgöta flygflottilj m. m. nästan helt skulle beröva Norra skogen dess värde som övningsterräng. Redan den omständigheten att vissa andra anläggningar under senare år uppförts inom området hade, framhölle platsbefälhavaren, i hög grad beskurit möjligheterna att använda detsamma för garnisonens övningar. Dessa förlades numera i stället till skjutfältet, det så kallade Hammarnäsblocket. Detta område, som för övningar och skjutningar disponerades av Karlsborgs luftvärnsartilleriregemente, Andra intendenturkompaniet, Västgöta flygflottilj, Karlsborgs ammunitionsfabrik och Karlsborgs tygstation, hade emellertid visat sig otillräckligt. För tillgodoseende av garnisonens behov av övningsterräng föresloges till förvärv ett i anslutning till Hammarnäsblocket beläget, å karta närmare angivet område.

I annat sammanhang hade platsbefälhavaren därjämte framhållit, att en utvidgning av skjutfältet i och för sig vore nödvändig för tillgodoseende av det ökade behovet av terräng vid fältskjutning och skjutning med pansarvärnskanoner.

I skrivelse till fortifikationsstyrelsen hade chefen för armén meddelat, att han på de av platsbefälhavaren anförda skälen tillstyrkte den föreslagna utvidgningen av Hammarnäsblocket.

Det av platsbefälhavaren till förvärv föreslagna området hade rekognoscerats av fortifikationsstyrelsens biträdande domänofficer, som vid besök på platsen funnit detsamma böra avgränsas på sätt närmare framginge av en av honom upprättad karta. Från det ursprungliga förslaget hade bland annat uteslutits några bebyggda och delvis väl kultiverade markområden, vilkas förvärvande skulle betingat allt för höga kostnader. Platsbefälhavaren hade förklarat sig icke hava något att erinra mot den nya gränsdragningen, vilken syntes väl motiverad ur ekonomisk synpunkt och icke i högre grad inverka på områdets användbarhet som skjut- och övningsfält.

Det sålunda avgränsade markområdet hade en areal om cirka 251.80 hektar, fördelade på 48 fastigheter och fastighetsdelar. Området hade värderats, odlad jord och betesmarker av jordbrukskonsulenten A. Bååthe i Skara samt skogsmark och impediment av jägmästaren W. Söderström, Granvik. Av ett av Bååthe upprättat värderingsinstrument framginge, att den av honom värderade marken hade en areal av 17.24 hektar och till större delen utgjordes av i allmänhet dåligt kultiverade betesmarker, medan resten bestode av mindre god åkerjord. Marken hade efter ett medelvärde av cirka 740 kronor per hektar åsatts ett sammanlagt värde av 12,740 kronor, vari jämväl inginge värdet av några i mindre gott stånd varande byggnader. Den av Söderström verkställda värderingen hade utförts som en okulär överslagsvärdering av det till förvärv föreslagna området, grundad på ungefärliga arealer, okuläruppskattade virkesbelopp per hektar och approximativt beräknade rotvärden per kubikmeter. Av det upprättade värderingsinstrumentet framginge, att området inrymde skogsmark med skog, tillhoppa cirka 180.75 hektar, till ett värde av cirka 95,918 kronor. Medelvärdet per hektar bleve således omkring 530 kronor. Härtill komme cirka 53.81 hektar impediment med ett värde av omkring 1,662 kronor. Skogsmark med skog samt impediment hade följaktligen ett sammanlagt värde av 97,580 kronor.

Beträffande kostnaderna för ifrågavarande markförvärv hade biträdande domänofficieren framhållit bland annat, att ägaren av den största i området

ingående fastigheten, omfattade ungefär en tredjedel av områdets areal, bestämt vägrat medverka till en frivillig försäljning av densamma. Därjämte vore till följd av ett flertal sämjedelningar av jorden äganderättsförhållandena beträffande ett stort antal fastigheter så komplicerade, att en uppgörelse med de enskilda fastighetsägarna skulle komma att bereda mycket stora svårigheter. Då man sålunda finge räkna med att expropriation måste tillgripas, borde vid en beräkning av kostnaderna för markområdets förvärvande till områdets sammanlagda värde (12,740 + 97,580 =) 110,320 kronor läggas förslagsvis 25 procent av detsamma eller 27,580 kronor. Kostnaderna för själva markförvärvet kunde alltså beräknas till 137,900 kronor. Härtill komme kostnaderna för expropriationsförfarandet, vilka skäligen borde uppskattas till 3,600 kronor. De sammanlagda kostnaderna för ifrågavarande markförvärv kunde sålunda beräknas till 141,500 kronor.

För egen del har fortifikationsstyrelsen anfört följande.

Den militära sakkunskapen hade vitsordat nödvändigheten av Hammarnäsblockets föreslagna utvidgning. Redan den nu befintliga bebyggelsen i Norra skogen hade i mycket hög grad beskurit övningsmöjligheterna i nämnda terräng. Sedan visst område i Norra skogen numera upplåtits för bostadsbebyggelse åt personal vid Västgöta flygflottilj, hade Norra skogen praktiskt taget mist sin betydelse som övningsområde. Vare sig Karlsborgs kommuns framställning om överlåtelse av mark inom nämnda område vunne bifall eller icke, måste sålunda de till Karlsborg förlagda förbandens övningar nästan uteslutande förläggas till skjutfältet, det s. k. Hammarnäsblocket. Såsom i det föregående angivits hade det emellertid till följd av den utökade och intensifierade utbildningen inom skilda militära områden visat sig svårt att här tillgodose de olika förbandens och anstalternas behov av nödigt utrymme för övningar och prov. Behovet av skjutfältets utvidgning finge därför anses utomordentligt starkt. Fortifikationsstyrelsen funne det till förvärv föreslagna området, som låge i direkt anslutning till den nu disponerade övningsterrängen, synnerligen lämpligt för ändamålet. Mot de angivna kostnadsberäkningarna hade fortifikationsstyrelsen intet att erinra.

Medelsbehovet för ifrågavarande markförvärv beräknades alltså av fortifikationsstyrelsen till 141,500 kronor.

Chefen för armén har i avgivet yttrande tillstyrkt styrelsens förslag.

Sedan i anledning av det fortifikationsstyrelsen lämnade uppdraget den 30 januari 1942 förhandlingar förts med ägare till fastigheter, som inginge i det markområde, som föreslagits skola förvärvas, har *fortifikationsstyrelsen* med skrivelse den 31 mars 1942 ingivit upprättade köpehandlingar. I skrivelsen har fortifikationsstyrelsen anfört i huvudsak följande:

Av det i fortifikationsstyrelsens skrivelse den 6 december 1941 till förvärv föreslagna, å en denna skrivelse bifogad karta med heldragen grön linje utmärkta markområdet hade avtal träffats om förvärv för kronans räkning av fastigheten Perstorp Stora 1¹³, del av fastigheten Perstorp 5¹ samt delar av fastigheterna Perstorp Stora 1⁸ och Perstorp Stora 6¹. Då ägarna av de båda sistnämnda fastigheterna som villkor för försäljning stipulerat, att jämväl fastigheternas närmast väster om landsvägen Karlsborg—Askersund belägna markområden inköptes, hade därjämte nämnda områden inbegripits i förvärvet. Områdena syntes enligt vad som upplysts lämpa sig väl för intagande av utgångslägen vid fälttjänstövningar.

Vid fortsatta förhandlingar med ägarna av övriga till inköp föreslagna markområden hade svårigheter yppat sig för förvärvets genomförande. Ägande-

rättsförhållandena beträffande ett stort antal fastigheter vore oklara, varför anbud om försäljning icke kunnat erhållas. Då anbud i några fall kunnat av-
givas, hade de icke varit antagbara.

Sedan platsbefälhavaren i Karlsborg under hand informerats om nämnda förhållanden, hade platsbefälhavaren, med instämmande av tjänstförrättande inspektören för artilleriet, i skrivelse till fortifikationsstyrelsen framhållit, att han ansåge oundgängligen nödvändigt, att de på kartan med nr 5 b, 6, 7, 8 och 9 betecknade ägofigureerna eller delar av fastigheterna Svanvik 1⁶⁷, 1⁶⁴, 1¹⁴⁴, 1⁷³ och 1⁷⁴ förvärvades samt att i övrigt frågan om skjutfältets utvidgning syntes kunna lösas, därest fastigheterna Perstorps Stora 1⁸ och 1¹³ samt de i det föregående angivna delarna av fastigheterna Perstorp 5¹ och Pers-
torp Stora 6¹ inköptes.

Med anledning därav hade med ägarna till de kring Stora Ternsjön belägna delarna av fastigheterna Svanvik 1⁶⁷, 1⁶⁴, 1¹⁴⁴, 1⁷³ och 1⁷⁴ förhandlingar inletts, varvid avtal om fastigheternas försäljning till kronon i samtliga fall kunnat träffas. Därjämte hade ägaren av ägofiguren nr 8 a eller del av 107/672 mantal Svanvik avgivit anbud om fastighetens försäljning. Anbudet syntes fortifikationstyrelsen antagbart och styrelsen avsåge att snarast möjligt träffa avtal om fastighetsdelens förvärv.

Beträffande skäligheten av köpesummorna för de olika markområdena m. m. hänvisade fortifikationsstyrelsen till en handlingarna i ärendet bifogad promemoria den 31 mars 1942.

Styrelsen har slutligen framhållit, att den sammanlagda köpesumman för de markområden, med en areal av tillhoppa omkring 185 hektar, beträffande vilka avtal upprättats eller anbud avgivits, uppginge till 149,450 kronor. Det av fortifikationsstyrelsen för markförvärvets genomförande tidigare beräknade beloppet, 141,500 kronor, komme följaktligen icke att förslå. För genomförande av nu ifrågavarande markförvärv torde ett belopp av 153,000 kronor böra beräknas, däri inräknat avstyckningskostnader m. m.

Föreliggande förslag till utvidgning av Karlsborgs fält kan jag biträda. De ingångna köpeavtalen synas kunna godkännas. Mot fortifikationsstyrelsens beräkningar av kostnaderna i övrigt synes intet vara att erinra, varför till ifrågavarande ändamål torde böra anvisas 153,000 kronor. Departements-
chefen.

18. Vissa anläggningar i Karlsborg. Efter av Kungl. Maj:t i 1941 års statsverksproposition (kapitalbudgeten, bilaga 1 sid. 18) framlagt förslag anvisade riksdagen ett reservationsanslag av 6,200 kronor för förvärv av mark för vissa anläggningar i Karlsborg. Ärendet var av den natur, att närmare redogörelse därför icke lämnades till statsrådsprotokollet. Upplysningar i ärendet funnos att inhämta i de handlingar, som överlämnades till riksdagens vederbörande utskott.

I sin skrivelse den 11 september 1941 angående lantförsvarets medelsbehov för budgetåret 1942/43 har *arméförvaltningen* hemställt om anslag med 9,500 kronor för förvärvande av ytterligare mark för ifrågavarande ändamål och därvid anfört i huvudsak följande:

Med anlitande av de av 1941 års riksdag anvisade medlen hade för en köpeskilling av 6,015 kronor inköpts det för ifrågavarande anläggningar avsedda området, innehållande i areal 2.0050 hektar.

Enligt vad till fortifikationsstyrelsen anmälts, hade emellertid området visat sig otillräckligt och behov av disposition av ytterligare mark för fullständigande av ifrågavarande anläggningar och för användning av desamma gjort sig gällande. Platsbefälhavaren i Karlsborg hade därför för ändamålet tagit i anspråk ytterligare tre områden, ett beläget utmed det tidigare förvärvade områdets västra gräns, innehållande i areal cirka 2,500 kvadratmeter och å en till ärendet hörande karta betecknat med bokstaven B, och de två andra, belägna 100—150 meter söder om nämnda område, omfattande en areal av tillhoppa cirka 1,400 kvadratmeter och å samma karta betecknade med bokstäverna F och G. Området B hade av platsbefälhavaren arrenderats av markägarna, under det att han jämlikt rekvisitionslagen hos länsstyrelsen i Skaraborgs län rekviderat nyttjanderätten till områdena F och G.

Enligt ett till fortifikationsstyrelsen insänt protokoll hade lokala värderingsnämnden i Skaraborgs län, som av länsstyrelsen i länet erhållit uppdrag att bestämma den avgift, som skäligen borde tillkomma markägarna för den av platsbefälhavaren rekviderade nyttjanderätten till oformålade områden F och G, dels under hänsynstagande till för markägarna av rekvisitionen föranledda stora olägenheter bestämt nämnda avgift jämte däri inberäknad ersättning för rätt att använda väg till områdena till 12 öre per kvadratmeter och år, dels ock i samband därmed uttalat, att det — såsom för kronan förmånligt och för undvikande av mycket avsevärda olägenheter för markägarna -- syntes nämnden lämpligt, att kronan med äganderätt förvärvade, förutom ovan nämnda tre områden, som platsbefälhavaren redan tagit i anspråk, ytterligare tre områden av ovan oformålade fastighet, å förenämnda karta betecknade med bokstäverna A, C och D. För ett förvärv för kronans räkning av nyssnämnda sex områden, B, F, G, A, C och D, vilka omfattade en areal av tillhoppa cirka 4 hektar, föreslog nämnden ett pris av 2,000 kronor per hektar.

Platsbefälhavaren, som i skrivelse till fortifikationsstyrelsen den 20 maj 1941 förordat förvärv för kronans räkning av områdena B, F, G och A, hade på därom av fortifikationsstyrelsen gjord förfrågan upplyst, att området A, som tidigare icke av honom tagits i anspråk, vore för kronan erforderligt för vissa närmare angivna ändamål.

På förfrågan hade markägarna förklarat, att de vore villiga att till kronan försälja de av lokala värderingsnämnden till inköp av kronan föreslagna områdena och därvid godtaga det av nämnden åsatta försäljningspriset, 2,000 kronor per hektar. I anslutning härtill hade anbud av dem avgivits, vilket vore gällande till den 1 juli 1942. Vidare hade markägarna förklarat, att de, om kronan endast önskade förvärva de av platsbefälhavaren till förvärv enligt ovan förordade områdena, omfattande en areal av cirka 2¹/₂ hektar, för dessa fordrade ett försäljningspris av 3,000 kronor per hektar.

Vidare hade tjänstförrättande platsbefälhavaren i skrivelse till fortifikationsstyrelsen den 18 augusti 1941 beträffande disposition av områdena C och D anfört, att det vore förenat med stora fördelar att för utbildning i exercis till fots få disponera områdena C och D. Då det således ur utbildnings- och övningssynpunkt syntes önskvärt, att kronan förvärvade områdena C och D, samt ett inköp av dem i förening med områdena B, F, G och A enligt markägarnas därå avgivna försäljningsanbud syntes ekonomiskt fördelaktigt, föreslog tjänstförrättande platsbefälhavaren, att samtliga sex områden av kronan inköptes.

Vid insändande till fortifikationsstyrelsen av sistnämnda skrivelse hade chefen för tredje arméfördelningen tillstyrkt däri gjorda framställning.

Slutligen hade i avgivet yttrande fortifikationsstyrelsens domänofficer, som likaledes ansåge lämpligt, att kronan i detta sammanhang förvärvade samtliga ovan nämnda sex områden B, F, G, A, C och D, tillstyrkt att dessa av kronan

inköptes enligt det av markägarna därå avgivna försäljningsanbudet efter ett pris av 2,000 kronor per hektar, vilket pris domänofficeren funne skäligt.

För egen del ansåge arméförvaltningen, att för fullständigande av ifrågasatt anläggningar och för erhållande av övningsterräng vid anläggningarna, behov föreläge att för kronans räkning förvärva viss intill det tidigare inköpta området gränsande mark. Denna mark ansåge ämbetsverket böra avgränsas så som tjänstförrättande platsbefälhavaren i Karlsborg i sin skrivelse till fortifikationsstyrelsen den 18 augusti 1941 föreslagit och således omfatta områdena B, F, G, A, C och D enligt i ärendet förededd karta med en areal av tillhoppa cirka 4 hektar. Det av markägarna för områdena fordrade priset, 2,000 kronor per hektar, ansåge arméförvaltningen skäligt. För förvärf av områdena syntes med hänsyn därtill, att arealen av desamma för närvarande endast kunde angivas ungefärligt, böra beräknas ett belopp av förslagsvis 9,000 kronor. Härtill borde för bestridande av avstycknings- och lagfartskostnader läggas ett belopp av förslagsvis 500 kronor. För det ifrågasatta markförvärfvet syntes således ett anslag å 9,500 kronor vara erforderligt.

Till fullgörande i ifrågasatt del av förenämnda uppdrag den 30 januari 1942 har fortifikationsstyrelsen med skrivelse den 27 mars 1942 ingivit ett den 25 februari och den 27 mars 1942 dagtecknat köpekontrakt, varigenom Erik Jansson och hans hustru Margareta Jansson till kronan, med förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande före den 1 juli 1942, sålt de tidigare i ärendet omförmälda, med A, B, C, D, F och G betecknade områdena, utgörande omkring 4 hektar av fastigheten $\frac{1}{8}$ mantal Gråshult nr 2 i Mölltorps socken av Skaraborgs län för en köpeskilling av 2,000 kronor för hektar.

För egen del finner jag icke anledning till erinran mot arméförvaltningens förslag. För ändamålet torde i enlighet med arméförvaltningens beräkningar böra avses 9,500 kronor. Jag vill fästa uppmärksamheten på att föreliggande köpeavtal är gällande till den 1 juli 1942 och att förvärfvet följaktligen bör dessförinnan komma till stånd.

*Departements-
chefen.*

19. Skjutplats för luftvärnsartilleriet vid Väddö m. m. I sin skrivelse den 27 september 1939 med framställning rörande lantförsvarets medelsbehov för budgetåret 1940/41 beräknade arméförvaltningen visst belopp för förvärf av skjutplats för luftvärnsartilleriet vid Väddö ävensom för anläggande av erforderliga vägar. I anslutning härtill överlämnade arméförvaltningens fortifikationsstyrelse med skrivelse den 17 oktober 1939 i ärendet verkställd utredning samt äskade medel för ändamålet med 511,000 kronor, varav å väganläggningar belöpte 110,000 kronor.

Av utredningen må här anföras följande:

Sedan tjänstförrättande chefen för armén uppdragit åt inspektören för artilleriet att utreda frågan om lämplig plats för Östgöta luftvärnsregementes skjutningar, anförde inspektören i skrivelse till chefen för armén den 14 juli 1938 bland annat följande:

Varken Karlsborg eller Hästholmen lämpade sig för luftvärnsskjutning med 7 cm-kanoner, emedan Vättern vore för smal för att medgiva skarpskjutning med högsta laddning till dessa kanoner. Det vore oavvisligen nödvändigt att under utbildningens senare skeden anordna skjutningar med högsta laddningar. Åtgärder borde sålunda snarast vidtagas för att åt luftvärnsartilleriet förvärva åtminstone en, helst två skjutplatser, från vilka luftvärnsskjutning med högsta laddning kunde äga rum. Dessa skjutplatser måste med nödvändighet förläggas till kusten. Lämpliga platser för ändamålet vore Väddö och ett område i trakten av Halmstad. Då man med en viss sannolikhet kunde räkna med att ett luftvärnsdetachement skulle komma att förläggas till Stockholm, borde detta medföra, att en skjutplats anordnades i Stockholms närhet. Även ur denna synpunkt vore Väddöområdet lämpligt som skjutplats. I bilaga till inspektörens för artilleriet skrivelse föreslogs på angivna skäl, att visst närmare angivet område borde för ändamålet förvärfvas.

Efter utredning på platsen anmälde domänofficeren hos arméförvaltningens fortifikationsstyrelse i en den 28 september 1939 dagtecknad promemoria, att ifrågavarande område utgjordes av en 4 kilometer lång strandremsa vid Ålandshav med bakomliggande skogs- och ängsmarker. Området hade av domänofficeren avgränsats på sätt en promemorian bifogad karta utvisade och hade enligt en av domänofficeren och jägmästaren G. Kinnman gjord värdering en areal av cirka 221 hektar med ett uppskattat värde av 370,000 kronor.

I sina medelsäskanden för budgetåret 1941/42 gjorde arméförvaltningen därefter förnyad framställning i ämnet.

Dessa framställningar hava icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

I sin förenämnda skrivelse den 11 september 1941 har nu arméförvaltningen ånyo anmält ifrågavarande anslagsbehov och därvid under hänvisning till tidigare förebringad utredning i ärendet ytterligare anfört bland annat följande:

I skrivelse till inspektören för artilleriet den 21 november 1940 hade chefen för luftvärnsutbildningscentralen framhållit, att ett förvärf av mark för skjutplats vid Väddö med hänsyn till de dyrbara anläggningar, som utförts på platsen, förr eller senare syntes bliva ofrånkomligt. Det kunde befaras, att dröjsmål med förvärf av erforderlig mark skulle komma att medföra ökade priser på densamma. För utbyggande i ett sammanhang av skjutplatsen, vilket bleve ekonomiskt mest fördelaktigt, vore det av vikt, att skjutplatsens slutliga utsträckning fastsloges.

Även tjänstförrättande inspektören för artilleriet hade understrukt, att mark för skjutplats med det snaraste borde inköpas med hänsyn till att behovet av skjutplatsen komme att bliva permanent ävensom med hänsyn till värdet av de anläggningar, som uppförts på platsen.

På anmodan av arméförvaltningens fortifikationsstyrelse hade styrelsens domänofficer i samförstånd med divisionschefen vid Östgöta luftvärnsregementes Stockholmsdetachement företagit kompletterande utredning vid Väddö skjutplats och därvid med jämkning av tidigare förslag avgränsat det till förvärf föreslagna området.

Av ett av jägmästaren Kinnman upprättat värderingsinstrument framginge, att det av domänofficeren till förvärf föreslagna området utgjorde delar av hemmanen Senneby, Näs västra och Näs östra i Väddö socken, att hela området befunnits innehålla i areal tillhopa 295.89 hektar samt att området vid

den verkställda värderingen, därvid varje fastighet eller fastighetsdel värderats särskilt, beräknats hava ett värde av 466,730 kronor, i vilken summa jämväl inginge värdet av sommarbostäder belägna på det till inköp föreslagna området.

I en i ärendet avgiven promemoria hade fortifikationsstyrelsens domänofficer anfört, att till nämnda värderingssumma, mot vilken intet vore att erinra, syntes böra läggas 8,000 kronor för utrednings- och avstyckningskostnader m. m. Den sammanlagda kostnaden för förvärvet bleve alltså 474,730 kronor eller i runt tal 475,000 kronor. Med hänsyn till att expropriationsförfarande eventuellt finge tillgripas, borde värderingssumman ökas med omkring 20 procent eller omkring 90,000 kronor. Förslagsvis syntes sålunda en summa av 565,000 kronor böra beräknas för ifrågavarande markinköp.

För egen del finge arméförvaltningen i underdånighet anföra följande.

Den verkställda utredningen syntes oförtydligt hava givit vid handen, att det föreläge ett synnerligen starkt behov för luftvärnsartilleriet att erhålla en skjutplats, som medgäve ändamålsenlig skjututbildning. Det till inköp föreslagna området vid Väddö, sådant det enligt domänofficerens berörda förslag avgränsats, syntes arméförvaltningen ur olika synpunkter lämpligt. Det område därstädes, som för närvarande disponerades såsom skjutplats, hade ringa utsträckning och innehades av kronan med nyttjanderätt. Med hänsyn till de betydande kostnader, som dittills nedlagts på byggnader och andra anläggningar vid skjutplatsen, finge det anses vara av ekonomiskt intresse för kronan att med äganderätt förvärva för skjutplats erforderligt område. Något annat alternativ för skjutplatsens förläggande syntes på grund härav numera icke böra ifrågakomma.

Sedan numera en del vägarbeten å skjutplatsen redan utförts, ansåge arméförvaltningen, att kostnaden för dylika arbeten, som tidigare beräknats till 110,000 kronor, kunde nedbringas till 100,000 kronor.

Det sammanlagda medelsbehovet för det sålunda föreslagna markförvärvet samt väganläggningar i anslutning härtill skulle därför enligt arméförvaltningens beräkningar utgöra 665,000 kronor.

Sedermera har arméförvaltningens fortifikationsstyrelse i skrivelse den 3 oktober 1941 anmält, att undersökningar numera gjorts i avsikt att söka förlägga skjutplatsen till för kronan billigare mark men att dessa icke lett till önskat resultat. Sålunda hade uppgift inhämtats från domänstyrelsen, huruvida för ändamålet lämplig kronomark vid Upplandskusten vore att tillgå. Endast ett tänkbart område hade därvid kunnat uppletas, nämligen kronoparken Forsmark vid Öregrundsgrepen, men denna plats hade av fackmän förklarats olämplig på grund av befintligheten av öar utanför strandlinjen samt alltför begränsad skjutsektor. Enligt biträdande inspektörens för luftvärnsartilleriet åsikt vore det planerade området vid Väddö den utan jämförelse för ändamålet lämpligaste platsen av hela Upplands- och Södermanlandskusten, emedan den vore fri från skärgård och segelleden under normala förhållanden ginge tillräckligt långt ut till havs.

För att utröna, huruvida snävare gränser skulle kunna uppdragas för det föreslagna området vid Väddö, hade därstädes sammanträtt biträdande inspektören för luftvärnsartilleriet, tillförordnade chefen för fortifikationsstyrelsen, chefen för styrelsens kasernbyrå, styrelsens domänofficer samt representanter för Östgöta luftvärnsregementets detachment i Stockholm. Därvid hade undersökts ett förslag att inskränka området till den del av omkring 135

hektar, i huvudsak omfattande Västra Näs skogsskiften, som utmärkts å en vid styrelsens skrivelse fogad karta. Värdet av detta reducerade område uppskattades av styrelsen till omkring 200,000 kronor. Med ett tillägg härtill av 20 procent med hänsyn till eventuellt erforderlig expropriation, ett belopp av 8,000 kronor för täckande av avstycknings- m. fl. kostnader samt ett belopp av omkring 40,000 kronor för inlösen av sju å området uppförda sportstugor och sommarvillor skulle totalkostnaden för förvärv av här ifrågasatta område uppgå till cirka 288,000 kronor eller i runt tal 290,000 kronor. För vägar syntes vid förvärv av detta reducerade område i stället för tidigare beräknat medelsbehov av 100,000 kronor ett belopp av cirka 30,000 kronor bliva erforderligt.

Beträffande det sålunda framlagda förslaget hade representanterna för luftvärnsartilleriet framhållit, att det icke tillfredsställde utrymmesbehovet för skjutplatsen. Emellertid ansåge de sig för närvarande ej böra vidhålla kravet på förvärv av det i arméförvaltningens medelsäskanden angivna större området med hänsyn till det allmänna ekonomiska läget med därav följande nödvändighet att i möjligaste mån begränsa kostnaderna för ifrågavarande markförvärv.

I avgivet yttrande i ärendet har tjänstförrättande inspektören för artilleriet förklarat, att det omedelbara behovet av mark för angivet ändamål syntes kunna täckas genom förvärv av det senast föreslagna området men att i samband med den framtida utvecklingen av luftvärnsartilleriets skjutskola m. m. sannolikt ytterligare mark måste av kronan förvärfvas i enlighet med det först avgivna förslaget.

Till fullgörande i denna del av uppdraget den 30 januari 1942 har fortifikationsstyrelsen med skrivelse den 31 mars 1942 ingivit upprättade avtalshandlingar och därvid anfört bland annat följande:

Avtal hade träffats om förvärv för kronans räkning av hela det i fortifikationsstyrelsens skrivelse den 3 oktober 1941 angivna, å karta utmärkta markområdet om cirka 135 hektar, i huvudsak omfattande Västernäs utägor och utgörande följande fastigheter och fastighetsdelar, nämligen del av Näs Västra 1², Näs Västra 1¹⁴ och 1¹⁶, delar av Näs Västra 2², av 2⁴ och 2⁵, av 2⁸, av 2⁸, av 2¹³, av 3², av 3⁴, av 3⁵, av 4¹ av 5⁴, av 5⁶, av 5⁷ och av 5⁸, Näs Västra 5¹⁶, delar av Näs Västra 6² och av 6³ samt Näs Västra 7¹. Ifrågavarande markområde hade å en handlingarna i ärendet bifogad fastighetskarta angivits med heldragen blå linje. Då områdets nordvästra gränslinje ansetts böra bringas i överensstämmelse med gällande ägo- och skiftesgränser, hade köpeavtal upprättats även beträffande återstoden av skiftena Näs Västra 6³, 5⁴, 5¹⁶ och 3². Jämväl beträffande skiftet Näs Västra 1³ hade, enär genom skiftets förvärvande en sammanhängande ägofigur skulle erhållas och begärd köpeskilling ansetts skälig, köpekontrakt upprättats. I skrivelse till fortifikationsstyrelsen hade även biträdande inspektören för luftvärnsartilleriet efter framställning från chefen för Stockholms luftvärnsregemente av anförda skäl anhallit, att berörda skifte måtte inköpas.

I samtliga köpekontrakt hade inlagits en bestämmelse om att med försäld fastighet följde stamfastighetens del i byns utmarkssamfälligheter vilka bland annat utgjordes av en notplats, fisket i Ålands hav och Samnäs fjärden samt vissa holmar i Ålands hav. I samband därmed hade ersättningen för nämnda andel regelmässigt inräknats i köpesumman. Därjämte hade med ägarna av

de i mantal satta fastigheterna i Västernäs by, vilkas mark icke berördes av kronans markförvärv, avtal upprättats angående överlåtelse till kronan av nämnda fastigheters andelar i byns utmarkssamfälligheter. Med ägarna till tre på området belägna sommarstugor hade avtal upprättats angående byggnadernas förvärvande.

I anslutning till det anförda har fortifikationsstyrelsen vidare framhållit, att det markområde, som sålunda nu ifrågasatts till inköp, hade värderats av jägmästaren G. Kinnman, varje fastighet för sig. Den sammanlagda köpesumman för samtliga fastigheter med tillhörande byggnader jämte deras samfällighetsandelar utgjorde 254,195 kronor. Härtill komme köpesumman för tre sommarbostäder med 16,000 kronor och ersättningen för de av ifrågavarande markförvärv icke berörda fastigheternas andelar i byns utmarkssamfälligheter med 802 kronor. Summan av köpeskillingslikvider för ifrågavarande markförvärv uppginge sålunda till $(254,195 + 16,000 + 802 =) 270,997$ kronor. Nämnda summa överstege icke den sammanlagda värderingssumman. Det i fortifikationsstyrelsens skrivelse den 3 oktober 1941 för ifrågavarande markförvärv beräknade motsvarande beloppet utgjorde 282,000 kronor.

I annat sammanhang har Kungl. Maj:t föreslagit, att en luftvärnsskjutskola årligen anordnas, förlagd till Väddö. För påbörjande av därav föranledda byggnadsåtgärder har i särskild proposition för budgetåret 1942/43 beräknats ett belopp av 300,000 kronor.

Till det i fortifikationsstyrelsens skrivelse den 31 mars 1942 innefattade förslaget till förvärv av mark för skjutplats för luftvärnsartilleriet vid Väddö kan jag tillstyrka bifall. De i de slutna avtalen bestämda köpeskillingsbeloppen, tillhoppa i runt tal 271,000 kronor, torde kunna godtagas. För anläggning av vägar å området lär böra upptagas det av fortifikationsstyrelsen i skrivelse den 3 oktober 1941 härför angivna beloppet, 30,000 kronor. Inberäknat kostnader för avstyckning och lagfart m. m. synes allt som allt ett belopp av 310,000 kronor bliva erforderligt för förvärv av det i fortifikationsstyrelsens nyssnämnda skrivelse avsedda området.

*Departements-
chefen.*

20. Utvidgning av luftvärnsdivisionens i Sundsvall skjutplats. I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (propositionen 1941:267) har riksdagen anvisat (skrivelse nr 364) 7,750,000 kronor till nybyggnader för luftvärnsartilleriets beredskapsdivisioner i Sundsvall och Malmö m. m. Av nämnda anslag avsågs ett belopp av 2,500 kronor till förvärv av ett markområde på Åstön i Tynderö socken till skjutplats för divisionen i Sundsvall. Sedan Kungl. Maj:t genom beslut den 28 juni 1941 bemyndigat arméförvaltningens fortifikationsstyrelse att disponera nämnda belopp, 2,500 kronor, för därmed avsett ändamål, har området i fråga förvärvats för kronans räkning.

I skrivelse den 21 april 1942 har arméförvaltningens fortifikationsstyrelse gjort framställning om anvisande av 24,000 kronor till inköp av mark för utvidgning av luftvärnsdivisionens i Sundsvall skjutplats. Fortifikationsstyrelsen har därvid hänvisat till en skrivelse den 24 januari 1942, i vilken chefen för luftvärnsdivisionen anfört i huvudsak följande:

Det markområde å Åstön, som divisionen disponerade till skjutplats, omfattade icke någon mark, där övning av trupp kunde bedrivas eller där trupp och fordon kunde uppställas, utan divisionen hade för berörda ändamål måst använda mark, som icke tillhörde kronan. Detta hade ditintills låtit sig göra utan utbetalande av ersättning, men vederbörande markägare hade nu framställt önskemål att ifrågavarande förhållanden omedelbart måtte regleras.

Därest övningsplatsen skulle kunna användas för avsett ändamål, vore en utvidgning av densamma alltså erforderlig. Utvidgningen borde lämpligen ske genom förvärv av följande, å en skrivelsen bifogad karta närmare utmärkta markområden.

1) En omedelbart väster om nuvarande skjutplats belägen allmänning, å kartan utmärkt med röda begränsningslinjer. Allmänningen hade i stor utsträckning måst tagas i anspråk för uppställning av trupp och fordon. Då vederbörande markägare förklarat sig hava för avsikt att så småningom stycka allmänningen i tomter, skulle, därest kronan icke förvärvade allmänningen, följden bliva att divisionen komme att sakna tillgång till uppställningsplats, varjämte en föga önskvärd bebyggelse i omedelbar anslutning till skjutplatsen komme att uppstå.

2) Ett omedelbart väster om nuvarande skjutplats och omedelbart norr om förenämnda allmänning beläget markområde, å kartan utmärkt med gröna begränsningslinjer. Intill gränsen till detta område hade uppförts baracker och till följd därav hade med nödvändighet en viss trafik måst äga rum inom området. Området vore det enda å platsen som lämpade sig för en eventuell vidare bebyggelse för förläggningens behov.

3) Ett å kartan med blå begränsningslinje utmärkt område av gemensamhets-skogen å Åstön. Det hade visat sig nödvändigt att för sysselsättandet av den ganska avsevärda manskapsstyrka, som under pågående skjutningar vore förlagd å skjutplatsen, kunna anordna även övningar av annan natur än luftvärnstjänst. Dylika övningar hade ditills bedrivits å ifrågavarande område, vilket lämpade sig väl för övningar av växlande natur, enskilt och i trupp. Därjämte funnes å området en strandremsa, som vore synnerligen lämplig för uppställning av automatkanoner. Den nuvarande skjutplatsen hade, då omfånget av skjutningarna blivit avsevärt större än som från början kunnat beräknas, visat sig alltför trång för samtidig uppställning av 7 cm-kanoner och automatkanoner, varför samtida övningar med båda pjässlagen mot flygare icke kunde bedrivas å skjutplatsen. Genom förvärv av det föreslagna området skulle 7 cm-pjäser och automatkanoner kunna erhålla skilda uppställningsplatser och utan att störa varandra samtidigt utnyttja flygmål.

4) En del omedelbart öster om nuvarande skjutplats belägna skär. å kartan utmärkta med gula linjer. Dessa skär hade redan måst tagas i bruk för uppsättande av signaler i samband med mättjänst samt för uppsättande av lämpliga mål för skjutning mot stridsvagnar.

Framställningen hade tillstyrkts av chefen för andra arméfördelningen i yttrande den 27 januari 1942.

För egen del har fortifikationsstyrelsen anfört i huvudsak följande:

Genom den förebragta utredningen i ärendet syntes framgå, att luftvärnsdivisionens skjutplats, till följd av att divisionens skjutningar utvecklats på ett sätt, som svårligen kunnat förutses, då mark till den nuvarande skjutplatsen rekognoscerades, visat sig vara alltför liten för att ändamålet med övningsplatsen på ett tillfredsställande sätt skulle kunna tillgodoses. Ett förvärv av de i divisionschefens skrivelse omnämnda markområdena till utvidgning av luftvärnsdivisionens övningsplats å Åstön vore därför erforderligt.

Med hänsyn till ärendets brådskande natur hade styrelsen för att redan nu kunna lämna en redogörelse för de huvudsakliga betingelserna för förvärv av ifrågavarande markområden låtit dels för kronans räkning värdera områdena, dels ock infordra anbud från markägarna om försäljning till kronan av områdena. Värderingen hade beträffande de ovan under 1) och 4) omnämnda områdena verkställts av distriktslantmätaren i Sundsvalls mellersta distrikt R. Wennersten och beträffande de under 2) och 3) omnämnda områdena av jägmästaren G. Forsgren i Härnösand. De angivna försäljningsanbudena å områdena slutade å 23,075 kronor. Styrelsen ansåge samtliga anbud vara för kronan godtagbara. Med hänsyn till med förvärvet förenade avstycknings- och lagfartskostnader m. m. torde för förvärvet böra beräknas en summa av 24,000 kronor.

Med anledning av det anförda och då det syntes vara synnerligen angeläget, att ifrågavarande markområden snarast förvärvades av kronan, samt markägarna förklarar sig bundna av de avgivna försäljningsanbudena endast till den 1 augusti 1942, har fortifikationsstyrelsen hemställt, att för förvärv av de av chefen för Sundsvalls luftvärnsdivision för utvidgning av divisionens övningsplats föreslagna områdena måtte anvisas ett reservationsanslag av 24,000 kronor.

Vid styrelsens skrivelse voro fogade jämväl värderingsutlåtanden samt tre försäljningsanbud. Av handlingarna i ärendet framgår, att de till förvärv föreslagna markområdena innehålla i areal ungefär 94.⁵⁴ hektar. I anbudena ha dels skattedelägare i Åkerö by i Tynderö socken, Västernorrlands län, förklarar sig villiga att på vissa angivna villkor till kronan sälja de i det föregående omförmälda områdena nr 1, 3 och 4 mot köpeskillingar om respektive 11,850, 10,000 och 825 kronor, dels ock ägaren till området nr 2 erbjudit sig att sälja området för 400 kronor. Av värderingsutlåtandena inhämtas, att växande skog och skogsmark å områdena 2 och 3 värderats till 395 kronor, respektive 8,475 kronor samt att anbudssummorna å områdena 1 och 4, vilka icke särskilt värderats, av värderingsmannen på anförda skäl ansetts icke vara oskäligen.

Föreliggande förslag om utvidgning av skjutplatsen för luftvärnsdivisionen i Sundsvall eller — såsom divisionen vid bifall till det i propositionen 1942: 210 framställda förslaget kommer att benämnas — Sundsvalls luftvärnsskär kan av mig tillstyrkas. Då de begärda försäljningssummorna för områdena i fråga icke synas oskäligen och jag icke har något att erinra mot fortifikationsstyrelsens beräkningar av medelsbehovet i övrigt för förvärvets genomförande, föreslår jag, att för här ifrågavarande ändamål måtte anvisas ett belopp av 24,000 kronor. Departements-
chefen.

21. Utvidgning av Göta ingenjörkårs kasernområde. I skrivelse den 17 april 1942 har *arméförvaltningens fortifikationsstyrelse* hemställt om anvisande av medel till förvärv av mark för utvidgning av Göta ingenjörkårs kasernområde. Styrelsen har däri anført i huvudsak följande:

I skrivelse till styrelsen hade chefen för Göta ingenjörkår framhållit, att det sedan länge förelegat önskemål och behov av att genom markförvärv ut-

vidga kårens kasernområde i Eksjö. Under de senaste åren hade detta behov blivit alltmer trängande på grund av de ökade anspråken på byggnadsplatser för olika slag av baracker, garage, förråd m. m. och hade ännu icke fullt tillgodosetts. Då därjämte kronan tillhörig mark å Ränneslätt icke ytterligare borde bebyggas med hänsyn till svårigheten att där erhålla vatten och avlopp, inkräktandet på kårens övningsmöjligheter m. m., vore det önskvärt, att kronan snarast försäkrade sig om erforderliga markområden norr om och i anslutning till kasernområdet. Därest icke förvärv av berörda markområden skedde inom den närmaste framtiden, föreläge risk för att ägarna till desamma avyttrade marken till villatomter, varigenom den enda möjligheten för en sammanhängande utvidgning av kasernområdet skulle omintetgöras.

Kårchefen hade i detta sammanhang framlagt fyra å till ärendet hörande utdrag av registerkarta angivna alternativa förslag till markförvärv för ifrågasvarande ändamål, nämligen:

I. ett område omedelbart norr om kasernområdet om 5.665 hektar av stadsägoområdet nr 22 till ett pris av cirka 70,800 kronor,

II. område I. utökat med stadsågan nr 42, tillhoppa 8.8826 hektar, till ett pris av cirka 135,800 kronor (däraf 25,000 kronor för byggnad),

III. område II. utökat med återstoden av stadsägoområdet nr 22, tillhoppa 37.22 hektar, till ett pris av cirka 200,800 kronor samt

IV. område III. utökat med stadsågorna nr 22 D och E (tomt om 0.03175 hektar med tvåvåningsvilla) till ett pris av cirka 248,300 kronor.

Område I. borde i första hand och under alla förhållanden inköpas, men då fastighetsägaren erbjudit sig att försälja hela stadsägoområdet nr 22, varav område I. endast utgjorde $\frac{1}{6}$, till ett pris av 135,000 kronor, måste det anses för kronan fördelaktigt att antaga detta anbud, i all synnerhet som området med fördel kunde användas för formella övningar av skilda slag. Den i område II. ingående stadsågan nr 42 utgjordes av ett parkområde med boningshus och förvärv däraf vore önskvärt med hänsyn till där förefintlig terrängbetäckning. Vad beträffar område IV. vore det begärda priset för däri ingående tomt med villa, 47,500 kronor, väl högt tilltaget och förvärv däraf ej oundgängligen erforderligt, ehuru det ur kårens synpunkt dock vore fördelaktigast, om hela område IV. kunde förvärvas, så att ett sammanhängande område erhöles, och de därå befintliga byggnaderna kunde utnyttjas till hyreslägenheter för kårens personal.

Befälhavaren för Södra militärområdet hade förklarat sig anse en utvidgning av Göta ingenjörkårs kasernområde mycket trängande, då det nuvarande området i stor omfattning tagits i anspråk för nybyggnader och ytterligare sådana vore planerade, samt förordat i första hand förvärv av hela stadsägoområdet nr 22.

Fortifikationsstyrelsens domänofficer hade i avgivet yttrande anfört, att bland de till förvärv föreslagna markområdena endast följande två borde ifrågakomma, nämligen antingen det av kårchefen angivna område I. eller hela stadsägoområdet nr 22. Stadsingenjören G. Norlin, Eksjö, som anmodats värdera sistnämnda tvenne områden, hade uppskattat det förra till 70,000 kronor och det senare till 138,000 kronor. Fastighetsägaren, direktören S. Lindholm, hade förklarat sig villig att försälja område I. för 1 krona 25 öre per kvadratmeter eller tillhoppa 70,812 kronor 50 öre samt hela stadsägoområdet nr 22 för 135,000 kronor. Beträffande ingenjörkårens markbehov hade kårchefen muntligen framhållit, att kåren saknade mark i kasernens närhet för detaljutbildning i tekniska övningsgrenar, vilken utbildning nu måste ske vid Ränneslätt, dit förflyttningen toge omkring 40 minuter fram och tillbaka. Det vore därför av stor vikt, att hela stadsägoområdet nr 22 inköptes. Domänofficern hade därför med hänsyn till föreliggande omständigheter ansett sig

böra tillstyrka förvärv av hela nämnda stadsägoområde. För utrednings- m. fl. kostnader hade 5,000 kronor syntts honom vara tillräckliga, varför medelsbehovet för markförvärvet kunde beräknas till 140,000 kronor.

Fortifikationsstyrelsen har vidare framhållit, att enligt en genom styrelsens försorg verkställd besiktning av marken inom stadsägoområdet nr 22 denna inom den för bebyggelse avsedda delen av området bestode av åkerjord och vore lämplig för ändamålet. Några större svårigheter för anordnande av avlopp därstädes syntes ej möta. Jämväl den till övningsområde för kåren avsedda delen av stadsägoområdet vore delvis lämplig såsom byggnadsmark. Vad i ärendet förekommit gäve enligt styrelsens mening oförtydligt vid handen, att ett starkt behov föreläge för Göta ingenjörkår att förvärva ytterligare mark till utvidgning av kårens nuvarande kasernområde. Det för ifrågasatt ärendemål till inköp föreslagna området, bestående av hela stadsägoområdet nr 22 i Eksjö, syntes styrelsen ur flera avseenden lämpligast. Mot det av styrelsens domänofficer för förvärvet beräknade medelsbehovet av 140,000 kronor funnes från styrelsens sida intet att erinra.

Den i ärendet förebragta utredningen synes mig giva vid handen, att det föreligger behov av att utvidga Göta ingenjörkårs nuvarande kasernområde. Departements-
chefen. Beträffande omfattningen av det erforderliga markförvärvet föreligger flera olika alternativ. För min del ansluter jag mig till det av fortifikationsstyrelsen framlagda förslaget om förvärv av hela stadsägan nr 22 i Eksjö. Då anledning till erinran mot det ifrågasatta priset å fastigheten icke förekommit, tillstyrker jag, att för ändamålet beräknas ett belopp av 140,000 kronor.

22. Övningsplats för Göta ingenjörkår. I skrivelse den 24 mars 1942 har *arméförvaltningens fortifikationsstyrelse* gjort framställning om anvisande av 5,700 kronor till förvärv av mark för övningsplats för Göta ingenjörkår. Fortifikationsstyrelsen har därvid hänvisat till en av chefen för Göta ingenjörkår hos styrelsen gjord framställning i ämnet, däri kårchefen anför i huvudsak följande:

Ur Göta ingenjörkår organiserade förband hade tidigare varit förlagda på skilda platser inom södra militärområdet. Då det befunnits nödvändigt för en rationell utbildning att få en för de tekniska övningarna gynnsam förläggningsplats, förlades från och med den 20 december 1941 ett kompani till Knäred vid Lagan, där övningsförhållandena sedermera hade befunnits synnerligen goda. Emellertid vore utrymmena i sådana därstädes befintliga byggnader, som lämpade sig för längre tids förläggning, begränsade och i vissa fall dyrbara att förhyra, varför för närvarande förberedelser påginge för förbättring av förläggningsmöjligheterna genom uppförande av nya byggnader. Det vore därför önskvärt, att de på förläggningen sålunda nedlagda, icke obetydliga kostnaderna bleve av framtida värde genom att förläggningen i Knäred ordnades såsom en permanent fredsövningsplats för ingenjörkåren. Sålunda borde utbildning i broslagning i strömmande vatten äga rum därstädes och platsen bliva centrum för tillämpningsövningar under vissa perioder, för vilka ändamål trakten omkring Knäred på grund av vattendragens och terrängens växlande karaktär vore synnerligen lämplig.

För övningar i strömmande vatten hade Göta ingenjörkår, sedan Laxön

vid Älvkarleö helt måst reserveras för Svea ingenjörkårs räkning, varit hänvisad till ett för ändamålet arrenderat område vid Edebäck intill Klarälven. Avståndet Eksjö-Edebäck vore emellertid så stort, att de årliga transporterna därvid i oproportionerligt hög grad komme att belasta övningsanslaget, varjämte varken Klarälven på grund av sin bredd vore idealisk för ändamålet eller förläggningens möjligheterna i Edebäck vore goda.

Om därför fördelar och nackdelar beträffande Edebäck och Knäred vägdes mot varandra, syntes man obetingat böra lämna företräde åt Knäred. Dock torde jämväl platsen vid Edebäck kunna utnyttjas av t. ex. ingenjörtrupper, vilka förlagts till Karlstad.

Då alltså utsikterna att vid Knäred bereda en gynnsam sommarövningsplats för Göta ingenjörkår vore stora, borde de förläggingsanordningar, som nu utfördes därstädes av förbanden, ingå såsom ett led i en blivande övningsplats för ingenjörkåren. Vid en av kårchefen verkställd rekognoscering hade en såsom byggnadsplats och ur trevnadssynpunkt synnerligen gynnsam plats för övningsläger i Knäred utvalts. Detta markområde med tillhörande strandremsa, vilket angivits å en till ärendet hörande karta, utgjordes till övervägande del av god åker- eller betesmark. Området omfattade 29,450 kvadratmeter och kunde av kronan enligt ett med vederbörande markägare preliminärt upprättat köpeavtal inlösas mot ett belopp av 5,500 kronor — motsvarande ungefär 17 öre för kvadratmeter. Eventuell årlig arrendesumma uppginge till 380 kronor. En inlösen för kronans räkning av området skulle således ställa sig betydligt fördelaktigare än arrende, vartill komme att priset på marken sannolikt komme att icke oväsentligt stegras, därest kronan bunde sig vid platsen genom uppförande i större utsträckning av erforderliga byggnader. Då skillnaden i transportkostnader mellan Eksjö-Edebäck och Eksjö-Knäred för ingenjörkårens årliga värnpliktskontingent jämte någon materiel beräknades uppgå till minst 3,500 kronor, skulle den angivna köpeskillingen på kortare tid än två år inbesparas. Genom anordnandet av ifrågakvarande övningsplats i Knäred bortföle jämväl behovet av anslag för byggnader i Edebäck, där särskilda åtgärder skulle erfordras för beredande av drägliga förläggningens möjligheter. Dessutom förefunnes härigenom möjligheter att minska förläggningstätheten i Eksjö under vissa tider av året.

På grund av vad sålunda anförts hade kårchefen hemställt, att fortifikationsstyrelsen måtte vidtaga åtgärder för inköp för kronans räkning av ifrågakvarande markområde i Knäred.

Kårchefens framställning hade tillstyrkts av chefen för första arméfördelningen.

I yttrande över kårchefens framställning hade inspektören för ingenjörtrupperna anført följande.

Lagan erbjöde i trakten av Knäred goda platser för övning i broslagning från strand till strand med övningsförband av den storleksordning, som normalt uppsattes av Göta ingenjörkår under annan tid än regementsövning. Då i trakten av Eksjö föreläge brist just på sådana platser, vore det fördelaktigt för ingenjörkårens utbildning att hava tillgång till Knäred såsom sommarövningsplats. Det vore också påtagligt, att Edebäck vid Klarälven läge för långt från Eksjö för att vara lämplig övningsplats för ingenjörkårens huvuddel. Dock torde på grund av terrängförhållandena tillämpningsövningar med anspända och motoriserade förband ingalunda bliva så givande i trakten av Knäred som i Värmland. Även om Knäred ordnades som sommarövningsplats för Göta ingenjörkår, bortföle sålunda icke behovet av en ingenjörkår i Karlstad och icke heller av sommarövningsplats för denna kår samt för

ingenjörtruppskola m. m. vid Edebäck. Icke heller komme den minskning av förläggningstätheten i Göta ingenjörkårs kasern, som inträffade i Eksjö under det övningsförband förlades till Knäred, att kunna i avsevärd mån nyttiggöras. Som inspektören i yttrande över 1941 års försvarsutrednings betänkande framhållit, borde inom varje militärområde ordnas minst en god övningsplats för utbildning av ingenjörtrupp och infanteripionjärer m. fl. i förbindelsearbeten. Då inom södra militärområdet det föreslagna området vid Knäred syntes ändamålsenligt härför samt kostnaderna för detta markförvärv för närvarande måste betecknas såsom låga, vore det lämpligt, att kronan snarast förvärvade det ifrågasatta området.

För egen del har fortifikationsstyrelsen anfört, att då av vad i ärendet framgått syntes ådagalagt, att behov sedan länge föreläge för Göta ingenjörkår av en permanent sommarövningsplats samt den i ärendet föreslagna platsen i Knäred syntes synnerligen lämpad för ifrågavarande ändamål, fortifikationsstyrelsen, som ansåge det begärda priset godtagbart, finge hemställa, att för förvärv av berörda markområde samt täckande av i samband med fången uppstående kostnader för avstyckning och lagfart m. m. ett belopp av 5,700 kronor måtte ställas till styrelsens förfogande.

Enligt vad jag under hand inhämtat i detta ärende uppgå de å övningsplatsen redan nedlagda kostnaderna — i form av byggnadsmaterial — till omkring 22,000 kronor, vilka kostnader bestritts av till myndigheternas förfogande stående medel. Sedan vissa planerade förläggningsbyggnader uppförts på platsen inom ramen för nämnda kostnadsbelopp, fyller platsen det avsedda ändamålet att tjäna som sommarövningsplats för ett ingenjörkompani. Med hänsyn härtill och då, enligt vad jämväl upplysts, ett anordnande av platsen såsom permanent sommarövningsplats icke kommer att medföra några organisatoriska konsekvenser, finner jag mig kunna tillstyrka bifall till förevarande förslag. För markförvärvet torde, i enlighet med vad fortifikationsstyrelsen föreslagit, böra anvisas ett belopp av 5,700 kronor.

Departements-
chefen.

23. Utvidgning av Bodens ingenjörkårs kasernområde. Sedan arméförvaltningen i sin medelsframställning för budgetåret 1942/43 anmält, att behov föreläge av utvidgning av Bodens ingenjörkårs kasernområde, har *arméförvaltningens fortifikationsstyrelse* i skrivelse den 18 november 1941 framlagt förslag om förvärv för en beräknad kostnad av 87,500 kronor av för ändamålet erforderlig mark. Styrelsen har i anslutning härtill anfört i huvudsak följande:

I skrivelse till fortifikationsstyrelsen hade chefen för Bodens ingenjörkårs depå meddelat, att under åren 1940 och 1941 vissa nybyggnadsarbeten för ingenjörkåren utförts eller påbörjats, att ytterligare vissa byggnader beräknades komma till utförande under den närmaste tiden, att till följd av nämnda förhållande kårens för bebyggelse avsedda och lämpade markområde bleve så tätt bebyggt, att ett fortsatt anläggande av byggnader skulle försäkra betydande olägenheter, främst med hänsyn till eldfaran, vilken bleve så mycket större som kasernområdet vore beläget omedelbart intill Bodens flygfält, att med anledning härav uppförande av ytterligare byggnader inom kårens markområde icke kunde tillstyrkas men att behov måste beräknas föreligga av ytterligare byggnader, såsom garage, gengaskolförråd och sopstation med brännugn m. m. På grund härav hemställde depåchefen,

att åtgärder snarast måtte vidtagas för utökning av ingenjörkårens kasernområde, förslagsvis i östlig riktning.

Depåchefens skrivelse hade till fortifikationsstyrelsen insänts av kommandanten i Bodens fästning, därvid kommandanten bifogat en karta, utvisande det område, som närmast kunde komma i fråga till införlivande med ingenjörkårens kasernområde. Å kartan hade anmärkts, att hela det till förvärv ifrågasatta området tillhörde Överluleå församlings komministerboställe.

Vid utredning, som fortifikationsstyrelsens domänofficer och ännu en tjänsteman hos styrelsen verkställt i ärendet i Boden, hade befunnits, att det till förvärv föreslagna området innefattade icke blott mark, ingående i Överluleå församlings komministerboställe, utan jämväl tre från bostället friköpta, bebyggda lägenheter. Vidare vore av den till förvärv föreslagna, i komministerbostället ingående marken ett ganska avsevärt antal mindre lotter utarrenderade och på de flesta av dessa funnos uppförda bostadshus m. m., mestadels i dåligt skick, tillhörande arrendatorerna eller dem närstående personer. Vid detta förhållande hade styrelsens tjänstemän undersökt möjligheterna att så avgränsa det för kasernområdets utvidgning erforderliga området, att största möjliga antal »lägenheter» fülle därutanför. Undersökningen hade föranlett till uppgörande av tvenne alternativa förslag, benämnda alternativ a och alternativ b. Å utdrag av registerkartan för Bodens stad, vilket utdrag fogats vid en av fortifikationsstyrelsens ovannämnda tjänstemän i ärendet upprättad promemoria, hade den till alternativ a hörande marken utmärkts med blått (område I). Alternativ b omfattade den mark, som å kartan inramats med blå och grön färg (områdena I och II). Område II inneslöte bland annat de tre friköpta stadsägorna samt tre »lägenheter» å ofri grund. Alternativ b motsvarade i det allra närmaste det område, som av kommandanten i Boden föreslagits till förvärv. Enligt uppgift i promemorian hade de båda alternativen framlagts för kårchefen, vilken förklarar, att ur kårens synpunkt området II kunde utan avsevärd olägenhet uteslutas från förvärv.

Värdering av de med I och II betecknade områdena hade verkställts av stadsingenjören Lundqvist och byggmästaren O. A. Hedkvist, båda i Boden, samt rektorn H. Melander i Vittjärv. Av värderingsinstrumentet och därtill fogade handlingar inhämtades bland annat, att den till inköp ifrågasatta, Överluleå församlings pastorat tillhöriga marken åsatts ett värde av 20 öre per kvadratmeter, att de å denna mark befintliga, annan än jordägaren tillhörande byggnaderna ansetts värda, de inom område I belägna 42,825 kronor och de inom område II befintliga 16,150 kronor, att värdet av de tre friköpta lägenheterna uppskattats till respektive 12,200, 8,450 och 10,300 kronor eller tillhopa 30,950 kronor, däri inberäknat värdet av såväl mark som byggnader, samt att enligt avskrifter av arrendekontrakt de från komministerbostället upplåtta områdena innehades för högst växlande tid, sålunda i två fall till den 24 oktober 1954, i två andra fall under komminister Johannes von Ahns tid som innehavare av bostället (upphörde den 1 maj 1927), i två fall tills vidare och i ett fall utan någon som helst bestämmelse om avtalets varaktighet.

För genomförande av förvärvet syntes det, enligt vad i förutnämnda promemoria anförts, nödvändigt att anlita expropriationsförfarande, detta bland annat därför att marken för att kunna användas för avsett ändamål borde genast vid förvärvet befrias från de särskilda sakrätter, som häftade vid densamma. Kostnaderna för utvidgningens genomförande uppskattades till för alternativ a i runt tal 78,500 kronor och för alternativ b i runt tal 144,000 kronor.

Ur ekonomisk synpunkt vore det fördelaktigast, om utvidgningen skedde enligt alternativ a. Då dessutom område II icke vore oundgängligen erforder-

derligt för ingenjörkåren, tillstyrktes förvärv av allenast område I. Områdena vore till större delen stadsplanlagda men behövde för att kunna utnyttjas för avsett ändamål uteslutas ur stadsplan. Byggnadsnämnden i Boden hade i denna fråga uttalat, att hinder icke kunde anses föreligga för dylik åtgärd men att område II i så fall borde omfatta ytterligare viss mark. Även detta talade för att förvärvet inskränktes till att omfatta område I.

För egen del finge fortifikationsstyrelsen anföra följande.

Genom nybyggnadsarbeten under de senaste åren hade Bodens ingenjörkårs kasernområde blivit för byggnadsändamål så utnyttjat, att ytterligare byggnader icke kunde uppföras där utan olägenheter. Som det militära läget nu tedde sig, uppkomme emellertid gång efter annan behov av nya byggnader i anslutning till truppförbandens kaserner. Med hänsyn härtill ansåge styrelsen nödvändigt, att ingenjörkårens kasernområde utvidgades. Beträffande frågorna om utvidgningens omfattning och om kostnaderna för dess genomförande anslöte sig fortifikationsstyrelsen helt till vad härutinnan i ärendet anförts av styrelsens tjänstemän.

På grund av vad sålunda anförts hemställde fortifikationsstyrelsen att för utvidgning av Bodens ingenjörkårs kasernområde ett belopp av 78,500 kronor måtte anvisas.

I anledning av Kungl. Maj:ts beslut den 30 januari 1942 har fortifikationsstyrelsen i skrivelse den 31 mars 1942 anmält, att översten G. Ekeroth på styrelsens uppdrag för förvärv av ifrågavarande markområde fört förhandlingar med överlantmätaren F. Granlund i Luleå i dennes egenskap av ordförande i vederbörande boställsnämnd men att någon överenskommelse därvid icke kunnat komma till stånd. Granlund hade nämligen förklarat, att han på grund av svårigheten i flera fall att bestämma den arrenderätt, de olika arrendatorerna kunde anses hava till av dem innehavda arrendelotter å området, ansåge, att något förvärv av området ej kunde komma till stånd på annat sätt än genom anlåtande av expropriationsförfarande. Ej heller med arrendatorerna hade det lyckats Ekeroth att komma till någon överenskommelse.

För min del kan jag ansluta mig till fortifikationsstyrelsens förslag till utvidgning av Bodens ingenjörkårs kasernområde. De av styrelsen angivna kostnaderna synas väl högt beräknade men torde, i avvaktan på resultatet av expropriationsförfarandet kunna godtagas. Jag vill emellertid erinra om att Kungl. Maj:t i propositionen 1942:249 föreslagit riksdagen att till förvärv av tre å ofri grund intill Bodens flygfält belägna byggnader å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett reservationsanslag av 25,000 kronor. Om förvärv av själva marken var i detta tidigare sammanhang ej fråga. Detta spörsmål har emellertid genom fortifikationsstyrelsens framställning kommit under bedömande. I detta läge och då det av styrelsen för förvärvet beräknade beloppet inbegriper kostnaden för inlösen av ifrågakomna byggnader, torde nämnda belopp kunna minskas med 25,000 kronor. Jag förutsätter, att Kungl. Maj:t skall äga meddela eventuellt erforderliga närmare föreskrifter beträffande den framtida dispositionen av det nya området.

*Departements-
chefen.*

I förevarande sammanhang bör alltså ett belopp av 53,500 kronor tagas i beräkning.

24. Utvidgning av Skånska trängkårens övningsområde. Sedan chefen för Skånska trängkåren hos arméförvaltningens fortifikationsstyrelse den 11 mars 1941 anmält, att kårens övningsfält under de senaste åren visat sig otillräckligt för bedrivande av övningar med de ökade stam- och värnpliktskontingenterna samt att ett stort antal därå uppförda byggnader avsevärt inkräktat på det redan förut begränsade övningsområdet, och i anledning därav anhållit om utökning av kårens övningsområde i enlighet med skrivelsen närslutet förslag, har *fortifikationsstyrelsen* i skrivelse den 1 april 1941 gjort framställning om anvisande av 50,000 kronor för ändamålet. I sin skrivelse har fortifikationsstyrelsen anfört i huvudsak följande:

Enligt förslaget skulle ett Vankiva pastorat tillhörigt område om 41.93 hektar av fastigheten Vankiva nr 1 inköpas. Området, som gränsade intill nordvästra delen av kårens nuvarande övningsfält, hade ett sammanlagt taxeringsvärde av 21,000 kronor, därav 11,000 kronor belöpte på åkerjord. Denna vore utarrenderad till år 1952 mot ett årligt arrende av 500 kronor. Å den arrenderade marken finnes uppförda två arrendatorn tillhöriga hus med ett taxeringsvärde av 2,000 kronor. Pastoratet hade intet att invända mot försäljning till kronan men hade tills vidare icke kunnat avgiva något anbud.

I avgivet yttrande hade fortifikationsstyrelsens domänofficer med tillstyrkande av inköp anfört, att därför borde beräknas ett belopp motsvarande taxeringsvärdet jämte ett tillägg av omkring 30 procent eller i runt tal 30,000 kronor. Av arrendatorn hade inforrats uppgift å de villkor denne uppställde för avstående från arrendet. Det erhållna anbudet, som belöpte å 17,600 kronor, därav 7,600 kronor för de arrendatorn tillhöriga byggnaderna och 10,000 kronor för avstående av arrendet, vore enligt domänofficerens mening icke oskäligt. För lagfarts- med flera kostnader beräknades utöver nämnda kostnader ett belopp av 2,400 kronor.

Fortifikationsstyrelsen ansåge på skäl som kårchefen anfört, att ifrågasvarande köp borde komma till stånd. Mot det av styrelsens domänofficer beräknade kostnadsbeloppet hade styrelsen intet att invända.

Med anledning av det anförda hemställde fortifikationsstyrelsen, att för förvärv av ifrågasvarande markområde jämte därå uppförda, nuvarande arrendator tillhöriga byggnader m. m. måtte anvisas ett belopp av $(30,000 + 17,600 + 2,400 =) 50,000$ kronor.

Chefen för armén har tillstyrkt bifall till framställningen.

Över framställningen har, efter remiss, kammarkollegiet, som i ärendet hört vederbörande boställsnämnsordförande, pastorat, arrendator, stiftsjägmästare, överlantmätare och stiftsnämnd, den 10 mars 1942 avgivit utlåtande.

Överlantmätaren i Kristianstads län har i sitt yttrande anfört, att ifrågasvarande markområde utgjorde det s. k. Åhusskiftet till kyrkoherdebostället Vankiva 1^a i Vankiva socken och innehölle, sedan därifrån till skolhustomt avsöndrats en lägenhet, Vankiva 1^b, en ägovidd av 37.9883 hektar. Efter avdrag av 0.8610 hektar, som ifrågasatts skola avses för skoländamål, återstode en ägovidd av 37.1273 hektar. Såsom av ett yttrandet bifogat kartutdrag fram-

ginge vore inom Åhusskiftet beläget ett ägoskifte, tillhörigt klockarbostället Vankiva 17¹, vilket innehölle i areal 0.7790 hektar torvjord.

Vid en av *boställsnämnden* enligt tillämpningsföreskrifterna till kyrkliga försäljningslagen verkställd värdering hade området åsatts ett värde av 30,000 kronor, därav för cirka 16 hektar åker 16,000 kronor, för omkring 4.78 hektar betesmark 1,700 kronor och för cirka 17 hektar skogs- och hagmark 2,000 kronor, vartill komme värdet av växande skog, enligt särskild värdering, 10,300 kronor. Nämnden har föreslagit, att området överlåtes för 30,000 kronor.

Lunds stiftsnämnd har anmält, att Vankiva kommun hos stiftsnämnden ansökt om förvärv av 0.8610 hektar av Åhusskiftet för skoländamål. Därest detta område undantoges, hade stiftsnämnden intet att erinra mot den ifrågasatta försäljningen av Åhusskiftet.

Kammarkollegiet har i sitt utlåtande hemställt, att Kungl. Maj:t måtte medgiva, att ifrågavarande område om cirka 37.1273 hektar måtte försäljas till fortifikationsstyrelsen för Kungl. Maj:ts och kronans räkning mot en försäljningssumma av 30,000 kronor och mot vissa angivna villkor i övrigt. Kammarkollegiet har därjämte till den köparens åtgärd vartill detsamma kunde föranleda erinrat, att inom Åhusskiftet vore beläget det av överlantmätaren omförmälda, klockarbostället Vankiva 17¹ tillhöriga ägoskiftet.

En utvidgning av Skånska trängkärens övningsfält torde av skäl, som kårchefen anført, vara nödvändig. Då det framlagda förslaget till sådan utvidgning, innebärande förvärv av det till kårens nuvarande övningsområde gränsande s. k. Åhusskiftet av kyrkoherdebostället Vankiva 1¹, synes innebära en lämplig lösning, vill jag tillstyrka detsamma. Förvärvet omfattar icke en från skiftet fastställd avsöndring, Vankiva 1³, varjämte därifrån bör, i entighet med de kyrkliga myndigheternas och kammarkollegiets förslag, undantagas ett område om 0.8610 hektar, som Vankiva kommun anhållit att få förvärva för att tilläggas nämnda avsöndring. Den del av Åhusskiftet, som därefter skulle återstå att förvärva för militärt ändamål, innehåller enligt överlantmätarens uppgift en areal av 37.1273 hektar. Inom denna del av Åhusskiftet är emellertid beläget ett till Klockarbostället Vankiva 17¹ hörande ägoskifte om 0.7790 hektar, vilket jämväl torde böra förvärvas.

*Departements-
chefen.*

Mot det föreslagna försäljningspriset för Åhusskiftet, 30,000 kronor, har jag för min del icke funnit anledning till erinran. Själva frågan om meddelande av tillstånd för vederbörande kyrkliga myndigheter att sälja ifrågavarande område kommer att anmälas av chefen för ecklesiastikdepartementet. Efter samråd med nämnde departementschef har jag funnit mig nu kunna i detta sammanhang framlägga frågan om anvisande av medel för förvärvet, därvid jag räknar med ett medelsbehov av 30,000 kronor för gäldande av köpeskillingen. Härutöver erfordras emellertid medel för utbetalande av ersättning till arrendatorn samt till bestridande av lagfarts-kostnader och övriga kostnader för förvärvet.

Arrendatorn till ifrågavarande mark har begärt 7,600 kronor för honom till-

höriga byggnader å området, taxeringsvärderade till 2,000 kronor, samt 10,000 kronor i ersättning för avstående av arrendet, beräknat efter en uppskattad nettovinst av 1,000 kronor om året under de 10 år, som återstå av hans arrendetid. Det sålunda avgivna anbudet finner jag alltför högt, varför, om överenskommelse på antagbara villkor icke kan träffas, det torde bliva nödvändigt att exproprieras arrenderätten. Vid beräkningen av totalkostnaderna för ifrågavarande områdes förvärvande torde emellertid försiktigheten bjuda att i förevarande avseende räkna med ett belopp av 17,600 kronor. Inberäknat kostnader för lagfart och andra omkostnader för förvärvets genomförande räknar jag i likhet med fortifikationsstyrelsen med ett medelsbehov för utvidgning av Skånska trängkärens övningsområde av 50,000 kronor.

25. Utvidgning av Norrlands trängkärs övningsområde. I skrivelse den 6 februari 1941 har *arméförvaltningens fortifikationsstyrelse* gjort framställning om anvisande av medel under innevarande budgetår för förvärv av mark för utvidgning av Norrlands trängkärs övningsområde och därvid anfört i huvudsak följande:

I skrivelse till styrelsen den 20 januari 1941 hade chefen för Norrlands trängkår gjort framställning i fråga om förvärv av viss mark för utvidgning av kårens övningsområde m. m. För tillgodoseende av kårens behov av mark för uppförande av ett flertal garagebyggnader och fyra större förrådsbyggnader, av vilka byggnader en del av garagebyggnaderna vore under uppförande å ett för ändamålet arrenderat, i närheten av kårens nuvarande övningsfält beläget område och de återstående vore avsedda att snarast komma till utförande, syntes det enligt vad kårchefen anfört ofrånkomligt, att betydande markområden förvärvades för kårens räkning. Vidare vore en avsevärd utvidgning av kårens övningsterräng erforderlig på grund av kårens från och med år 1941 ökade värnpliktskontingent i linjetjänst, samt de krav, som med anledning av den ettåriga tjänstgöringstiden framställdes på ökade övningsmöjligheter.

En utökning av kårens övningsområde syntes kårchefen lämpligen böra inriktas på att förvärva viss mark väster om kårens nuvarande område därvid det område, som arrenderats för uppförande av garage- och förrådsbyggnader, beräknades komma att ingå i förvärvet.

Genom förvärv för kårens räkning av denna mark skulle, utöver ökad övningsterräng m. m., även den fördelen vinnas, att den för trängkåren planerade nya vattenledningsanläggning, till vars utförande medel anvisats av 1941 års riksdag, komme att bliva helt belägen å kronan tillhörig mark.

Den mark, som enligt kårchefens åsikt borde förvärfvas för den avsedda utvidgningen, framginge av en kårchefens skrivelse bifogad karta. Marken hade värderats av för ändamålet tillkallade sakkunniga. Därjämte hade kårchefen inlett förhandlingar med vederbörande markägare om inköp av de i det föreslagna utvidgningsområdet ingående särskilda delarna, därvid uppgörelser med dem eftersträvats, som så nära som möjligt anslöte sig till de gjorda värderingarna. Uppgörelser till skäliga priser hade kunnat träffas med samtliga dessa ägare, med undantag av de särskilda ägarna till fastigheterna Remsle 3²² och 3³⁹ och del av fastigheten Remsle 4¹⁷.

I avgivet yttrande över kårchefens framställning hade fortifikationsstyrelsens domänofficer anfört, att han vid besiktning å platsen funnit, att starka skäl talade för förvärv av det av kårchefen föreslagna markområdet

samt att de av vederbörande markägare avgivna försäljningsanbudena i allmänhet syntes honom skäliga.

För egen del har fortifikationsstyrelsen ansett en avsevärd utvidgning av kårens övningsområde nödvändig. Styrelsen hade i detta avseende ej funnit något att erinra mot det av kårchefen upprättade förslaget till en sådan utvidgning. Behovet av mark för uppförande av garagebyggnader framginge av en kårchefens skrivelse bifogad situationsplan.

Värderingar hade verkställts å olika delar av den till förvärv föreslagna marken av distriktslantmätarna B. Lundblad och G. Ackell samt byggmästaren W. Hellstrand, Sollefteå, varjämte särskild skogsvärdering ägt rum. För beräkning av de ungefärliga kostnaderna för förvärv av det föreslagna markområdet, omfattande en areal av cirka 30.5 hektar, hade upprättats en sammanställning, varav framginge, att för förvärvet borde beräknas en summa av i ett för allt 162,000 kronor. Till detta belopp borde emellertid läggas för arrende intill blivande tillträdesdagar av sådana områden, som redan dessförinnan behöfve tagas i anspråk för uppförande av planerade byggnader, ett förslagsvis beräknat belopp av 1,000 kronor, vadan totalsumman av de kostnader, som syntes böra beräknas för de avsedda markförvärven m. m., uppginge till 163,000 kronor.

Fortifikationsstyrelsen hade meddelat kårchefen, att styrelsen ej hade något att erinra emot, att han tills vidare enligt de av honom med vederbörande markägare ingångna preliminära köpeavtalen arrenderade de områden, som erfordrades för uppförande vid kåren av planerade garage- och förrådsbyggnader.

Med anledning av vad sålunda anförts och då det vore synnerligen angeläget, att ifrågavarande markområden snarast förvärvades av kronan för att av trängkåren tagas i anspråk för angivna ändamål samt ingångna preliminära köpeavtal vore gällande endast under förutsättning att desamma godkändes av Kungl. Maj:t senast den 1 juli 1941, hemställde fortifikationsstyrelsen att Kungl. Maj:t redan i proposition till 1941 års riksdag ville föreslå riksdagen att för innevarande budgetår anvisa 163,000 kronor för förvärv av det av chefen för Norrlands trängkår för utvidgning av kårens övningsområde föreslagna området m. m.

Fortifikationsstyrelsens framställning föranledde icke något förslag till 1941 års riksdag från Kungl. Maj:ts sida.

I sin förutnämnda skrivelse den 11 september 1941 har nu *arméförvaltningen* gjort framställning om anvisande av medel för förevarande markförvärv under budgetåret 1942/43. Härvid har ämbetsverket med hänsyn till att giltighetstiden för försäljningsanbudena å större delen av de fastigheter, som inginge i det föreslagna utvidgningsområdet, numera utgått, ansett sig böra räkna med ett något förhöjt medelsbehov för ändamålet, uppskattningsvis angivet till 170,000 kronor.

Det inledningsvis omnämnda uppdraget den 30 januari 1942 till fortifikationsstyrelsen att förhandla om markförvärv begränsades beträffande Norrlands trängkår till att avse allenast de områden, som angivits i en hand-

lingarna i ärendet bilagd promemoria av den 12 januari 1942, innebärande att från förvärvet skulle uteslutas vissa bostadslägenheter. Med skrivelse den 17 mars 1942 har fortifikationsstyrelsen efter fullgjort uppdrag ingivit åtta under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande före den 1 augusti 1942 gällande avtalshandlingar angående köp för kronans räkning av fastigheterna Remsle 4¹⁰, 4¹¹ och 4⁴⁹ samt å en handlingarna i ärendet bifogad karta närmare angivna delar av fastigheterna Remsle 3⁴⁰, 4⁵, 4³¹, 4⁷³, 4⁷⁷ och 4⁸² i Sollefteå socken för köpeskillingar om sammanlagt 86,800 kronor samt på villkor i övrigt, som framgå av köpehandlingarna. Fortifikationsstyrelsen har i skrivelsen anfört, att avtal om köp av återstoden av den mark, som avsåges för utvidgning av trängkårens övningsområde, fastigheterna Remsle 3²² och 3³⁹ samt del av Remsle 4¹⁷, fortfarande icke kunnat träffas, varför expropriationsförfarande sannolikt måste anlitas för förvärv härav. Kostnaderna för sådant förvärv har fortifikationsstyrelsen med utgångspunkt från de värden, som vid år 1940 företagen värdering åsatts markområdena i fråga, beräknat till 11,571 kronor. För bestridande av samtliga kostnader för lagfart och i förekommande fall avstyckning beräknade fortifikationsstyrelsen ett belopp av 1,500 kronor. Totalkostnaderna för här ifrågakarande markförvärv beräknades sålunda till (86,800 + 11,571 + 1,500 =) i runt tal 100,000 kronor.

Departements-
chefen.

Mot ett förvärv av mark för utvidgning av Norrlands trängkårs övningsområde i den begränsade omfattning, som i ovannämnda promemoria den 12 januari 1942 angivits, har jag för min del intet att invända. De genom de preliminära köpeavtalen bestämda köpeskillingarna synas för kronan godtagbara. Som anledning till erinran mot de beräknade kostnaderna för förvärvets genomförande i övrigt icke synes föreligga, torde för ifrågakarande ändamål böra anvisas 100,000 kronor.

26. Förvärv av kyrkoherdeprästgården i Överluleå församlings pastorat. I sin skrivelse den 11 september 1941 har arméförvaltningen anmält, att kommandanten i Bodens fästning gjort framställning om förvärv för kronans räkning av kyrkoherdebostället i Överluleå församlings pastorat. I ärendet hade kommandanten anfört huvudsakligen följande:

Kyrkofullmäktige i Överluleå socken hade under hand ställt i utsikt försäljning av kyrkoherdebostället i Boden. Då tillgången på bostäder inom Bodens garnison vore fullständigt otillräcklig och ytterligare krav på bostäder framdeles uppstode i den mån truppförbandens stater än ytterligare ökades, vore det i hög grad önskvärt, att fastigheten i fråga snarast förvärvades av kronan. Den tillhörande stora tomten, som vore belägen vid Bodåns utlopp i Lule älv och som helt omslötes av kronan tillhörig mark, borde i sin helhet förvärvas bland annat för att förhindra icke önskvärd bebyggelse, vilken skulle medföra stor otrevnad för kringboende militär personal och även kunde medföra i viss mån disciplinupplösande förhållanden, i det att bland annat kaféerörelse ifrågasatts skola anordnas å tomten. Huvudbyggnaden kunde inredas till smålägenheter, därvid skäligen avkastning å nedlagda kostnader kunde erhållas. Om huvudbyggnaden skulle användas som bostad åt kommandanten eller annan högre chef, varom fråga ävenledes väckts, skulle räntabiliteten bliva avsevärt sämre och bostadsbristen icke kunna i samma mån lättas.

Frågan om fastighetens slutliga användning syntes emellertid i hög grad bliva beroende av de förändringar, som kunde bliva en följd av ny försvarsordning, och borde därför tills vidare hållas öppen.

Av bilagor till kommandantens skrivelse framgick bland annat, att den till kyrkoherdebostället hörande tomten i areal innehölle 19,670 kvadratmeter, att huvudbyggnaden vore uppförd av trä i två våningar (med tillbyggnad i en våning) och inrymde 10 rum, kök, arkiv m. m., att värdet å fastigheten kunde skattas till omkring 65,000 kronor, därav ungefärligen 29,500 kronor för tomtmarken, 25,000 kronor för huvudbyggnaden och 10,000 kronor för ekonomibyggnader, att huvudbyggnaden kunde omändras att innehålla 3 stycken 4-rumslägenheter och 2 stycken enkelrum, att kostnaden för en dylik ombyggnad kunde beräknas uppgå till 60,000 kronor, att vid byggnadens användning på nämnt sätt hyresinkomsterna kunde skattas till 5,740 kronor samt att tomten i kronans ägo lämpligen kunde uppdelas, så att trädgården kring huvudbyggnaden komme att omfatta 5,000 kvadratmeter, medan återstoden användes för annat ändamål.

Framställningen hade tillstyrkts av chefen för Övre Norrlands trupper, som under bestyrkande av att stor brist på bostäder rådde inom Bodens garnison, förklarar sig anse, att huvudbyggnaden företrädesvis lämpade sig till kommandantsboställe. En värdig bostad för kommandanten i Bodens fästning saknades, sedan chefen för Övre Norrlands trupper tilldelats den tidigare för kommandanten avsedda tjänstebostaden i stabsbyggnaden.

Vid sitt yttrande hade chefen för Övre Norrlands trupper fogat utdrag av Överluleå kyrkofullmäktiges protokoll den 11 maj 1941, utvisande bland annat, att fullmäktige beslutat erbjuda prästgården med tomt till fortifikationsstyrelsen för en köpeskillning av 75,000 kronor samt att pastoratet hade för avsikt att söka Kungl. Maj:ts tillstånd att få använda köpeskillningen till förvärvande av ny tomt och uppförande av prästgård å för hela församlingen centralt belägen plats i Bodens stad.

Av fortsatt utredning i ärendet, som fortifikationsstyrelsen låtit verkställa, framgår, att den fastighet, som ifrågasatts till förvärv, utgör själva kyrkoherdeprästgården i Överluleå församlings pastorat med tillhörande tomt. Fastigheten är belägen inom Bodens stad men utanför det stadsplanlagda området. Dess registerbeteckning är stadsägan nr 939 i Boden. Kostnaderna för genomförande av det ifrågasatta förvärvet borde kunna beräknas till 65,000 kronor jämte kostnader för utredning, lagfart m. m., förslagsvis 2,000 kronor, eller tillhoppa 67,000 kronor.

För egen del har arméförvaltningen anført i huvudsak följande:

Kyrkoherdeprästgården i Överluleå församlings pastorat vore på alla sidor omgiven av mark, som tillhörde kronan och stode under lantförsvarets förvaltning. I närheten vore Bodens ingenjörkårs och Bodens artilleriregementes kaserner belägna. Ur lantförsvarets synpunkt skulle det uppenbarligen vara ganska olägligt, om prästgårdsområdet överginge i enskild ägo och dess användning bleve okontrollerad. Då pastoratet önskade förlägga prästgården till en ur församlingens synpunkt lämpligare plats, syntes det därför vara att tillråda, att kronan förvärvade den nuvarande prästgården med tillhörande

tomt. Huvudbyggnaden vore visserligen i behov av grundlig reparation men syntes därefter väl lämpa sig antingen till chefsbostad eller till uppdelning i mindre tjänstebostäder. Då bostadsbristen inom Bodens garnison vore stor, vore även ur denna synpunkt ett förvärv att tillstyrka.

Ämbetsverket funne värdet av prästgården skäligen kunna skattas till 65,000 kronor. Därtill syntes böra läggas 2,000 kronor för bestridande av kostnader i samband med förvärvet. Sedan försäljningspriset blivit i vederbörlig ordning bestämt, ämnade arméförvaltningen inkomma med slutligt förslag om prästgårdens förvärvande.

Sedan Kungl. Maj:t på föredragning av chefen för ecklesiastikdepartementet genom beslut den 30 december 1941 funnit gott besluta, att det nuvarande prästgårdsområdet, stadsägan nr 939 i Boden, finge med därå befintliga, prästgården tillhöriga byggnader försäljas till arméförvaltningens fortifikationsstyrelse för Kungl. Maj:t och kronan mot en köpeskilling av 65,000 kronor och mot vissa villkor i övrigt, har *fortifikationsstyrelsen* uti en av *chefen för armén* med tillstyrkande överlämnad, den 13 januari 1942 dagtecknad skrivelse hemställt, att för ändamålet måtte för budgetåret 1942/43 anvisas ett belopp av 67,000 kronor.

Departements-
chefen.

Sedan beslut nu föreligger om försäljning till kronan av ifrågavarande prästgårdsområde, stadsägan nr 939 i Boden, till ett försäljningspris av 65,000 kronor, torde jag i detta sammanhang få anmäla frågan om anvisande av medel för ändamålet.

Då jag förutsätter, att för bestridandet av kostnaderna för utredning och lagfart ett belopp av 1,000 kronor är tillfyllest, beräknar jag 66,000 kronor för ifrågavarande fastighetsförvärv. Nämda belopp torde därför böra för ändamålet anvisas.

Fastigheten synes böra användas för bostadsändamål. Jag förutsätter att särskilt anslag icke anvisas till bestridande av kostnaderna för fastighetens omändring utan att dessa kostnader gäldas med anlåtande av till fortifikationsstyrelsens förfogande stående medel för bestridande av reparations- och underhållskostnader.

27. Förvärv av viss fastighet m. m. Sedan vederbörande militärmyndigheter hos *arméförvaltningens fortifikationsstyrelse* gjort framställning i fråga om förvärv av viss fastighet, avsedd att tagas i anspråk för förrådsändamål, har fortifikationsstyrelsen i skrivelse den 31 oktober 1941 underställt ärendet Kungl. Maj:ts prövning och därvid hemställt, att för ifrågavarande fastighetsförvärv ett belopp av sammanlagt 22,500 kronor måtte ställas till styrelsens förfogande. Av detta belopp belöpa på köpeskilling 19,500 kronor och på vissa reparationsarbeten m. m. 3,000 kronor.

Ärendet är av den natur, att närmare redogörelse för dess innebörd icke torde böra lämnas till statsrådsprotokollet; riksdagens vederbörande utskott torde erhålla ytterligare upplysningar i ärendet genom de handlingar, som komma att till utskottet överlämnas.

Över fortifikationsstyrelsens framställning har *ställföreträdaren för chefen*

för försvarsstaben den 13 december 1941 avgivit utlåtande. Av utlåtandet inhämtas bland annat, att förrådslokaler av den i föreliggande framställning avsedda typen med hänsyn till företagen omorganisation av vissa stridskrafter komme att erfordras i stort antal. Hittills hade frågan om erforderliga förråd för dessa stridskrafter lösts genom förhyrning, men tiden vore nu inne att giva föreliggande spörsmål en mera permanent lösning genom anordnande av förrådslokaler, vilka skulle ägas av kronan. I denna del komme sedermera framställning att ingivas. Då det emellertid syntes önskvärt, att förvärv med äganderätt ägde rum på de platser, där lämpliga lokaler funnes tillgängliga, varigenom besparingar kunde ske, tillstyrkte ställföreträdaren för chefen för försvarsstaben det nu föreliggande förslaget och ville därjämte framhålla lämpligheten av att motsvarande åtgärder vidtoges på andra platser, där motsvarande förutsättningar förelåge.

Jag anser mig böra tillstyrka, att medel anvisas för ifrågavarande ändamål. Då enligt vad handlingarna i ärendet utvisa det för fastigheten fordrade priset måste anses skäligt och jag icke heller har något att invända mot beräkningen av de för reparationsarbeten m. m. erforderliga kostnaderna, biträder jag fortifikationsstyrelsens förslag och beräknar alltså för ändamålet ett belopp av 22,500 kronor.

Departements-
chefen.

B. Anläggnings- och utvidningsarbeten för skjutbanor.

Arméförvaltningens fortifikationsstyrelse har i särskilda skrivelser hemställt om bland annat följande anslag, nämligen

med 26,000 kronor för utvidgning av skolskjutningsbana och anläggning av kulsprutepistolbana m. m. för Alvsborgs regemente,

med 50,000 kronor för anläggning av kulspruteskjutbana för Hallands regemente,

med 75,000 kronor för förbättring av korthållsbana, anläggning av kulsprutepistolbana och utförande av permanenta anordningar i fältskjutningsterrängen för Gotlands infanteriregemente,

med 20,000 kronor för anläggning av för Västerbottens regemente och Norrlands dragonregemente gemensam bana för skjutning med pansarvärns- och luftvärnskanon,

med 35,000 kronor för utvidgning av Svea trängkärs skolskjutningsbana,

med 22,000 kronor för anläggning av skolskjutningsbana för Östgöta luftvärnsregemente vid Hästholmen,

med 40,000 kronor för förbättringsarbeten å Södermanlands regementes skolskjutningsbana å Lötgärdet,

med 130,000 kronor för anläggning av ny skolskjutningsbana vid Rödberget i Boden,

med 95,000 kronor för anläggning av skjutbana för tunga vapen för Bohusläns regemente samt

med 35,000 kronor till anläggande av pansarvärnsskjutbana för Bodens fästning.

Till stöd för dessa förslag har anförts i huvudsak följande:

Utvidgning av skolskjutningsbana och anläggning av kulsprutepistolbana m. m. för Älvsborgs regemente. Älvsborgs regemente förfogade för närvarande över en skjutbana med 24 tavelställ och för skolskjutning med kulspruta över en skjutbana med 9 kulsprutetavelställ. På grund av att utbildningen med olika nya vapen måste bedrivas samtidigt, tillgodosåge de sålunda till buds stående skjutbanemöjligheterna icke kraven på erforderligt utrymme. Därtill komme, att fastställda säkerhetsföreskrifter ställde skärpta fordringar på såväl utrymme som anordningar. Chefen för regementet hade därför hemställt, att den nuvarande skolskjutningsbanan måtte utvidgas för en beräknad kostnad av 15,000 kronor samt att medel måtte anvisas för anläggande av kulsprutepistolbana ävensom för vissa permanenta anläggningar vid befintliga pansarvärnsskjutplatser. Kostnaderna härför hade beräknats till 5,000 respektive 6,000 kronor.

De föreslagna anordningarna hade befunnits ändamålsenliga.

För kulsprutepistolbanan erfordrades visst markförvärv, varom särskild framställning tidigare ingivits av fortifikationsstyrelsen.

Anläggning av kulspruteskjutbana för Hallands regemente. På grund av att regementet saknade särskild kulspruteskjutbana hade avsikten varit att å regementets skolskjutningsbana vid Skedala vidtaga åtgärder för möjliggörande av kulspruteskjutningar därstädes. Vid av styrelsens skjutbaneofficer på platsen verkställd utredning hade konstaterats, att användande av skolskjutningsbanan å Skedala för kulspruteskjutning icke vore ur säkerhetssynpunkt lämpligt. Däremot finnes i närheten av nämnda bana lämplig plats för anläggande av kulspruteskjutbana. Förslag till dylik anläggning hade uppgjorts, därvid kostnaderna beräknats till 50,000 kronor.

Förbättring av korthållsbana, anläggning av kulsprutepistolbana samt utförande av permanenta anordningar i fältskjutningsterrängen för Gotlands infanteriregemente. Chefen för Gotlands infanteriregemente hade framhållit, att förbättring av regementets korthållsbana vore erforderlig, bland annat med hänsyn till önskvärldheten av att därstädes kunna utföra skjutning med kulsprutepistol. Vidare föreläge behov av betongvärn i fältskjutningsterrängen å Tofta skjutfält för att möjliggöra anordnande av fältskjutningar avseende samverkan mellan infanteri och artilleri ävensom för att kunna genomföra fältskjutningsövningar med stridsladdad ammunition.

Vid av fortifikationsstyrelsens skjutbaneofficer på platsen verkställd utredning hade behovet av ovan angivna åtgärder konstaterats. Emellertid vore det såväl ur säkerhetssynpunkt som av kostnadsskäl mindre lämpligt att omändra korthållsbanan för skjutning med kulsprutepistol. I stället borde en särskild bana anläggas för detta ändamål.

Kostnaderna härför samt för övriga föreslagna och såsom ändamålsenliga befunda åtgärder hade beräknats till sammanlagt 75,000 kronor.

Anläggning av för Västerbottens regemente och Norrlands dragonregemente gemensam bana för skjutning med pansarvärns- och luftvärnskanon. Ifrågavarande anläggning, som föreslagits av chefen för Övre Norrlands trupper, avsåges bliva förlagd till trakten av Skravelsjö, där erforderlig mark borde inköpas enligt av fortifikationsstyrelsen tidigare ingiven framställning. Vid den undersökning, som av styrelsens skjutbaneofficer verkstälts på platsen, hade, utöver behovet och ändamålsenligheten av föreslagna arbeten, även konstaterats nödvändigheten av vissa ur säkerhetssynpunkt ofrånkomliga åtgärder.

Kostnaderna hade beräknats till 20,000 kronor.

Utvidgning av Svea trängkårs skolskjutningsbana. Kårens nuvarande skolskjutningsbana, som endast omfattade 8 tavelställ, vore otillräcklig med hänsyn till de avsevärt utökade värnpliktskontingenterna. Vid undersökning på platsen hade behovet och ändamålsenligheten av vissa säkerhetsåtgärders vidtagande konstaterats.

På grund av den vid kåren stegrade skjutfrekvensen även med andra vapen än som förut ingått i trängtruppernas utrustning syntes banans utvidgning till 16-tavelsbana vara av behovet påkallad.

Kostnaderna hade beräknats till 35,000 kronor.

Anläggning av skolskjutningsbana för Östgöta luftvärnsregemente vid Hästholmen. Regimentet saknade för närvarande skolskjutningsbana vid Hästholmen. En sådan vore dock i hög grad av behovet påkallad. Undersökning hade på platsen verkstälts av styrelsens skjutbaneofficer, som konstaterat, att en 6-tavelsbana lämpligen kunde anläggas inom kronan tillhörigt område, varigenom visst markförvärv, som för detta ändamål upptagits i arméförvaltningens anslagsäskanden för budgetåret 1942/43, sålunda icke bleve erforderligt. Kostnaderna för den nu föreslagna skjutbaneanläggningen hade beräknats till 22,000 kronor.

Förbättringsarbeten å Södermanlands regementes skolskjutningsbana å Lötgärdet. Regimentet hade intill år 1941 endast förfogat över en skolskjutningsbana. För att bereda värnpliktskontingenterna ökade möjligheter till skjututbildning hade nämnda år vid Lötgärdet anlagts en bana utan blinderingsgrav, varjämte vissa restriktioner beträffande skjutning med olika vapen måst utfärdas på grund av banans även i övrigt relativt enkla anordningar.

Ur utbildnings- och säkerhetssynpunkt vore det således önskvärt, att banan förbättrades, och fortifikationsstyrelsens skjutbaneofficer hade på platsen konstaterat möjligheterna för avsedda förbättringsarbetens utförande.

Kostnaderna hade beräknats till 40,000 kronor.

Anläggning av ny skolskjutningsbana vid Rödberget i Boden. Bodens artilleriregemente och Bodens ingenjörkår disponerade för närva-

rande en omodern, olämpligt belägen skolskjutningsbana. Kommendanten i Bodens fästning hade under återopande av bristen på skolskjutningsbanor i Boden hemställt, att en ny dylik bana måtte få anläggas vid Rödberget i Boden. Den gamla banan borde underkastas viss reparation men det vore icke lämpligt att omlägga densamma.

Vid av styrelsens skjutbaneofficer på platsen verkställd undersökning hade konstaterats, att den hittills disponerade banan ur säkerhetssynpunkt icke vore fullt tillfredsställande för skjutning enligt nuvarande bestämmelser. I förhållande till skjutfrekvensen vore tavelantalet därjämte för ringa. Ehuru banan i fråga efter vissa mindre reparationer torde kunna i begränsad omfattning användas skulle utvidgning och förbättring av densamma icke eliminera olägenheterna.

Kostnaderna för anläggande av ny skolskjutningsbana med 24 tavelställ hade beräknats till 130,000 kronor.

Skjutbana för tunga vapen för Bohusläns regemente. Bohusläns regemente saknade för närvarande skjutbana för tunga vapen. Regementschefen hade gjort framställning om anläggning av en dylik bana. Vid undersökning, som fortifikationsstyrelsens skjutbaneofficer verkställt på platsen, hade befunnits att en kulspruteskjutbana kunde anläggas å en av regementschefen föreslagen plats å det s. k. Bulidsområdet, där även skjutning med andra tunga vapen kunde utföras. Kostnaderna hade beräknats till 95,000 kronor.

Om förvärv av Bulidsområdet för användning såsom fältskjutningsterräng för Bohusläns regemente hade fortifikationsstyrelsen tidigare ingivit framställning.

Anläggning av pansarvärnsskjutbana för Bodens fästning. Efter därom av Kungl. Maj:t i propositionen 1940 U: 38 framlagt förslag hade riksdagen å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1940/41 anvisat ett reservationsanslag av 150,000 kronor till pansarvärnskanonskjutfält vid Boden. Av beloppet hade 125,000 kronor beräknats för markförvärv och 25,000 kronor för fältets iordningställande. Den erforderliga marken hade ännu icke kunnat av kronan förvärfvas.

Kommendanten i Bodens fästning hade väckt fråga om utvidgning av det planerade skjutfältet utöver den ursprungliga planen för att därigenom möjliggöra utförande av viss luftvärnsskjutning, som för närvarande bedreves i trakten av Luleå. För det utvidgade skjutfältets iordningställande hade kostnaderna beräknats komma att med 35,000 kronor överstiga det för ändamålet tidigare beräknade.

Om det markförvärv, som erfordrades för utvidgning, hade fortifikationsstyrelsen gjort särskild framställning.

Vid anmälan i årets statsverksproposition (kapitalbudgeten: bilaga 2, punkten 9) av fråga om anslag till handgranats- och skjutbanor erinrade jag, att lantförsvarets utbildningskommission i sitt betänkande angående utbildningen av värnpliktiga och fast anställt manskap vid armén (statens off. ut-

redn. 1941: 35) påtalat bristen vid många förband på lämpliga övningsfält och skjutbanor m. m. samt framhållit angelägenheten av en förbättring av utbildningsbetingelserna i dessa hänseenden. I anslutning härtill hemställde jag om bifall till vissa av arméförvaltningen framställda äskanden av anslag med tillhoppa 690,000 kronor för utvidgning och förbättring av skjutbanor m. m.

Jämväl de nu föreliggande äskandena ingå som ett led i strävandena att effektivisera och förbättra utbildningen. Nyanläggning och förbättring av skjutbanor har nödvändiggjorts icke endast av de ökade värnpliktskontingenterna utan även och framför allt av den avsevärt utökade utbildningen med tunga vapen samt automatvapen.

■ Då fråga om förvärv av mark för Älvsborgs regemente, avsedd bland annat för kulsprutepestolbana, genom Kungl. Maj:ts beslut den 10 april 1942 hänskjutits till förnyad utredning, torde frågan om anvisande av medel för anläggande av denna bana icke kunna nu upptagas till prövning. I anledning härav bör det för iordningställande av skjutbanor vid sistnämnda regemente beräknade beloppet kunna minskas från 26,000 till 21,000 kronor.

Av vad jag tidigare anfört i samband med framläggande av förslag till förvärv av mark för pansarvärnskanonskjutfält vid Boden framgår, att jag förordat viss begränsning av den utvidgning av skjutfältet, som av fortifikationsstyrelsen föreslagits. Denna begränsning medför, enligt vad jag under hand inhämtat av fortifikationsstyrelsens skjutbaneofficer, att det nu begärda anslaget för det utvidgade fältets iordningställande kan minskas från 35,000 till 25,000 kronor.

I övrigt vill jag tillstyrka, att de nu föreslagna anläggnings- och förbättringsarbetena, vilka samtliga upptagits i chefens för armén skrivelse den 29 juli 1941 angående sådana skjutbanefrågor, som borde föranleda medelsäskanden för budgetåret 1942/43, komma till utförande. Mot de uppgjorda kostnadsberäkningarna, vilka, såvitt nu är i fråga, sluta å tillhoppa 513,000 kronor, synes icke föreligga anledning till erinran. Samtliga för ifrågavarande anläggningar erforderliga medel synas lämpligen böra jämte de i årets statsverksproposition för motsvarande ändamål äskade anslagsmedlen sammanföras under ett gemensamt anslag, benämnt anläggnings- och utvidgningsarbeten för skjutbanor m. m.

C. Sammanfattning.

I enlighet med vad sålunda anförts beräknar jag medelsbehovet för markförvärv enligt följande:

	Kronor.
Utvidgning av Livregementets grenadjärers övningsfält	380,000
Utvidgning av Jämtlands fältjägarregementets övningsfält	51,000
Fältskjutningsterräng för Jämtlands fältjägarregemente	250,000
Övnings- och fältskjutningsterräng för Södra skånska infanteriregementet	308,000

	Kronor.
Utvidgning av Södra skånska infanteriregementets övningsfält i Revinge	1,510,000
Utvidgning av Kronobergs regementes övningsfält	265,000
Utvidgning av Jönköpings-Kalmar regementes övningsfält	290,000
Utvidgning av Dalregementets övningsplats vid Rommehed	1,000
Fältskjutningsterräng för Bohusläns regemente	220,000
Pansarvärnsskjutfält vid Umeå	2,500
Fältskjutningsterräng för Skövde garnison	60,000
Utvidgning av Norrlands dragonregementes kasernområde	88,000
Utvidgning av Rinkaby skjutfält	176,500
Utvidgning av artilleriskjutfältet vid Skillingaryd	250,000
Utvidgning av artilleriskjutfältet i Boden	852,000
Pansarvärnskanonskjutfält vid Boden	116,500
Utvidgning av Karlsborgs skjutfält	153,000
Vissa anläggningar i Karlsborg	9,500
Skjutplats för luftvärnsartilleriet vid Väddö m. m.	310,000
Utvidgning av luftvärnsdivisionens i Sundsvall skjutplats	24,000
Utvidgning av Göta ingenjörkårs kasernområde	140,000
Övningsplats för Göta ingenjörkår	5,700
Utvidgning av Bodens ingenjörkårs kasernområde	53,500
Utvidgning av Skånska trängkårens övningsområde	50,000
Utvidgning av Norrlands trängkårs övningsområde	100,000
Förvärv av kyrkoherdeprästgården i Överluleå församlings pastorat	66,000
Förvärv av viss fastighet	22,500
Summa kronor	5,754,700

Såsom jag inledningsvis anført torde de medel, som av Kungl. Maj:t äskats i årets statsverksproposition för vissa handgranats- och skjutbanor, lämpligen böra anvisas i samband med medel för här förevarande ändamål av enahanda beskaffenhet. På grund härav och i enlighet med vad i det föregående anförts beräknar jag medelsbehovet för anläggnings- och utvidgningsarbeten för skjutbanor m. m. enligt följande.

	Kronor.
Utvidgning av skolskjutningsbana m. m. för Älvsborgs regemente	21,000
Kulspruteskjutbana för Hallands regemente	50,000
Förbättring av korthållsbana, anläggning av kulsprutepistolbana samt utförande av permanenta anordningar i fältskjutningsterrängen för Gotlands infanteriregemente	75,000
Anläggning av för Västerbottens regemente och Norrlands dragonregemente gemensam bana för skjutning med pansarvärns- och luftvärnskanon	20,000
Utvidgning av Svea trängkårs skolskjutningsbana	35,000
Skolskjutningsbana för Östgöta luftvärnsregemente vid Hästholmen	22,000

	Kronor.
Förbättringsarbeten å Södermanlands regementes skolskjutningsbana å Lötgärdet	40,000
Ny skolskjutningsbana vid Rödberget i Boden	130,000
Skjutbana för tunga vapen för Bohusläns regemente	95,000
Pansarvärnsskjutbana för Bodens fästning	25,000
Handgranatsbanor vid arméns truppförband och skolor	250,000
Utvidgning och förbättring av Norrbottens regementes skjutbanor ...	120,000
Utvidgning av skolskjutningsbanorna å Järvafältet	72,000
Utvidgning av Norrlands trängkärs skolskjutningsbana	35,000
Utvidgning av Göta ingenjörkärs skolskjutningsbana	25,000
Utvidgning och förbättring av Västernorrlands regementes skjutbanor	75,000
Förbättringsarbeten å Skånska kavalleriregementets skjutbanor	35,000
Utvidgning av Wendes artilleriregementes skolskjutningsbana	40,000
Utvidgning av Skånska trängkärens skolskjutningsbana	40,000
Summa kronor	1,205,000

Då förevarande markfrågor, efter den ytterligare utredning, som företagits, befinna sig i det skick, att förvärv av mark i flertalet fall kan omedelbart komma till stånd, har det syntts mig lämpligast att medlen härför ställas till förfogande redan under innevarande budgetår. Med anvisande av medel för anläggningsarbeten för skjutbanor torde däremot kunna anstå till nästa budgetår.

Medelsbehoven för här ifrågavarande ändamål uppgå, såsom framgår av sammanställningarna, till 5,754,700 kronor för markförvärven och till 1,205,000 kronor för arbeten för skjutbanor. Dessa belopp torde lämpligen böra anvisas såsom icke specificerade reservationsanslag, beträffande vilkas disposition Kungl. Maj:t bör äga meddela föreskrifter i överensstämmelse med vad i det föregående anförts. Varje särskild i de olika anslagen ingående post synes i redovisningshänseende böra betraktas såsom reservationsanslag. Jag förutsätter emellertid, att Kungl. Maj:t skall, därest besparing å viss post uppkommer eller kan beräknas uppkomma, äga medgiva, att besparingen må tagas i anspråk för täckande av merkostnader för andra med vederbörande anslag avsedda ändamål. Härförutom anser jag mig böra föreslå, att beloppet å 5,754,700 kronor höjes med omkring 1½ procent för täckande av oförutsedda utgifter, varför det för markförvärv avsedda anslaget bör bestämmas till i avrundat tal 5,850,000 kronor.

D. Hemställan.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t, med ändring av Kungl. Maj:ts i årets statsverksproposition under Kapitalbudgeten, bilaga 2, punkten 9, framlagda förslag om anvisande till Handgranats- och skjutbanor för budgetåret 1942/43 av ett reservationsanslag av 690,000 kronor, måtte föreslå riksdagen

att såsom kapitalinvesteringar i försvarsväsendets fastighetsfond, arméförvaltningens delfond därav, anvisa följande *reservationsanslag*, nämligen

dels å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till *Vissa markförvärv* ..... 5,850,000 kronor,
dels ock å riksstaten för budgetåret 1942/43 till *Anläggnings- och utvidgningsarbeten för skjutbanor m. m.* 1,205,000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Sigurd Lind.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Inledning.....	1
<i>A. Markförvärv</i>	3
1. Utvidgning av Livregementets grenadjärers övningsfält.....	3
2. Utvidgning av Jämtlands fältjägerregementets övningsfält.....	6
3. Fältskjutningsterräng för Jämtlands fältjägerregemente.....	8
4. Övnings- och fältskjutningsterräng för Södra skånska infanteriregimentet.....	11
5. Utvidgning av Södra skånska infanteriregementets övningsfält i Revinge.....	14
6. Utvidgning av Kronobergs regementes övningsfält.....	19
7. Utvidgning av Jönköpings-Kalmar regementes övningsfält.....	21
8. Utvidgning av Dalregementets övningsplats vid Rommehed.....	24
9. Fältskjutningsterräng för Bohusläns regemente.....	25
10. Pansarvärnsskjutfält vid Umeå.....	28
11. Fältskjutningsterräng för Skövde garnison.....	31
12. Utvidgning av Norrlands dragonregementes kasernområde.....	33
13. Utvidgning av Rinkaby skjutfält.....	36
14. Utvidgning av artilleriskjutfältet vid Skillingaryd.....	40
15. Utvidgning av artilleriskjutfältet i Boden.....	42
16. Pansarvärnskanonskjutfält vid Boden.....	47
17. Utvidgning av Karlsborgs skjutfält.....	50
18. Vissa anläggningar i Karlsborg.....	53
19. Skjutplats för luftvärnsartilleriet vid Väddö m. m.....	55
20. Utvidgning av luftvärnsdivisionens i Sundsvall skjutplats.....	59
21. Utvidgning av Göta ingenjörkårs kasernområde.....	61
22. Övningsplats för Göta ingenjörkår.....	63
23. Utvidgning av Bodens ingenjörkårs kasernområde.....	65
24. Utvidgning av Skånska trängkårens övningsområde.....	68
25. Utvidgning av Norrlands trängkårs övningsområde.....	70
26. Förvärv av kyrkoherdeprästgården i Överluleå församlings pastorat.....	72
27. Förvärv av viss fastighet m. m.....	74
<i>B. Anläggnings- och utvidgningsarbeten för skjutbanor</i>	75
<i>C. Sammanfattning</i>	79
<i>D. Hemställan</i>	81